

præcepit Apostolus non debere uxorem a viro
 lere : cum habuerit occasionem dicendi, si scisset
 cendum, non licere nubere; quomodo quod sibi non
 aditum, docere se non posse ostendit. Quis autem
 polorum doceret quod a magistro traditum non
 Vel quis non audiat prædicantem : Volo adole-
 ulas nubere, filios procreare (I Tim. v, 14)? Sed
 dicatur : Si licet et bonum est nubere, cur sa-
 otibus non licet uxores habere? id est, ut ordina-
 am non liceat convenire? Quis nesciat unumquod-
 suam legem habere? Est enim quod omnino
 raliter omnibus non liceat : est item quod aliis
 , et aliis non licet : et est quod aliquando licet,
 liquando non licet. Fornicari omnibus semper non
 : negotiari vero aliquando licet, aliquando non
 . Antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ci-
 tiari : facto jam non licet. Et Christiano cum
 re sua convenire aliquando licet, aliquando vero
 licet. Propter dies enim processionis aliquando
 licet convenire ; quia etiam a licitis abstinendum
 ut facilius impetrari possit quod postulatur. Unde
 stolus, ex consensu ait abstinendum ad tempus, ut
 ctur orationi (I Cor. vii, 5). Nam secundum Legem
 junio cædi et jurgari non licet, postea licet : quia
 or reverentia debetur Dei causis. Numquid omne
 id ante cæteros licet, ante imperatorem licet?

Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem
 ejus puriorem cæteris esse oportet : Ipse enim per-
 sonam habere videtur, est enim vicarius ejus : ut
 quod cæteris licet, illi non liceat ; quia necesse ha-
 beat quotidie Christi vicem agere, aut orare pro
 populo, aut offerre, aut tingere. Et non solum huic
 concubitus non licet, verum etiam ministro ejus :
 quia ipse mundior debet esse, quia sancta sunt quæ
 ministrat. Nam sicut ad comparationem lucernæ te-
 nebræ non tantum obscuræ, sed etiam sordidæ sunt,
 ad comparationem autem stellarum lucerna caligo
 est, ad solis vero comparationem stellæ nebulosæ
 sunt, ad Dei autem claritatem sol nox est : ita et quæ
 ad nos licita et munda sunt, ad Dei autem dignitatem
 quasi illicita et immunda sunt ; quanquam enim bona
 sunt, Dei tamen personæ non competunt. Numquid
 non tunica mediocrius hominis, quamvis munda, impe-
 ratori tamen sordida et illicita est? similiter et Saxo-
 nia senatori? Ac per hoc antistites Dei puriores esse
 debent quam cæteri, quia et Christi habent personam,
 et ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enim
 imperatori ministrat non accuratus ; igitur vestimentis
 claris et mundis induti ministrant : Deus autem quia
 natura clarissimus est, ministros ejus natura magis
 quam vestibus mundos esse oportet ; cui laus et gloria
 in sæcula sæculorum. Amen.

* IN QUÆSTIONES VETERIS ET NOVI TESTAMENTI POST VULGATAS

ADMONITIO.

Habes præfixum superiori libro elenchum duplicem : unum quo illa præcedentium centum viginti septem
 æstionum exhibetur collectio, quæ ab Augustino Ratisponensi, ab Joanne Amerbachio et a Desiderio Erasmo
 it primum vulgata ; alterum, qui collectionem non tantum disparem Quæstionum ordine, sed etiam carum
 umero auctiorem longe repræsentat. Hujus porro alterius collectionis exemplar cum e Victorina Bibliotheca
 leptus fuisset Jacobus Haemer, curavit ut subsequentes hic Quæstiones, quas videlicet aut nondum vulgatas,
 it certe aliis verbis tractatas esse animadvertibat, prodirent in lucem. Fecit vero ipse tres carum classes,
 arum prima in editis inscribitur, Quæstionum ex Veteri Testamento pars secunda ; aliæ similiter, Quæstio-
 num sive ex Novo Testamento, sive ex utroque mixtim, pars secunda dici solent : cum tamen Victorinus codex
 ùique inspecti a nobis Mss., in una et altera classe Quæstiones omnes, nec alia quam in excuso superius elencho
 ernitur, ratione et ordine digestas complectantur. Nihil nos in constituta per Haemereum, perque posteriores
 ditiones jam confirmata distributione mutandum duximus : nisi quod aliquod inde Quæstiones transferre
 isum est in superiorem librum collectionis primo vulgatæ ; ut quæ de eodem argumento agunt, juxta se
 ollocatis, quid inter illas intercedat varietatis primo conspectu deprehendas ; tum etiam ultra collectio in Mss.
 ntiquior et sincerior sit, vel potius an utraque interpolatoris inepti manum referat, dijudicare possis. Cæ-
 erum de subsequenti opere idem quod de priore sentiiri, volunt Lovanienses Theologi : quod varia, inquit,
 ontineat et Augustino indigna, et a veritate aliena.

QUÆSTIONUM EX VETERI TESTAMENTO

PARS SECUNDA.

ADVERSUM EOS QUI NEGANT AD DEUM ALIQUID PER-
 TINERE.

QUÆST. PRIMA (a).— Multis, quos sæcularis ista caligo
 cæcavit, plurimum displicemus, si solliciti Dei præcep-
 ta servemus, si occasiones delinquendi fugiamus, si
 bona omnia salutari studio implere conemur, si ille-
 cebrarum, vitiorumque blandimenta seductoria ne-
 gligamus, si nulla nos sæculari dulcedine capi patia-
 mur, si sponte pro Dei nomine cruciatus pœnasque
 subeamus, si mortem ipsam virtute spiritus conte-
 mnamus. Illis nimirum quibus omne quod geritur,
 sensus iste mortalis nec laude nec vituperatione di-

(a) Deest in Mss. primi generis.

gnum esse persuasit. Nolunt enim ad Deum horum
 aliquid pertinere. Nonnulli adeo scelera sua crimina-
 que defendere cupientes, Nihil, inquit, prodest,
 bene an male vivas. Neque enim ista nunc Deo cura
 est, ut te diversa pro instituto proprio morboque
 gerentem sollicitè festinet aspicere, et scædis aliquan-
 do tuis actibus oculos permiscere. Vana sunt omnia,
 quæ ut libitum fuerit celebrantur : is qui ad Deum
 pertinet, secretus est et remotus ab istis rebus huma-
 nis, et ideo nec irascitur, nec movetur ; nulla illi hu-
 manarum rerum, nulla nostri actus est contemplatio ;
 totus rotati sæculi cursus, et quædam mundi orbis
 inexplicabilis volutatio, ita corruptum rapit et pro-
 jicit, ut stultus credatur quisquis se ad curam Dei

invocare posse pararet. Nec martyrum quidem probandus est animus, qui Deum suum, quem misericordem esse prouocant, effusione sui sanguinis astimant deletari. Nihil illi charum in vobis, nihil est odiosum; nulla mortis vestrae conditio, nulla sanitas integritate letatur; nec quod ubi geratur scire desiderat: non quod impossibile sit maiestati divina: omnium fore que gesta sunt vel geruntur habere notitiam, sed quod scire nolit miseris hominum vanitatesque mundanas. Sic denique scriptum est: *Vani s vanitatum¹, vanitas vanitas, Eccle. 1, 2*. Quorum sententia desperatione firmata, ut divini sensus auctoritate dissolvitur, sic ipsorum sacro sermone vulgari, qui maximus habetur in usu, convincitur expugnata. Nam cum inter negotia diversorumque contractus fides peridiotice contendunt, ut testis divinitas adhibetur, que aliquando quod agamus scire negatur. Testis est, inquit, Deus. Deus videt, Deus iudicat. Deus faciat, Deus reddat. Et cum ad necessitatem jurisjurandi venit, et jurantis animus metuit ne sibi aliquid obveniat pejeranti; et iusjurandum exigit, et reddi ei posse confidit, qui sibi male iuravit. Et cum sanitas exoptata et bona valetudo fuerit consecuta, divinitati gratie referantur. Et cum aliqua decedente materia casus proximus illis evaserit, Deus bonus dicitur prestitisse. Et cum adverso ventorum flatu commoti æquoris fluctus insurgunt, et navis undique cesa navassatur, navigantium turbe ad cælum manus extendunt, Deum voce supplicii deprecantur, et exaudiri se et liberari posse confidunt. Unde hæc si Deo nulla nostri est cura, si quid agamus ignorat? Inanis est igitur ista persuasio. Omnia Deo sunt cognita. Nullus sibi de impunitate commissorum scelerum blandiatur. Bonæ vitæ maximus fructus est, malæ perpetua poena et æterni cruciatus. Igitur nobis qui Deum omnia nosse credimus, qui devoto ad martyrium festinamus, inestimabilis fructus, perpetua vita præstabitur: impiis vero, qui Deum scelera sua, criminumque nescire docuerunt arcana, ignis flamma consumens, incendiunquæ semper indeliciens ministrabitur.

II (a). — An Spiritus qui super aquas ferebatur, Spiritus sanctus intelligatur; quia dictum est, *Spiritus Domini ferebatur super aquas (Gen. 1, 2)*?

Si ideo a quibusdam Spiritus sanctus putatur, quia Dei esse spiritus legitur, etc.

III (b). — Si Adam factus a Deo et animatus, Spiritum sanctum accepit; quia scriptum est, *Inspiravit Deus in faciem ejus spiritum vitæ (Gen. 2, 7)*.

Non erat ordinis ut acciperet Spiritum sanctum; quia hoc in posterum reservatum est a Deo, ut in novissimis diebus cum mysterium unius Dei manifestatum est, daretur credentibus. A principio quidem prædicata est Trinitas, sed quasi sub velamine erat intelligentia ejus. Dei enim Patris primum persona sine cunctatione et figura prædicata et manifestata est, quia ab ipso sunt omnia. Filii autem ejus, Domini nostri Jesu Christi et Spiritus sancti personæ non tacebantur, sed neque manifestabantur. Denique de Domino fit a perfidis questio, et de Spiritu sancto. Quidam enim dementes Spiritum sanctum ipsum Patrem dicunt, sicut et Sabellius ipsum dicit Patrem quem et Filium. De Dei autem Patris persona nemo dubitat. Cum ergo Trinitas sit manifestatio, tunc demum Spiritus sanctus datur credentibus, ut et persona ejus manifesta sit, et accipientes illum, signum habeant, quia filii sunt Dei, per id quod Spiritum Dei, qui de Deo utique est, habent in se. Perfectionis enim significatio hæc est, cum scitur et Pater esse et Filius et Spiritus sanctus. Hæc perfectio hoc tribuit donum. Adveniens enim Filius Dei, et hæc adaperiens ac ma-

nifestans, plus aliquid debuit dare, et de tribuere perfectionem hanc credentibus; quia Filio, nec in Patre solo perfectio est vel ubi nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Joannes evangelista, quia *de plenitudine ejus accepimus, gratiam pro gratia: quia Lex veritas data est, gratia autem et veritas per Jesum Verba facta est (Joan. 1, 16, 17)*. Apertum est, ut Salvatore plenitudinem factam veritatis. Quæ latebant, et quod promissum est dum revelatur, manifestatur, plenitudo sit veritatis: tunc et accepto Spiritu sancto sunt filii Dei. Nam hæc que dicitur facta a Deo in Adam, animæ tradidit Spiritus enim frequenter pro anima ponitur, ut Evangelio inter cetera, *Et reversus est spiritus ejus ad illam (Luc. viii, 55)*. Et in hoc Spiritum, ait, *contribulatum, et cor contritum dispernit (Psal. 51, 19)*. Frequenter tamen aliquid non sic habent, quia *inspiravit Deus; sed, tunc Deus in faciem ejus spiritum vitæ, et factus est anima vivens. Non quia dixit, spiritum sanctum Spiritum sanctum significavit. Nam et de anima ita ait: In quibus erat spiritus vitæ (Gen. vii, 22)*. Spiritus vitæ dicitur, quia animat corpora ad vitam.

IV (a). — Cur Adam in mundo positus mandatum vel legem accepit, cum ipse dominium creaturæ haberet.

Quamvis in mundo dominus positus sit Adam, tamen quia non utique ex se, sed a Deo id accepit, hinc hujus rei significatioem ex lege accipere: ipse qui dominus videtur, per legem subiectus esse, et qui illi hæc dederat potestatem; ut auctoritate Creatoris reverentiam illi faceret per legem, ne deo tanto extolleret illum, et immemor fieret Creatoris sui.

V (b). — Cur Deus dicat, *Non permanebit super me in hominibus istis, quia sunt caro: anni mundi centum viginti, etc. (Gen. vi, 3)*.

Cum gigantes essent illis diebus super terram pestiferi et superbi, a magnitudinis statura elati, desideria carnis cunctis, nati apostate; tunc cum depliceret Deo, promisit genus humanum diluio deturam, et tempus statuit; ut si quis forte ira Dei ad dita et indignatione, super hoc vellet se corrigi haberet spatium emendandi se, Denique centum et sexagesimo anno ante diluioem, ante arcam fabricatam, inchoationem viginti anni fuisse perhibentur. Sed ratio istud quod postquam de numero annorum dixit, subiecit, obscurare videtur. Nam hæc scilicet antequam quingentorum annorum esset Noe, dicitur scitur lata. Quid enim dicit? *Non permanebit super me in hominibus istis: propterea et subiecit, (malitia increvit super terram, delebo hominem a terra usque ad pecus; quod utique diluio facta imputum est. Nam et post diluivium multis annis homines vixisse meminimus: et Aaron frater Moysi centum viginti tres annos vixisse memoratur (Num. xxxiii, 38, 39). Ipse autem Moyses ut centum et viginti annos transire non posset, fecit quod Deum in contradicte aquæ non clarificavit. Nam intraturus erat in terram promissionis, si non obstitisset peccatum (Deut. xxxiv, 7, et xxxiii, 48-52). Videtur enim hoc quibusdam dictum ad tempus Moysi pertinere, cum invocante Jojada sacerdos centum triginta annos vixisse (II Paral. xxiv, 15).*

VI (c). — Quid continet benedictio Jacob, quam dedit filiis suis (Gen. xlviii, xlix).

Non solum ex presentibus causis futura universæque tribus prædixit, sed et de futuris futura, quærum adhuc umbra non erat, in populo Judaico significavit. Quales enim futuræ essent singulæ tribus liberis, fide, disciplina, luxuria, petulantia, contemptu fidei, ut cum de uno erant, et tamen unum non sc-

¹ *Vani, vanitatum; et paulo post, Dei jussus auctoritate. At Mss., vanitatum; et, dicitur sensus auctoritate.*

(a) habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 41.

(b) Idem argumentum tractatur in Mss. primi generis, quest. 423, sed alia prorsus ratione.

¹ Mss., *deleam.*

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Deest in iisdem Mss.

(c) Deest in iisdem Mss.

ent, ostendit. Aliqui enim profecerunt in melius, et deterioraverunt, alii permanserunt: ut per hoc a sibi prerogativam generis viudicarent, cum ab ipso predictum esset, quosdam ex his, qui utique ejus essent origine, reprobus futuros, imo multos rituros, ita ut alii significarentur subintrare, qui ad eam dedecus et damnationem insererentur in nam, ex qua illi exciderunt. Promiscuum ergo populum in omnibus tribubus futurum declaravit: qua valetate tam boni sed pauci, quam mali sed multi intelligerentur. Et quamvis sceptrum dederit filio suo Joseph ad tempus, Judam tamen praefecit omnibus. Non quod omnes ex Juda idonei essent futuri, sed quia Salvator, qui vere rex est, ex ea tribu oriundus rat secundum carnem.

VII (a). — Cur angelus missus loqui ad Moysen in igne et rubo apparuit?

Natura angelica secundum se simplex est, cujus substantia superiora appetit, etc.

VIII (b). — Non fuit aliud signum quod fieret a Moysen palam Pharaoni, nisi serpens (Exod. vii, 10)?

Qui hoc reprehensibile putat, dicat quid aliud fieri debuit. Nam utique serpentem fecit, qui et terrorem incuteret, non tamen obesses, per id quod stupore quodam ad nocendum tardior est. Si enim leonem fecisset, aut ursum, aut aliud tale, quomodo evaderent qui aderant? Nec enim occidere voluit quemquam, sed solum timorem ponere, et ostendere virtutem; ut quia prima pravariatio per serpentem coepit, similiter et recordatio cognitionis Dei et morum emendatio serpentis signo proveniret, ut quomodo peccatum est, sic et emendaretur: sicut et per mulierem peccatum factum, per mulierem sublatum est, Mariam matrem scilicet Domini, ex qua Christus natus damnavit peccatum. Eva virgo adhuc pravariavit, sicut et Maria virgo erat. Hoc ergo modo ad statum pristinum revocata sunt, quae perierant: quia et regnum per ligni gustum amissum erat, et iterum per lignum quesitum est. Dominus enim, ait, *regnabit a ligno* (Psal. xcv, 10). Simili modo et mundus in quo factus est, in eo et reformandus est, id est in principio mensis pfimi, quod est Pascha. Nulla ergo mala erit natura nisi sola pravariatio; quando peccatum per id emendatum est, per quod et admissum est.

IX (c). — Si unus Deus est, cur in tribus spes salutis est, et non in duobus, aut quatuor, aut certe in uno; et quare prius non est Trinitas praedicata?

Unus quidem est Deus, sed non singularis est, etc.

X (d). — Ut quid circumcisio et praecipua data sunt populo, quae prius non erant, neque nunc in auctoritate habentur?

Circumcisio signum est fidei Abraham, ut cum in filiis ejus hoc signum videretur, scirentur ejus filii esse, qui Deo credens hoc signum acceperit (Gen. xvii, 10, 11). Praecipua autem sabbatorum, et praeteritorum testimonio data sunt, et futurorum quae haberent figuram (Exod. xx, 9-11). Futuri enim sabbati, quod in aeternis dabit requiem, figura est hoc sabbatum quod in hebdomadam impletum factum est. Escarum autem lex non in primordio Legis data est, sed cum duce perfidia, Dei verbis et promissis fidem nolent dare, ad duritiam cordis sui acceperunt praecipua non bona, sicut dicit propheta Jeremias (Ezech. xx, 25). Id enim actum est, ut cervix eorum premeretur, ad profectum illorum. Superbis enim hominibus et contumacibus, non debuit tota creatura subijci. Postea autem misericordia Dei veniente, reddita est libertas edendi. Unde dicit Petrus apostolus: *Quid imponitis jugum super cervicem fratrum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus* (Act. xv, 10)?

XI (a). — Si propter diffidentiam et detractiones dura acceperant Judaei mandata; quid peccaverant filiorum, ut etiam ipsi his mandatis astringerentur?

Patribus data lex est, quae filiis similibus oneri esset. Nani postea non minus, sed forte amplius in Deum peccaverunt quam patres illorum. Praecius enim Deus, filiis magis hanc legem dedit; quia illi omnes in eremo obierunt.

XII (b). — Cur in Lege etiam ipsi Aaron dictum est, ut pro peccatis suis holocausta offerret, cum dicit David, *Pro delictis holocaustum non postulasti* (Psal. xxxix, 7); et in subjectis, *Holocaustis non delectaberis* (Psal. l, 18)? Quomodo offerri praecipit, quo non delectatur?

Manifestum est holocaustis Deum non delectari, sed pro satisfactione peccati gemitu et dolore cordis veniam posse mereri. Sacrificium autem testimonium peccati voluit esse, ut se peccator per oblationem sacrificii confiteretur peccasse. Remissio autem quomodo obtineretur, ipse alio loco ostendit, dicens, *Frangite esurienti panem tuum: si ridetis nudum, vesti, et domesticos seminis tui ne despicias* (Isai. lviii, 7) aut certe, *Cor contritum et humiliatum Deus non spernit* (Psal. l, 19). Primum ergo confitendum delictum monuit; deinde quomodo ignosci possit, ostendit. Nam nunquam pro manifesto delicto sacrificium monavit, sed pro ignoratis; quia etiam cum nescit homo peccat, et cum se putat recte agere, intentione quadam delinquit. Tale peccatum per sacrificium posse purgari.

XIII (c). — Quid est ut missa mors in Jacob, venerit in Israel; cum Jacob ipse sit Israel?

Unius populi duo nomina posuit. Nam utique qui prius Jacob dicebatur, etc.

XIV (d). — Si anima quae peccat ipsa morietur, quid est ut Charmi peccante triginta sex viri occisi videantur causa ejus?

Charmi quidem peccavit, et mortuus est lapidibus. Illi autem triginta sex viri, etc.

XV (e). — Quid est quod dicit propheta, *Lactare, aterilis quae non parit; erumpit et clama, quae non parturit: quia multi filii deserte magis quam ejus quae habet vitrum?*

Das matres hoc in loco intelligimus, caelestem et terrestrem, id est, Jerusalem liberam, etc.

XVI (f). — *Benedict terra Dominum, ait, hoc est laudet et consteatur virtutem tuam: quomodo ergo in Psalmis, Numquid confitebitur tibi, inquit, pulvis, aut annuntiabit virtutem tuam?*

Non est sic intelligendam, ut legitur, et sonant verba, etc.

XVII (g). — *In sole, inquit, posuit tabernaculum suum* (Psal. xviii, 6), id est corpus suum in quo habitavit Christus, qui a Pilato flagellis caesus est: quomodo ergo dicitur in Psalmo de Christo, *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo* (Psal. xc, 10)? quippe cum templum corpus suum dixerit.

Et filii hominis, et Dei filii corpus templum esse intelligitur. Deus tamen, id est, Dei filius, quamvis in carne venerit, in anima tamen habitavit. Ergo tam anima quam corpus tabernaculum est filii Dei, licet unus sit Deus et homo, filius Dei, et filius hominis. Ergo ex hac parte flagellum non appropinquasse dicitur tabernaculo ejus; id est, anima ejus, in qua habitabat divinitas ejus, immunis fuit a poena inferni vel principum ejus. Ne quia hic quasi peccator, cum sit innocens, crucifixus est, et passa est caro, aliquid inconstitiae apud inferos anima ejus passa putaretur, ostendit Scriptura non potuisse animam ejus turbari apud inferos, quia ad hoc descendit, hoc est pati se

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Deest in hisdem Mss.

(c) Habetur inter primo vulgatas, juxta quest. 37.

(d) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 36.

(e) Ibid., quest. 40.

(f) Ibid., quest. 38.

(g) Deest in Mss. tertii generis.

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 42.

(b) Deest in Mss. primi generis.

(c) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 37.

(d) Deest in Mss. primi generis.

permisit, ut confunderet tenebras, et principes carum remitteret hebetes. Unde et ipse Dominus ait: *Tristis est anima mea usque ad mortem (Math. xxvi, 38)*. Permissa est enim, quod naturæ suæ erat, ut tristaretur, tropœum protinus referens, et spolia eorum a quibus contristata fuerat usque ad mortem, post mortem jam in æterno gaudio constituta. Potest et de toto homine intelligi; quia qui peccatum nesciit, a lege flagellari non potuit.

XVIII (a). — Cur Salomon spiritum sapientiæ habuit (III Reg. iii), cum vitam mandam non habuit? valde enim mulieribus delectabatur, ac per hoc peccabat (Id. xi).

Primum merito suo accepit spiritum prudentiæ: postea vero quam mulieribus nimium cepit uti, et per hoc peccare, si habuit spiritum sapientiæ, regni merito habuit; sicut et Nabuchodonosor regni merito in camino Christum vidit.

(a) Deest in Mss. primi generis.

XIX (a). — In Salomone, *Spes est, inquit, in tenebris, et melior est canis vivus et leone mortuo*.

Tenebræ ignorantiam significant et gentilitatem: quia spes est in gentili potius quam in apostata, etc.

XX (b). — In Sapientia, *Qui creavit, inquit, orbem ex materia invisâ: et contra, quia ex nihilo facti sumus (Sap. xi, 18, et ii, 2)*.

Deum simul confusas substantias creasse, Scripturam sensus declarat, permixtis utique tenebris. Hanc confusione rerum, id est, aera, ignem, aquam, terram, tenebras, materiam dixit invisam, sicut in Genesi legitur: *Terra autem erat, inquit, invisibilis et incomposita (Gen. i, 2)*. Ex hac ergo confusione creavit orbem instituto firmamento, ut intra ipsam aquis congregatis in usum habitatio fieret generi humano. Distinctis enim et discretis substantiis, in concavo domum habitabilem fecit.

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 30.
(b) Deest in Mss. primi generis.

QUESTIONUM EX NOVO TESTAMENTO

PARS SECUNDA.

QUESTIO PRIMA (a). — Cur facta et dicta Dominica quatuor voluminibus a quatuor scriptoribus sunt in scripturam digesta?

Congruum fuit annum Domini acceptabilem, sicut dicit propheta (*Isai. lxi, 2*), a quatuor voluminibus veluti quatuor vicibus contineri. Sicut enim annus quatuor temporibus evoluitur, ita ut invicem sui cœgant; ita et gesta et dicta Domini quatuor libris definita sunt, ita ut alter alterius indigeat: simul autem plenitudine perfecta sunt. Ut autem a quatuor scriptoribus ordinarentur, hæc fuit causa, ut quia temporum diversa sunt nomina, Evangeliorum quoque essent diversa vocabula. Et si qua videntur in verbis contraria, sensu tamen non discrepant, per interpretationem aptam causæ: sicut tempora cum videantur utique diversa nomine, aere, et cursu siderum, in effecta tamen eorum quæ gignuntur non discrepant.

II (b). — Quoniam constat quatuor libros rite conscriptos gestorum et dictorum Domini, sciendum quis ordo eorum sit.

Evangelium ordinatione colligitur magis quam tempore. Matthæus ergo primus ponendus est, quia ab ipsa promissione sumpsit initium, id est ab Abraham, cui facta promissio est incarnationis Domini nostri Jesu Christi. Post hunc Lucas, quia incarnationem hanc quomodo facta est, narrat. Tertius Marcus, qui Evangelium quod prædicatum est a Christo, testatur in *Legē* promissum. Quartus autem Joannes, quia hunc qui promissus est Abraham incarnandus, et a Luca quemadmodum incarnatus est dictum est, et a Marco Evangelium ejus juxta Isaiam prophetam prædicatum ostensum est, aperta voce ostendit Deum dicens, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i, 1)*.

III (c). — Quare Matthæus Evangelium Christi describens dicit, *Liber generationis Jesu Christi filii David (Math. i, 1)*; cum prior sit Abraham?

Propterea sic cepit, ut prius de ipso diceret a promissione incarnationis ejus genealogiam describens, sicut dicit Apostolus, *Quorum patres et ex quibus Christus secundum carnem (Rom. ix, 5)*. Ideo dixit, *Liber*

generationis; quia ex multis et diversis incarnatione Christi consistit, ut quia ex uno diversi esse ceperunt, de omnibus corpulentiam traheret. De Judæis et Gentibus et de dignis et indignis: quia Ruth Moabitida fuit, et Bersabee ex moecha facta uxor est; et omnium carnem ad se trahens, ad unitatem illos genuinum revocaret. Ideo, *Jesu Christi filii, ait, David*, cum prior ait Abraham; quia specialiter Christus dicitur filius David, propter regnum: ut sicut Deus de Deo, ita et rex de rege ortum caperet juxta carnem. Sic enim dictum est ad David: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxi, 11)*.

IV (a). — Quid est, ut generationes omnes in tres partes divideret supradictus Matthæus apostolus (*Math. i, 17*)?

Causæ faciunt divisiones et tempora. Ideo ab Abraham usque ad David distinxit. Prima enim pars causæ ab Abraham usque ad David est; quia Abraham pater fidei est, et David pater regni. Saul enim indignus effectus, seipsum regno privavit. A David vero usque ad transmirationem alia pars causæ, in qua regnum amiserunt facti reprobi Judæi. Post transmirationem autem Babylonis usque ad Christum tertia pars lamentationis et miseriæ, captivitatis et dispersionis illorum: quia quamvis post transmirationem Babylonis et septuaginta annorum tempus, quando a Cyro dimissi reversi sunt ad sua, nunquam tamen causam¹ vel requiem habuerunt. Neque enim postea Judæa regnare potuit, sed solliciti semper et pervagantes fuerunt. Nam utique tempore natalitatis Christi captivi fuerunt, dicentes: *Nos, non habemus regem nisi Casarem (Joan. xix, 15)*. Hæc ergo causa Matthæum tres gradus fecit generationis, ut etiam meritorum et causarum mutationes ostenderet a promissione facta usque ad Christum, anni autem tempora usque ad finem in unam gratiam permanere.

V (b). — Quare cum quadraginta et una sint generationes, Evangelista quadraginta duas numerasse videtur (*Math. i, 17*)? Ter enim quatuordecim, qui faciunt, nisi quadraginta duo?

¹ Morel affinat legendum, *paucum*, Vid. Element. Critic., pag. 331. M.

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Deest in hâdem Mss.

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Deest in hâdem Mss.

(c) Deest in hâdem Mss.

secundum numerum, quadraginta et una genera-
tes numerantur; juxta rationem autem, quadra-
ta duæ probantur. Jechonias autem in transmigra-
te genitus, id est rex factus, sicut continetur in
Malipomenou, finem fecit secundæ parti: et quia
et transmigracionem remansit in regno permittente
et Nabuchodonosor, ab ipso incipit tertia pars, quæ
vit usque ad Christum. Ideoque bis computatur, ut
concludat secundam partem, et incipiat tertiam Je-
chonias. Sic enim habet: *Et post transmigracionem Bo-
nonis, Jechonias genuit Salathiel (Matth. 1, 12)*. Usque
istum autem Salathiel regnaverunt qui sunt ex
da, scilicet quorum ex radice nascitur Joseph. Nam
chonias primum filium habuit Assur nomine. Sed
oniam Joseph per radicem Salathiel originem tra-
t, prætermisso Assur Salathiel Jechonias patri suo
bjunctus est, ut veniretur ad Joseph, cui erat de-
ousata virgo Maria. Nam et post Josiam Jechonias
quitur. Sed quia per Joachim patrem Jechonias ve-
tur ad Joseph, prætermisso eo, id est Joachim, Je-
oniam posuit, ut numerum quatuordecim genera-
oniam non egrederetur, et quia post Jechoniam
athiel et filius ejus per quem oritur Joseph.

VI (a). — Quare in Mathæo pater Joseph Jacob
ribitur, et in Luca Heli; ut aut duos patres habere
operite descriptus sit, aut certe qui vere pater sit
esciatur?

Non est ambiguum patrem Joseph Jacob fuisse.
rdo enim a David per Salomonem tramicem suum
euens, recto cursu pervenit ad Jacob, etc.

VII (b). — Manifestum quia natus Salvator Dei
ilius et Christus appellatus est: cur ergo post
aptisimum accessit ad eum tentator, dicens, *Si Filius
Dei es?* etc. (*Matth. iv, 3*).

Sic natus Salvator ex Virgine est, ut et Christus
esset et Filius Dei, non factura, sed ortu. Adhuc au-
tem in minori ætate potentiam suam evacuans, hoc
est a potestate sua dissimulans, impudentiam diaboli
non provocavit. Baptizatus autem descendente in se
Spiritu sancto, cum apparuisset hominibus testimonio
Dei Patris, æmulatione zeli ductus est inimicus ad
injuriam, videns hoc factum sibi obesse: intellexit
enim ordinationem baptismatis ad salutem hominum
procuratam. Ideoque accedit ad Salvatorem hujus rei
principem, non ut approbet, sed ut locum inveniat
evertendi. Tentatio enim aliquando ad probationem
fit, aliquando sub dolo ad subversionem. Arbitratus
est enim quasi Salvatori ellicuisset secundum dolum
voluntatis suæ responsionem, ut regnum summi totum ha-
beret securus, quod duce Salvatoris doctrinæ subjecto,
nemo mortem ejus evaderet.

VIII (c). — Cur Salvator tentanti se diabolo
aliter quam exemplis Legis resistit (*Matth. iv, 4-10*)?

Salvator non solum diabolo tentanti respondit, sed
et Judæis per quos crudelitatis suæ impietatem egit
in Salvatorem. Præcius enim Judæos se inimicum
Legis dicturos, patris eorum impudentiam diaboli,
testimonis Legis compressit, ut patrem in filios, et
filios in patrem condemnaret.

IX (d). — Utquid Salvator post baptismum qua-
draginta diebus jejunavit, postea esuriit (*Matth. iv,
2*)? Qui enim quadraginta diebus jejunavit, potuit
iam non esurire.

Scriptum est, *Fili, accedens ad servitatem Dei, sta
tu justitia et timore, et præpara animam tuam ad tenta-
tionem (Eccl. ii, 1)*. Ideoque Salvator ut formam no-
bis daret, jejunavit; ut simili modo nos quoque jeju-
nis insistentes, omnem motum diaboli contra nos
oppositum, Dei auxilio superemus, scientes exemplo
Salvatoris tunc magis insidias adversarii cavendas,
cum ad Dei timorem accedimus. Dolet enim quod re-

cesserimus ab illo: ideo plus sævit adversum nos.
Hoc nobis gessit Salvator, non sibi. Similiter et quod
esuriit, non sua causa, sed nostra est. Jejunis enim
cum superatas fuissent tentationes diaboli, quæ ideo
scriptæ non sunt, quia ad profectum doctrinæ non
pertinent; postea, id est, post quadraginta dies per-
misit, ut (quod hominis erant) pateretur famem; ut
videns diabolus, qui jam fuerat superatus, infirmita-
tem in eo famis, incitaretur rursus ad tentandum,
videns hominem esse a quo vincebatur. Hoc enim
fuit mysterium Salvatoris, ut quia homini victo insal-
tabat et dominabatur, ab homine vinceretur, ut Dei
virtus homini victoriam acquireret: et sic magis vilis
effectus est satanas, cum et hominem cernit, et vir-
tutem non hominis intelligit. Mirabatur enim stupore
hebetatus, quod mysterium inesset quod se lateret:
ut potestas esset accedendi, circumveniendo non esset.
Duabus enim ex causis torquebatur. Videns enim in-
firmitatem, accedebat, et inveniebat virtutem; ut
cernens hominem suspectus esset de Dei virtute. Ad
hoc ergo esuriit, ut illuderet astutiam satanæ. Idcirco
autem non amplius jejunavit, ut concordaret Moysei
et Elize.

X (a). — Quid est ut cum prius Joannes Baptista
testimonium perhibuerit Salvatori, postea dubita-
verit dicens per discipulos: *Tu es qui venturus es, an
alium expectamus (Matth. xi, 3-10)*?

Qui Joannem putant dubitasse, detrahunt Salvatori
Aut enim illum recto asserunt dubitasse, aut certe
imperitiæ arguunt Salvatorem; quia sicut putant,
male de se sentientem laudavit. Sed quia falli Salva-
torem impossibile est, recte laudatus ab eo Joannes
est. Si recte laudatus est, non dubitavit. Ipso enim
tempore quo misit ad Jesum Joannes de carcere dis-
cipulos suos, dicens: *Tu es qui venturus es, an alium
expectamus?* tunc Jesus respondit discipulis ejus di-
cens: *Ite, dicite Joanni quæ videtis et auditis. Cæci
vident, surdi audiunt, leprosi mundantur, claudi ambu-
lant, mortui resurgunt, et beatus ille qui non fuerit scan-
dalizatus in me. Absentibus autem nuntiis Joannis,
cepit Jesus dicere ad turbas de Joanne Baptista:
Quid existis in desertum videre? arundinem vento mo-
veri, aut hominem mollibus vestibus indutum? Ecce
qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed
quid existis videre? prophetam? Dico vobis quoniam
plus quam prophetam. Hic est de quo scriptum est,
Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui
præparat viam tuam. Tunc publicani laudaverunt
Deum, baptizati baptismo Joannis. Quanta autem
laus data Joanni est, ut plus diceretur esse quam
propheta, et beatum vocat Salvator eum qui non
scandalizatur in se? quomodo laudatur Joannes qui
dubitando scandalizatus est? Sed non utique dubita-
vit. Laus enim beatum illum probat, quia non est
scandalizatus. Nam et Salvator idcirco ipso tempore
in laudem Joannis prorupit, ut ostenderet sensum
Joannis esse liberum a discipulorum ejus dubitatione.
Joannes enim volens mirantes discipulos suos corro-
borare in fide Salvatoris, sciens exitum sibi immi-
nere, ea quæ de ipso dicebat, ore ejus voluit confir-
mari: ideo ut testis verus sit, testimonium potioris
implorat, ut eorum concordia omnis ambiguitas au-
ferretur. Hoc commentum Joannis est, ut dubios suis
quasi verbis mitteret, ut eadem audientes a Salvatore
quæ audierant a Joanne, firmarentur, scientes idonei
procuratoris et Domini cœlestis testimonium in du-
bium vocari non posse. Idcirco et Salvator quasi
Joanni respondit, ut inter Joannem interrogantem et
Salvatorem respondentem dicerent veritatem.*

XI (b). — Quid est quod superius Herodem mor-
tuum legimus (*Matth. ii, 19*), infra autem et post
multos annos Herodem Joannem occidisse (*Id. xiv,
4-11*), cum superius mortuo Herode Joannes super-
vixerit?

(a) Eadem est cum ea quæ inter prima vulgatas numera-
tur quest. 30.

(b) Deest in Mss. primi generis.

(c) Deest in hâc Mss.

(d) Deest in hâc Mss.

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Deest in hâc Mss.

Herodes rex fuit Judææ: hic habuit filios quatuor, Archelaum, Herodem, Philippum, et Lysaniam: sed mortuo Herode patre eorum, successit Archelaus, quo mortuo, in quatuor partes divisum est regnum supra dicti Herodis, ita ut Pilatus in partem regni quartam admitteretur, quasi præses, non quasi rex (*Math. ii, 22, et Luc. iii, 1*): filii autem Herodis reges dicebantur. Denique mortuo iterum Philippo, accepit uxorem illius Herodes frater ejus, de qua arguebatur a Joanne Baptista, qua causa occidit eum Herodes filius supra memorati Herodis. Quid enim dicit? *Herodes*, inquit, *tetrarcha*; id est, in parte quarta regni positus sui patris Herodis. Quid ergo ambigitur quando significatio adjecti cognominis ostendit alium hunc esse Herodem? Ipse est enim qui et Jacobum occidit gladio, fratrem Joannis, qui postea percussus ab angelo Dei scatenis vermicibus expiravit.

XII (a). — Orandum utique pro inimicis docuit Dominus: quid est ergo ut contra animæ occisorum ulcisci petant, a Domino postulant vindictam?

Apocalypsis cum futura mala et tribulationes diffidentiae et malæ vitæ causas Deo vindice testaretur, etc.

XIII (b). — Si jam prædicante Salvatore vel Joanne Lex cessavit, quomodo Salvator ait: *Non veni solvere Legem aut Prophetas, sed adimplere*? Si enim cessavit, quomodo non soluta est, aut destructa, quæ agendi amisit auctoritatem?

Prophetarum dicta de Salvatore adventu, impleta sunt cum venit, etc.

XIV (c). — Joannes ad Dominum, *Tu es qui Sœcularis es, an alium expectamus* (*Math. xi*)? ubi sua persona discipulorum suorum agit causam.

Non enim Joannes dubitabat, qui dixerat: *Eccœ agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (*Joan. i, 29*): sed ut discipulis suis satisfaceret, mittit illos suis verbis, ut Salvatore ore firmaret quod ipse de illo docebat; ut post excessum suum sine dubitatione aliqua discipuli qui Christum sequerentur.

XV (d). — Quare Lex et Prophetæ usque ad Joannem, et post recte cessasse dicuntur (*Math. xi, 13*)? Quia jam de quo prophetabant, advenit. Quare Lex usque ad Joannem, cum Apostolus dicat, *Legi nos subditos debere esse: Quæ autem, inquit, sunt, a Deo ordinata sunt* (*Rom. xiii, 1*)?

Legis quidem unum nomen est, sed tripartitam habet intelligentiam. Prima enim pars Legis de Deo est. Sic enim Lex a lectione dicta est, ut de multis quid eligas scias. Inter errores ergo positi acceperunt ut eligant verum, id est reprobato diabolo eligant Deum. Secunda autem Legis pars hæc est, quæ scilicet præceptis continetur, quæ sic incipit, *Honora patrem et matrem*. Tertia vero in neomeniis et in sabbato est, et in escis discernendis ac eligendis, et in circumcissione et in hostiis pecudum offerendis. Hanc itaque Legem dicit usque ad Joannem, non ultra servandam. Sic enim data est, ut completo tempore cessaret, nec enim fuit ab initio, sed ex causa data ad tempus est, ut adveniente Salvatore cessaret Lex. Ergo de Deo manet tam Lex præceptorum quam natura ejus quæ sine dabo est, ab ipso aboleri non potest. Per ipsum enim proficitur ad promissum primum. Timor enim sollicitudinem parit.

XVI (e). — Cum Salvator baptismum Joannis de oculo dicat, cur Nicodemo, cum de baptismo loquitur, dubitanti ait: *Si terrestria dixi vobis et non creditis?* etc.

Quod dixit, *Si terrestria dixi vobis, et non creditis*, non pertinet ad baptismum, etc.

XVII (f). — Quid est ut Salvator mulieri alie-

ngonæ, id est Chananææ, inter initia misericordiam denegaret (*Math. xv, 22-28*), cum et *Centurio* alienigenæ, et leproso quem ipse Jesus alienigenam dixit, beneficium impertiendæ salutis non negaverit (*Luc. vii, 2-10, et xvii, 12-19*)?

Dignum factum Salvatore ipsa causa designat. Absurdum enim erat, et ad injuriam promissionis futurum proficiebat, si mulier quæ Judæorum Deum non confessa fuerat, acciperet beneficium promissioni genti confitenti Deum. Inter initium ideo negatam est illi. At ubi autem cervice flexa Salvatore verbis suis non negavit, sed confessa est Judæos credentes esse filios, Gentes autem omnes vel servos, per quos junxit se fidei dominicæ; quia servi dominum imitant, et dominus non est sine servis: unitas facta est subjecti et subjicientis. Hinc est unde meruit concessi quod precata est. Centurio autem qui beneficium a Salvatore incunctanter accepit, olim se Dei rebus infecerat. Denique dicant majores Judæorum ad Dominum: *Dignus est ut præstes illi; diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse edificavit nobis*. Leprosus vero alienigenam dixit Dominus, non fide, sed natione. Erat enim Samaritanus, quos constat ex origine esse Babyloniorum. Et hic tamen non sine confessione consecutus est beneficium: quia dictum erat discipulis a Domino: *In viam gentium ne abieritis, et in civitatem Samaritanorum ne introieritis, sed ita potius ad oves quæ perierunt domus Israel* (*Math. x, 5, 6*); hoc est, ut non prius prædicaretur Samaritanis et Gentibus quam Judæis, quorum fuerat promissio hæc. At ubi Judæi judicaverunt repudiare fidem Christi, tunc et Samaritanæ se obtulit Salvator, et post crucem Cesarioni Cornelio: a Chananæa autem requisitus suscepit eam; quia non erat adhuc tempus, ut offerretur illis salus.

XVIII (a). — Quomodo probatur quod dixit Salvator, quia post tres dies et post tres noctes a mortuis resurgeret; cum utique cena para passus, illicessente die dominico, cum adhuc tenebræ essent, resurrexerit? Unde numerus dierum et noctium non convenisse videtur.

Præcius Salvator omnium quæ in se futura erant, hæc protestatus est, etc.

XIX (b). — Quare Salvator, ait, *ne fiat supra vestra hieme vel sabbato* (*Math. xxiv, 20*): cum tempus persecutionis hujus differri non possit, dicente Apostolo, *Qui revelabitur in suo tempore* (*II Thess. ii, 6, 8*); et in Actibus Apostolus inquit, *Deficiunt tempora et terminos habitationis eorum* (*Act. xvii, 26*)? Et cur hieme fugam vel sabbato non expedire significat?

Hieme tuta fuga non est: frigora enim sunt, imbres assidui, ningit, gelat, flumina exeunt; ideoque fugientibus pergrave est. Latere enim in silvis non possunt, neque in montibus, neque in spelunca. Sabbato autem juxta Judæos longius a civitate exire non licet, nec altum ascendere, ac per hoc fugi sabbato non potest. Quomodo hæc tempora fugam tantam non faciunt, propter impedimenta supra dicta; ita et fuga nostra tuta non erit, si nos obligatos impedimentis carnalibus invenierit prædicta persecutio. Detinent enim homines quasi compedes desideria secularia, id est facultates mundanæ, ne edicta diaboli possint effugere. Ideo ergo orandum est ne tempore quo fugiendum est, hiemis et sabbati in nobis ratio inveniat, sed ut liberos nos ab his impedimentis Dei præstet auxilium, ut non sit quod nos desiderio sui captos mancipet mundo. Quoniam ergo de novissima persecutione loquebatur Salvator, quæ futura est ab Antichristo; ideo hiemem posuit, quia novissimum tempus est: et sabbatum similiter, quia potestremus dies est, ut sicut his temporibus aspera et difficilis fuga est, ita significaret illo tempore tam

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quæst. 68.

(b) Ibid., quæst. 69.

(c) Docet in Mss. primi generis.

(d) Docet in iisdem Mss.

(e) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quæst. 59.

(f) Docet in Mss. primi generis.

¹ Mss. Germanensis, *fugere sabbato non potes.*

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quæst. 64.

(b) Docet in Mss. primi generis.

graves futuras persecutiones et pressuras, ut vix aliquis eas possit effugere.

XX (a).—Salvator cum se passurum diceret, et post tertium diem resurrecturum, adiecit, *Et postquam resurrexero, procedam vos in Galilæam, ibi me videbitis*; et angelus mulieribus similiter (*Matth. xxvi, 32, et xxvii, 7*): cum tamen inveniatur a mulieribus et a discipulis suis in Jerusalem.

Verba Salvatoris retractare infidelis est: sed te video non de verbis Salvatoris dubitare, sed sensum requirere, quare cum in Jerusalem post passionem suam visus sit, dixit se in Galilæa ab his videri. In Jerusalem visus est, sed particulatim ad recreandos animos discipulorum: in Galilæa vero ab omnibus simul. Ergo qui in Jerusalem visuri illum erant per partes, in Galilæam illis constituit ut simul omnibus appareret, et ad ordinandam disciplinam daret præcepta.

XXI (b).—Tres evangelistæ sexta hora crucifixum dicunt Salvatorem, Marcus vero evangelista tertia hora dicit crucifixum. Sed quidam strenui (industria sua) tertia hora sententiam datam dicunt, ac per hoc tertia hora crucifixum. Data enim quæ sententia jam mortuus habetur. Sed constat post quintam horam in sextam Pilatum sedisse pro tribunali, et sic sententiam dedisse, sicut Joannes ostendit.

Obscuris vera involvenda non est bonum. Nam tres evangelistæ verum dixisse ipsa concordia obtentur, etc.

XXII (c).—Si ideo Salvator baptizatus est ut exemplo esset, quare circumcisus cæteros prohibuit circumcidi?

Circumcisio usque ad Christum indulta est. Abraham autem circumcisionem in Christo promissa accepit, etc.

XXIII (d).—Judæis accusantibus discipulos eo quod facerent contra legem sabbati, spicas vellendo, Salvator exemplum protulit David, dicens: *Nescitis quid fecerit David cum esset, quomodo accepit panes propositionis et manducaret, et dedit his qui secum erant, quod non licebat nisi solis sacerdotibus*? Quod exemplum non excusare videtur discipulos, sed possunt tam hi quam David prævaricatores videri.

Noluit Salvator de tempore impleti sabbati præjudicare Judæos, etc.

XXIV (e).—Cur Salvator discipulos suos filios tonitruæ appellavit (*Marc. iii, 17*), qui plus magis videantur filii Dei dici? tonitrua enim dicuntur collisione nubium fieri.

Quoniam tonitrua terrorem incutiunt, hac causa filios tonitruæ discipulos appellavit, quasi ejus filii, qui timendus sit. Quamvis enim tonitrua collisione nubium fiant, voluntate tamen Dei fiunt, et sunt terribilia.

XXV (f).—Quid est ut secundum Marci evangelistæ relationem, Christi non sit impleta voluntas: *Intrans enim, inquit, in domum, voluit nunquam scire, et non potuit latere*? Si ergo voluit latere et non potuit, infirmata voluntas ejus est.

Hoc quod per compendium propositum est, ut plus sensum posset occulere, etc.

XXVI (g).—In Evangelio legitur angelum dicere ad Mariam matrem Domini, quod regni ejus, id est Christi, non erit finis (*Luc. i, 33*). Et Daniel eandem dicit: ait enim: *Tunc exurgit regnum in æternum, quod nunquam corrumpetur* (*Dan. vii, 14*). Contra Apostolus de Domino: *Cum tradiderit, inquit, regnum Deo et Patri* (*I Cor. xv, 24*) Quomodo regnum æternum habebit, quod traditurus dicitur Deo et Patri?

In causa Patris et Filii, id est, Dei et Christi, traditio non abolitio intelligitur. Considera enim quomodo Pater tradiderit Filio regnum, ipso hæc Domino protestante: *Omnia enim, inquit, michi tradita sunt a Patre meo* (*Matth. xi, 27*). Si Pater ergo desit habere cum tradidit, potest et de Salvatore dici quia eum tradidit, amisit. Nam Filius postquam traditum sibi a Patre regnum dixit, Patrem adhuc præferens ait: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum et verum Deum, et quem misisti Jesum-Christum* (*Joan. xvii, 3*). Secundum hunc igitur sensum et Filius non amittit regnum cum tradit, ut hæc vera sint; et angelus et Daniel non discrepare ab hoc sensu dicantur. Qui horum enim testimonium retractandum putat, perfidia plenus est. Sed nunc videamus manentes in hac fide, quid sit trado Filium Patri regnum: hoc enim est quod inter cætera alio loco dicit Apostolus: *Tunc et ipse subjectus erit ei qui subjectus est omnia, ut ait Deus omnia in omnibus* (*I Cor. xv, 28*).

Subjectio igitur hæc, ipsa est traditio regni. Itaque hoc loco interpretatio videtur necessaria, ut et subjectus Patri Filius non negetur, et nihilominus æternum regnum habere dicatur. Hoc est regnum Filii, quia in nomine Jesu omnia genera flectuntur, coelestia, terrestria, et inferna (*Philipp. ii, 10*). Quod etiam firmat Petrus apostolus, dicens: *Non est aliud nomen datum sub celo, in quo oporteat nos salvos fieri* (*Act. iv, 12*). Et ipse Dominus discipulis ait: *Usque modo nihil petitis in nomine meo; potius, et ego faciam* (*Joan. xvi, 24*). Sic regnat Filius, cum omnia in nomine ejus salvantur, et dantur quæ postulantur usque ad finem mundi. Postquam vero omnia Christum fuerint confessa, sive vi, sive voluntate, et subtrata potentia ejus cui resisterant, mysterium unius Dei cunctis manifestabitur, et omnis gratiarum actio referetur ad Patrem, ex quo sunt omnia; ut cessante predicatione unus Deus sciat in mysterio Trinitatis. Cum enim omnes potestates, omnes principatus et Dominationes Christo genu flexerint, tunc Filius manifestabit non se esse a quo sunt omnia, sed Filium ejus, et illum in se videri. Hæc est subjectio et regni traditio. Ostendens enim Patrem esse a quo sunt omnia, subjectus se illi cum de eo se dicit esse. Tanta enim majestas et claritas in adventu Filii videtur, ut omnes potentia et chori Angelorum hunc singularem putent Deum. Salvator autem eum se non illum esse dixerit, qui dicitur Pater, sed Filium ejus, regnans tradit regnum Patri. In hac re manifestata est et subjectio, et regni traditio; quia et cum a Patre se proficitur esse, quiddam habet, Patris confitetur esse, omnem summam referens ad eum.

XXVII (a).—Salvator ait, *Si quis non reliquerit omnia sua, id est, domum, et agrum, et cætera, non potest meus discipulus esse*: et contra evangelista, *Venit, inquit, Joseph ab Arimathia, homo dives, qui et ipse discipulus erat Jesu, exspectans regnum Dei* (*Luc. xiv, 33, et xxiii, 50, 51*). Quid est ut evangelista proficitur eum discipulum quem Salvator negavit? Nam et Zachæus dives erat, et Cornelius Centurio dives, et mulieres quæ illis ministrabant de facultatibus suis.

Hunc sensum paucis absolvit Apostolus, dicens: *Qui habeat, quasi non habentes sint; et qui utuntur hoc sæculo, quasi non utantur; et qui emunt, tanquam non possidentes* (*I Cor. vii, 30, 31*). Qui ergo hæc sic habet, quasi non habeat, reliquisse videtur. Quando enim non præsumit de his, neque se jactat, sed humiliter incedit, non tantum habitu, sed et mente, dispensatorem se harum et ministrum intelligens, omnia sua reliquisse videtur. Hoc enim relinquere dicitur, quod a desiderio recedit, et gratiam non habet.

XXVIII (b).—Si Lex et Prophetæ usque ad Joannem quomodo Salvator ad sacerdotes mittit offerri munera pro emundatione?

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 63.

(c) Ibid., quest. 50.

(d) Ibid., quest. 61.

(e) Deest in Mss. primi generis.

(f) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 77.

(g) Deest in Mss. primi generis.

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 61.

Hoc veritas est spiritus Paulus. Cum enim predicaverit jam non oportuit circumcidi: quoniam, etc.

XXXI (a). — Si Lex et Prophetæ inquit Joannem, et quo regnum celorum predicatum est. Luc. xvi, 16; ipse est enim inchoavit novæ predicacionis; cur baptisma eius curavit?

Baptisma Joannis baptismum non curavit, sed additum est ei quod docuit Joannes enim tantum baptizavit, non Spiritum sanctum credentibus dedit: sicut et ipse de Salvatore dicit, *Ego baptizo vos in aqua in penitentiam, qui autem vos baptizabit in Spiritu sancto* (Matth. iii, 11). Hæc est quod dicit: Per me remissionem peccatorum, non tamen datur Spiritus sanctus, ut purificati illi dicantur; hoc enim Salvatore reservatum est, ut ipse Dominus, ut filii Dei non fierent, nisi accepto a Filio Deo Spiritu sancto. Effectus ergo baptismi Joannis, quod tacite operabatur sine interrogatione, non tamen sine Salvatore monitione, ut firmum esset quod agebat, Trinitatis est donum: quod dignitate Salvatore ostendit, eius formam trinum nominum, que a principio sub unius Dei nomine vel persona unum opus et unanimes opera sunt. Interpretatio ergo accessit ad baptismum Joannis cum significatione latentis donum in veteri: accessit et amplius donum, ut baptizati accepto Spiritu sancto sint filii Dei. Amplificatum ergo est, non evacuatum.

XXXI (b). — In Evangelio Joannis, Lex aut per Moysem data est, gratia autem et veritas per Joannem Christum facta est. Si ergo per Christum veritas facta est, ante non fuit. Si ante non fuit, quomodo a Deo data Lex dicitur, in qua veritas non erat?

Videntium est quod sit, Lex per Moysem data est. Per Moysen autem Lex data, manifesta habet præcepta, etc.

XXXI (c). — Sabbatum certe Lex est vel pars Legis, quomodo ergo non evacuata Lex est, dicitur evangelista, Non solum servabatur sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum (Joan. vi, 18).

Solvit sane sabbatum Salvatore, sed sine præjudicio dati sabbati. Dum enim sabbatum jam tempus cessaret, Judæi autem sabbatum adhuc manere assererent, Salvatore sabbatis operans, et infirmo lectum suum sabbatis portare præcipiens, secundum sensum Judæorum sabbatum solvebat. Nam juxta veri hominem tale est si dicatur quod jam cessaverat, quæ est si dicatur de isto qui expræfectus dicitur est, et injuriam passus fuerit, quæ prefectura injuriam passa est. Non ergo sabbatum solutum est, sed homines qui impediunt sabbati auctoritatem vindicabant, delusi sunt, cum jam sabbato successisset nova Lex.

XXXII (d). — Si arbitrio proprio vivimus, cur Salvatore, *Nemo*, inquit, *venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum*; et non discordans ab his Apostolis, *Neque volentis*, inquit, *neque currentis, sed vocantis est Dei*? His utique perturbari videtur arbitrium libera voluntatis. Si enim nemo vadit, nisi tractus, non erit illius delictum, qui non vadit quia non est tractus. Et si non qui petit et currit, accipit, sed cui vult dat Deus, sine culpa erit et crimine qui vult et non obtinet; et ad illum redundat crimen qui petentem spernit.

Nullo genere ex huius arbitrii causa poterit turbari. Etenim dicta ad causam referas qua dicta sunt, etc.

XXXIII (e). — Quid est ut cum Salvatore omnes prope verbo curasset, cæco tamen per lutum de sputo factum oculos reformavit (Joan. ix, 6, 7)?

Hoc Salvatore ad confusionem illorum fecit, qui Creatorem accensant. Quando enim non aliter vitium accidens corpori emendavit quam Conditor fecit, auctorem operis huius commendavit. Per id enim emendavit, quo erat conditum. Omne enim quod fit, si

- (a) Deest in Mss. primi generis.
- (b) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 76.
- (c) Deest in Mss. primi generis.
- (d) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 79.
- (e) Deest in Mss. primi generis.

lupum per id quod fuerat factum reformaretur, totum factum probaretur. Si enim Salvatore per hoc se Deum testatur, quia datus et vitia corporis emendat, quanto magis Deus est qui ipsum corporis inventor est.

XXXIV (a). — Quid est quod Salvatore ait, *Ego in jurem*; qui ante me fuerunt, fuerunt sumus et latro (Joan. x, 7, 8)? Quod dicitur videtur Prophetæ pisse.

(Quis nemo vadit ad Deum Patrem, nisi per filium Cæcili, idcirco se jurem dicit Salvatore regni celorum. Si ergo jurem verbis utitur, quid opus erat ut e contrariis diceret, *Quisquis ante me fuerunt*; cum nulla questio de præteritis verteret; sed utique quasi præsens jurem de presentibus quaereretur? De Judæis enim dicit Salvatore, qui non per fidem, sed per justitiam Legis in regnum Dei se intrare putabant. Ante Salvatorem enim venientes, id est ante illum stantes, obstabant ei contradicentes, ut etiam alia a fide eius avorterent. Unde fures et latrones appellati sunt. Nam eo tempore hæc dicta sunt, quo Pharisæi disceptabant cum illo qui erat ex cæco illuminatus, cui Salvatore oculos reddidit quos materia negaverat, quem volebat a fide Salvatore avertere, dicens non per hunc posse, quia sabbatum violat, sed per justitiam Legis intrari in regnum Dei. Tunc Salvatore: *Ego sum*, inquit, *jurem*; per me si quis introibit, pascens invenit: si quis autem aliunde intrare voluerit, ille fur est et latro. Quomodo hoc ad personam pertinet Prophetarum? Namque Prophetæ contra Christi doctrinam per justitiam Legis sine fide Deum promereri posse dicebant, qui Christum in carne venturum scierunt? Hæc ergo de presentibus dixit, ut quicumque ante ipsum fuerunt, stantes vel sedentes, fures intelligatur et latrones. Sevocantes enim illum qui fuerat cæcus, volebant cum a fide Salvatore avertere, dicens: *Da honorem Deo*; nos scimus quia hic homo peccator est. Quos ille arguit, dicens: *A saculo nunquam fuit auditum quod apererit quis oculos cæci nati: nisi hic esset a Deo, non poterat facere quidemquam* (Id. ix, 24, 53, 55). De hoc ergo, quia perseveravit in fide; et de illis qui dixerunt, *Hæc verba non sunt demonum habentis*; nunquam potest demonium errorum oculos aperire? dixit Salvatore, *Sed non audierunt eos oves* (Id. x, 8, 9, 21): illos utique quos fures et latrones appellavit. Nam quomodo non audierunt Prophetas oves, cum consistet Scripturis omnes bonos obdisse Prophetis, et malos pseudoprophetis?

XXXV (b). — Quid est ut admirabilem et incognitam virtutem facturus, Lazarum scilicet a mortuis resuscitatus, feret, aut locum ubi positus erat quasi ignarus quæreret (Joan. xi, 34, 35)?

Salvator Deus et homo est, ac per hoc duas vices egit semper: ut quia hominis affectus habet, ploret; sed quia et Deus erat, hunc quem sevit resuscitavit. A minimis ergo semper ad majora venit, ut quia homo crecabatur, hoc reproberet esse quod videbatur; Deum autem se operibus assererat.

XXXVI (c). — Cum Salvatore dicit, *Ego pro eis rogo, quos mihi dedisti; non pro mundo rogo* (Joan. xv, 9); Joannes apostolus contra, *Habemus*, inquit, *advocatum apud Patrem, deprecatorem pro peccatis nostris, et non solum pro nostris, sed pro universo mundo* (I Joan. ii, 1, 2): hoc contrarium videtur.

Quantum non longo disceperit sensus, tamen aliud est quod dicit Salvatore, et aliud quod affirmat apostolus Joannes. Nam Salvatore rogat pro discipulis, et a mali infestatione tuti præsentur; denique sic dicit: *Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo*. Apostolus autem Joannes aliud genus precationis inducit: ait namque: *Habemus advocatum, qui postulat pro peccatis nostris, et totius mundi*. Pro Christianis ergo duplici genere postulatur; quia et pro peccatis illorum oratur, et ut tuti a diaboli infestatione pro-

- (a) Deest in Mss. primi generis.
- (b) Deest in eisdem Mss.
- (c) Deest in eisdem Mss.

entur. Pro his autem qui non credunt, hæc sola de-
reccatio est, ut cum pro peccatis suis et perfidia ple-
li mererentur, bonitas et patientia expectet illos,
forte velint corrigi. Non enim postulatur ut igno-
cantur illis peccata dissidentibus, sed ut dilationem
excipiant longam, ut si se emendaverint, dimittantur
illis delicta. Hoc ergo postulat pro illis Salvator, quod
iximus.

XXXV (a). — Quid est ut Salvator dicat Mariæ
olenti se tangere causa gaudii, *Noli me tangere*;
nondum enim ascendi ad Patrem (Joan. xx, 1-17);
um legatur a cæteris mulieribus et tactus et ado-
atus?

Indignantis verba sunt dicentis, *Noli me tangere*.
Quamvis enim desideraret Salvatorem, aliis tamen
resurrectionem ejus credentibus, hæc ad monumentum
stabat plorans, quam jam gaudere oportuerat.
Audierat enim a Joanne et Petro apostolis resurrexisse
Dominum. Sic enim habes: *Et vidit linteamina et sudarium
in unum locum, et credidit: nondum enim sciebat
Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere*.
Sed Maria quia non illum videbat resurrexisse, non
credebat. Nimis enim amor dubitare illam faciebat.
Denique quos diligimus, si incommodum patientur,
non eos evadere credimus: quos autem odimus, si
jam p̄p̄e mortem sint, incredulum nobis est. Mariæ
ergo, quoniam obstupuerat et mœorem patiebatur
per amorem, quam oportuerat sequi discipulorum
fidem, primum se ostendit Dominus, ut desineret a
mœore, non tamen sine indignatione. Hinc audit,
Noli me tangere: hoc est, Carnalem sensum quæris;
abstine te, et spiritualia sequere quæ non videntur.
Nondum enim, inquit, *ascendi ad Patrem*. Tale est
hoc, quale illud beati Joannis Baptistæ mittentis dis-
cipulos suos ad Jesum, et dicentis: *Ite, dicite, Joannes
Baptista misit nos ad te, dicens, Tu es qui venturus
es, an alium exspectamus* (Luc. vii, 19, 20)? Sub sua
persona, discipulorum suorum agit causam. Nec
enim Joannes dubitabat, qui dixerat, *Ecce Agnus
Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i, 29): sed
ut discipulis suis satisfaceret, mitti illos suis verbis,
ut Salvatoris ore firmaret quod ipse de illo doce-
bat, ut post excessum suum sine dubitatione ali-
qua discipuli sui Christum sequerentur. Ita et Sal-
vator in se¹ Mariam arguit, dicens, *Nondum ascendi
ad Patrem*: id est, Adhuc cor tuum humi pressum
est, quæ si non vides, non credis. Si enim ad Deum
cor, elevasset, resurrexisse Dominum cum discipulis
credidisset.

XXXVIII (b). — Quomodo intelligitur, quod di-
cente Maria ad angelum, *Et unde hoc sciam, quia
virum non cognovi*? respondit Gabriel angelus, *Spiritus
sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit
tibi*?

Ambigenti Mariæ de conceptu, possibilitatem an-
gelus prædicat dicens, etc.

XXXIX (c). — Qua ratione Magi Chaldæi per
stellam apparentem Christum regem Judæorum na-
tum intellexerunt; cum stella indice temporalis rex
designetur?

Hi Magi Chaldæi non malevolentia astrorum cur-
sum, sed rerum curiositate speculabantur, etc.

XL (d). — Quid sibi vult ut Isaias propheta
de Christo dicat, *Qui peccatum non fecit*; contra autem
Apostolus, *Qui peccatum*, inquit, *nesciebat, peccatum
pro nobis fecit*?

Quantum ad propositum pertinet, non solum verba
discrepant, sed et personæ diversæ sunt, etc.

XLI (e). — Certe qui filius Dei non est, dia-

boli est: semper ergo filius est, sed aliquando Dei,
aliquando diaboli. Quid ergo nascimur, requirendam
est utrum filii Dei, an diaboli, an aliud tertium, si
possit admitti.

Dominus cum filii Israel sæpe delinquerent educti
de Ægypto, iratus, nullum illorum terram promissio-
nis intrare permisit, etc.

XLII (a). — Quærendum an Spiritum sanctum
habuerint Apostoli tempore illo quo fuerunt cum
Domino, etc.

In his omnibus quæ proposita sunt, non una est
causa. Breviter enim singularum causarum significatæ
sunt formæ, etc.

XLIII (b). — Qua ratione responderi possit Arianae
impietati simpliciter ex Lege.

Si rationi fides accommodetur, ipsa nominum ratio
Patris et Filii ostendit unitatem, etc.

XLIV (c). — Cum Salvatorem natum profiteamur,
quid est ut Apostolus factum cum dicat ex semine
David (Rom. i, 3); cum aliud sit fieri, aliud nasci?

Quamquam hoc loco possit factura nativitatibus intel-
ligi: factura enim a generatione distat quidem; sed
in aliis causis non ubi carnis et corporis vertitur
ratio: Apostolus tamen non sine causa taliter verbis
locutus est; quia et in alio loco, *Factum*, inquit, *ex
muliere* (Galat. iv, 4). Aliquid ergo significavit hoc
dicto. Quoniam enim non humano semine concreta
caro Domini est in utero Virginis, et corpus effecta,
sed effectu et virtute sancti Spiritus; ideo sic locutus
est Apostolus. Aliud est enim semine admixto san-
guinem coagulare, et generare, et aliud non permix-
tione, sed virtute procreare. Ideo factum potius dixit
quam genitum¹.

XLV (d). — Si ex semine David Christus Dei factus
est Filius secundum carnem, hoc est natus jam Filius
Dei est in utroque, quia sanctificatus natus est: quo-
modo ergo postquam baptizatus est, dictum ei a Deo
est, *Tu es Filius meus, ego hodie genui te*?

Christus Filius Dei secundum spiritum ex æterno
est, juxta carnem autem Dei Filius ex semine David
est ex nativitate, etc.

XLVI (e). — Apostolus Legem datam a Moysæ, et
sanctam, et justam, et bonam, et spirituales appel-
lat (Rom. vii, 12, 14). Alibi dicit, *Lex enim iram
operatur*; et, *Ubi non est Lex, nec prævaricatio* (Id.
iv, 15). Sine enim his esse, securitas est.

Ipsæ dicta conferens, satis tibi debueras facere.
Nam sic solent dubii facere quæstiones, ut unius
dicta, quæ fas non est reprehendere, pugnantia et
inimica quarantur. Si enim Apostolus Legem san-
ctam, et justam, et bonam, et spirituales vocat, vir
omni laude præcipuus, et undique veritate munitus;
sufficeret hoc ad fidem, et de hoc quod videtur in
verbis contrarium, sine obstinatione et invidentia
quærendum erat. Propositio enim hæc impunitatem
peccandi vult. Nam Apostolus utique cum legem fidei
pro temporis merito et gratia præferret apud Roma-
nos, qui sub fide Christi in Legem fuerant inducti. In
legem dico, non eam quæ naturalis est: nam utique
in legem erant Romani, quam de Athenis decemviri
missi, et post alii duo attulerunt, quæ in duabus²
tabulis scripta est, quæ in Capitolio obrutæ sunt; sed
eam quæ factorum appellatur, ut circumciderentur,
sabbatum observarent et neomenias, discernere
escas, circa mundanda vasa essent solliciti, et cætera
quæ continentur in Lege hujusmodi. Hanc ergo Legem
dicit iram operari: propterea enim irato Deo addita
sunt hæc, ut oneri essent perfidiae Judæorum. De
tantis enim necesse est ut aliquid præcreat. Unde
apostolus Petrus: *Quid*, inquit, *imponitis jugum*

¹ Morel affirmat legendum, *ipse*. Vid. Element. Critic.,
pag. 158. M.

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quæst. 51.

(c) Ibid., quæst. 63.

(d) Ibid., quæst. 74.

(e) Ibid., quæst. 80.

¹ Ms. Germanensis, *factum dixit quia ingenitum*.

² Forte legendum, *duodecim*.

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quæst. 93.

(b) Ibid., quæst. 97.

(c) Deest in Mss. primi generis.

(d) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quæst. 54.

(e) Deest in Mss. primi generis.

super cervicem fratrum, quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare (Act. xv, 10)? Denique dicit Deus per Jeremiam prophetam: *Dedi illis praecepta non bona* (Ezech. xx, 25). Post enim offensiones multas et tentationes in Deum et contumelias factas Moysi et dejectiones de Deo, haec data sunt, quae observarent, ut premeretur dura cervix eorum, et quocumque se converterent, Legem haberent, ut nullum eis esset refrigerium. Ut ergo ab hac illos Lege tolleret Apostolus, *Ubi*, ait, *non est Lex, nec praevicatio*: ut securi per compendium possint Deo servire spiritualiter. Quia, inquit, legem Judaeorum servantes, necesse est ut praevicetis. Tanta enim sunt praecepta, quae impleri impossibile est. Nam quomodo de ista lege diceret, quae naturalis est? Nam Moyses ille scripsit, ut auctoritatem illius firmaret, non quia ante non erat, cum legamus vindictam esse ante Moysen; sed ut exponeret Romanis non debere vivere jam sub Lege, quos sub Lege agere expediebat. Nec aliter enim possent servare justitiam. Denique dicit ad eos: *Vis non timere potestatem? Bonum fac*; et, *Qui continent, ipsi sibi damnationem acquirunt* (Rom. xiii, 3, 2). Spiritualem ergo hanc legem dicit, quam et sanctam, et justam, et bonam ostendit. Haec est quam naturalem diximus, quae prohibet peccare: dux est enim bonae vitae. Huic addita Lex fidei perfectum hominem facit. Nam quia communi nomine nuncupatur lex haec quam naturalem dixi, et illa quae factorum lex dicitur¹, contra Legem loqui videtur Apostolus. Sed ne hanc exinanire videretur, sine qua vita haec gubernari non potest, dicit, *Scimus quia Lex spiritualis est*: ut illam quam exinanit, lex sabbati, et circumcisionis, et escarum, et neomeniarum sciretur. Illa enim idcirco spiritualis dicitur, quia omnia punit peccata².

XLVII (a). — Qua ratione sapientia carnis inimica est Deo; vel quae est ipsa sapientia quae legi Dei non est subjecta (Rom. viii, 7)?

Non discrepat sensu questio haec a superiore (b). Nam carnem dicendo, quid significet declaratum est; unde quae sit ejus sapientia, facile possit dignosci. Diximus ergo elementa omnia carnem appellari, id est visibilia substantias: quorum ratio talis est, ut nihil continent posse fieri sine commixtione spirituali et simplici, potentiae rationem horrentes ac fatuam judicantes. Hi enim qui de spiritualibus diffidentes, carnalia sequuntur, nihil aliud sapiunt ac putant verum, quam ratio continet elementorum: ut neque virginem peperisse, neque carnis credant resurrectionem; quia hoc ratio carnis, id est elementorum, non recipit. Omnia enim quae gignuntur in tempore, permixtione operante generantur: et emortua et resoluta corpora non posse rursus reddi ad vitam, quia unumquodque elementum permixtione discreta revertitur in propriam naturam. His modis inflati, negant futurum vel factum quod credimus: ac per hoc asseveratio illorum inimica est Deo, dum stultum et inane putat quod fecit et facturum se promisit Deus.

XLVIII (c). — Apostolus dicit de principibus et potestatibus hujus saeculi, quod si cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent: e contra Marcus evangelista de daemonibus ait, *Sciebant enim ipsum esse*. Si daemones sciebant, quomodo potestates ignorabant?

Quibusdam videtur principes et potestates hujus saeculi Judaeorum majores et principes dixisse, etc.

XLIX (d). — Quem spiritum Apostolus salvandum

¹ Sic Theologi Lov. In B. desunt verba, *haec quam naturalem dixi, et illa quae factorum lex. M.*

² Germanensis Ms., *deponit peccata.*

(a) Deest in Mss. primi generis.

(b) Indicat questionem quae infra est 61.

(c) habetur supra inter primo vulgatas, juxta quest. 66.

(d) Deest in Mss. primi generis.

asserit, cum dicit, *Tradidi hujusmodi hominem animam in interitum carnis, etc.* (I Cor. v, 5)?

Interitum carnis est, cum quis voluptatibus et desideriis carnalibus deditus, gehennam sibi procurat. Interitum enim ex opere carnis acquirit. Ex his enim totus fit carnalis, quia sicut secundum legem vivit totus homo spiritualis efficitur, ut etiam caro haec dicatur quod anima: ita si secundum desiderium mundi et voluptates libidinum vivat; totus homo est caro, prolificus in interitum carnis; id est, ut seorsum caro, propterea quod fluxa et corruptibilis et mortalitas est, amissa anima deformatur carens figura, defuit interitum; interit enim cum vigorem omnium membrorum amittit: sic et anima de tali corpore deformata est, cuius vigore despecta erat in peccata cum carne, in qua se vitis maculavit. Ut vultus perfectus sit carni per animam; sed interitum habet: anima per carnem, quia non corpus gubernat, spiritualiter, cum regina data sit carni, sed ipsa docet opera carnalia. Talem igitur hominem cum Ecclesia abiecit, spiritum habet salvum, sanctum scilicet, qui Ecclesiae curator est: quia si passi fuerint talem inter se habere qui uxorem patris poluit libidine, ut lege cum possint compellere, ne contaminet omnes, et Spiritus sanctus recedat ab Ecclesia propter pollutum; non habebit salvum spiritum Ecclesia. Quod enim amittitur, non est salvum, et in die Domini uudi ab spiritu inventi, inter filios Dei computari non poterunt. *Spiritus etiam testimonium perhibet quod unicus filii Dei* (Rom. viii, 16). Haec Apostolus ad plebem loquitur, quia adhuc caecopi Ecclesiae non erant locis omnibus ordinati. Ideo plebem jubet hoc facere quod factorus esset si illic creatus fuisset episcopus, ut conspirantes in unum, eicerent illum de caelo suo, ne consentire viderentur operibus ejus. Quia qui non arguit eum quem potest, sed recipit quasi non errantem, delinquenti illi fomitem praestat, quia causa contaminatur et ipse fugans a se Spiritum sanctum. Ad Thessalonicenses namque simili modo inter caetera dicit: *Integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostri servetur* (I Thess. v, 23). Ipse idem sensus est: hoc est enim salvum esse, quod integrum. Nam dicit rex ad Danielelem, *Salvans sunt signa Domini?* et ille respondit, *Salva, rex* (Dan. xiv, 16); id est, integra: ut nobis sit integer spiritus, cum non nos deserit. Quos enim spiritus deserit, jam non erunt integri in causa regenerationis; quia non habent eum, per quem filii Dei vocabantur. Nec hoc est contrarium, si Spiritum sanctum dicamus, nobis peccantibus nos deserere, et integrum non esse. Ideo enim integer non est, dum nos deserit qui dux et rector noster erat; quia si caput nostrum est, et nos membra ejus. Cum autem adversum aliquid facimus, non ille nos, sed nos illum videmur deserere: et tunc ille videtur integer non esse, cum nos amittit. Hoc enim verum ac manifestum est, quia non ille se a nobis avertit, sed nos ab illo eum peccamus. Ex ad Colossenses inter caetera ait: *Ex quo omne corpus subministratum et productum creavit in incrementum Domini* (Coloss. ii, 19). Quod juxta sonum verberum si accipiamus, non convenit: nec enim Deus aliquid debet, ut incrementum faciat per nos. Sed nos dum revertimur ad auctorem vitae nostrae, et conditemus illum, acquirens nos ad salutem, incrementum facti in nobis divinitas: ideo in eis qui ab eo recedunt, detrimentum est. Hoc est ergo integrum non esse, quod est et detrimentum facere.

L (a). — Cum multa peccata in corpus admitti videantur: omnis enim qui sibi ex quacumque parte corporis vim intulerit, in corpus utique suum peccat; est enim qui se abscidit, est qui lapide vitam finivit, est qui ferrum in se injectit: quare Apostolus, *Omne, inquit, peccatum quodcumque fecerit homo,*

¹ Editi, *duci*. At Ms. Germanensis, *deest*.

(a) Deest in Mss. primi generis

ra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum cat (I Cor. vi, 18).

Imperitum putas fuisse Apostolum, aut vim dicti planari desideras? Nam Apostolus corpus dicens, singularem hominem significavit, sed simul comprehendit et semper; quia portio viri est mulier. In omnia supra dicta facinora, quae violenter in se quisque admittit, non totum maculant corpus; singularis enim peccat, ac per hoc solus sit reus. In fornicatione autem totum polluitur corpus; quia consensus contaminationis et virtum tenet et feminam: eo grave delictum esse fornicationem. Pessimum autem peccatur, cum quis facinori suo socium querit et perditionem. Si enim ut bene vivens etiam pro eo premium accipiet, quem lucrum fecit; et malus non tantum in se, sed et in illo sit reus, quem participem solum habere damnationis: quanto magis qui fornicatur, quam constat uno delicto seipsum bis quodammodo contaminare? Si enim in carnem, quae ex se solo peccat, bis utique seipsum adulterat. Si quis autem quaestionem hanc transfigurare se putat, ut antea ad ecclesiam, aut ad corpus Christi dictum hoc aptet, non stabit. Improprie enim dicitur, et Novatianus erit imilis, qui ut causam furoris sui astruat, pronuntiat eum qui fornicatur, non in corpus suum peccare, sed in Christi, quia Christiani membra et corpus Christi sunt; ut fornicatio hoc sit quod sacrilegium; et talis in Christum dicitur peccare, sicut qui negat Christum. Quod quidem infirmum est et fragile: quia ex quavis parte haeret in laqueum, et non evadit. Si enim qui fornicatur, in corpus Christi peccat, caetera peccata non erunt in Christum admissa: ut si christianus fratrem occidat, aut sacrificet idolis, vel aliud genus peccati admittat: quia omne peccatum extra corpus est, excepta fornicatione. Si autem omne peccatum non est extra corpus, sed quodcumque fuerit, in Christum admittitur; qui furatur, aut qui perjurat, et qui mentitur, aut qui percutit fratrem, aut aliud tale admittit, in Christum vel in Spiritum sanctum dicitur peccare, quod valde absurdum est: et tamen Apostolus Ecclesiae membra corpus Christi appellat¹, ita ut nos invicem simus membra. Quomodo ergo qui fornicatur, in suum corpus peccat, et non magis in Christi? quia secundum Ecclesiae mysterium non nostrum corpus dicimur, sed Christi; et hoc longe a causa est, quia qui fornicatur, ideo in corpus suum peccat, quoniam totus Adam contaminatur.

Ll (a). — Cur Apostolus omnibus omnia se factum dixit (I Cor. ix, 23): quod factum adulatoris videtur et hypocritae?

Adulator ille est qui ideo dat consensum, ne offendant eum quem optat habere propitium. Qui enim propter scandalum aliquid facit, quod non quidem periculosum, sed superfluum sit, saluti studet illius quem scandalum pati non vult. Cum Paulus apostolus circumcidit Timotheum propter Judaeos, et purificatus intravit in templum, talem se utique praestitit, ne illi qui aemuli erant traditionis patris scandalum passi aut occiderent illum, aut religionem nostram sibi inimicam putarent. Minus ergo admittere voluit, ut plus possit lucrari. Graviter enim poterat peccare, si non ut Judaeum se fecisset in templum ire ad orandum: subiecit ergo se, ut illis prodesset. His autem qui sub Lege erant, id est, Samaritanis, hac ratione, consensit, qua constat illos, libros Moysi recte confiteri esse a Deo, et circumcisionem et sabbata a Deo data. Ex his autem ostendebat illis Christum quem sperabant, hunc esse quem praedicabat. Sic enim habes dicente Samaritane ad Dominum, *Solo quia Messias venis: cum ergo veneris, ille annuntiabit nobis omnia* (Joan. iv, 25). Juxta ergo hunc sensum persequatur verba librorum Moysi, qui dixit, *Quia Prophetam vobis suscitabit Dominus*

¹ Ms. Comanenensis, *Ecclesiam membra et corpus Christi appellat.*

(a) Deest in Mss. primi generis.

Deus vester de fratribus vestris (Deut. xviii, 15). His autem qui sine Lege erant, ex hac parte assensit, quia mundum dicunt factum a Deo, et hominum genus. Ait enim: *Sicut quidam ex vobis dixerunt, Majus etenim genus sumus* (Act. xvii, 28). Sic ergo factus est omnibus omnia, ut saluti eorum proficeret.

LII (a). — Quid est quod dicit Apostolus, *Tentatio vos non apprehendat nisi humana*; quasi optet hanc fieri? Et quae est haec humana tentatio? Nam per hanc ostendit esse et divinam tentationem. Discernenda ergo sunt et quae sint ostendit.

Omnis quaestio ut dilucidari possit, ad originem revocanda est. Apostolus autem cum de Judaeorum perfidia quereretur, etc.

LIII (b). — Quid est quod dicit Apostolus, *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* (I Cor. xii, 3)? Ergo Photinus, qui negat Christum Deum, potest Dominum nostrum Jesum Christum in Spiritu sancto scire? et Marcion et Manichaeus, qui negant Christum in carne venisse, hi in Spiritu sancto possunt dicere Dominum Jesum Christum; vel moretrices et spurci: cum Spiritus sanctus non habitet in corpore subdito peccatis, et in malevolam animam non intret sapientia (Sap. i, 4)?

Veritas non ex persona probatur, vel improbat: quidquid enim bene et verum dicitur, sine dubio in Spiritu sancto dicitur. Non ergo si quis in aliis reus est, et in hoc illi praescribi debet, quod verum loquitur. Nec illi tamen praescribitur, sed Christo Domino contradicitur. Qui enim negat istum verum dicere, Christo injuriam facit. Si autem verum dicitur, negeturque quod verum est in Spiritu sancto dici, quod et Christus admittit (nemo enim honorem vera de se dicentem arguit: nec enim ex revelatione ediscitur, quod per traditionem discitur); nemo verum dicens poterit improbari.

LIV (c). — Apostolus dicit Christum pro omnibus mortuum esse: sic enim ait, *Ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est* (II Cor. v, 14, 15). Ipse vero Dominus ait, *Veni Filius Agniscis dare animam suam redemptionem pro multis* (Math. xx, 28). Hoc modo contrarium.

Verba quidem diversa sunt, sed unus est sensus; quomodo iterum verba eadem diversum habent sensum, utputa, *Omne quod non est ex fide, peccatum est* (Rom. xiv, 23); et, *Lex, ait, non est ex fide* (Galat. iii, 12), nec tamen peccatum est. Hoc ergo quos multos dixit Salvator, ipsos Apostolos omnes significavit. Multi enim sunt, quia maxima pars ex omni populo et gente creditura est Salvatori. Istos Apostolos credentes omnes nuncupavit. Sic enim inter caetera ait, *Pro omnibus mortuus est*; his utique qui crediderunt et credituri sunt. Est etiam et pro ipsis mortuus, qui credere nolunt: sed dum illi beneficium non recipiunt, nolunt pro se mortuum esse Christum; ac per hoc non videtur mortuus pro his, quibus nihil profuit, sed magis obtulit. Pro his autem rite mortuus dicitur, quibus acquisita victoria est, qui intelligentes mysterium, Deo gratias referant, per Christum Dominum nostrum.

LV (d). — Cur apostolus Paulus Petrum coapostolum suum reprehendit, quod timens eos qui erant ex circumcisione, subtraheret se a Gentilibus (Galat. ii, 11, 14), cum et ipse timens eos qui erant ex circumcisione, accipiens circumcidit Timotheum, quod fieri prohibebat (Act. xvi, 3)? et ipse ergo reprehendendus est?

Incredibile est tantum apostolum in eo alterum reprehendisse, in quo se sciret succubuisse. Hoc a tam magno viro factum, non est fas credere; quia illi competit qui carnaliter vivunt. Caret itaque apostoli Pauli factum reprehensione. Cum enim praedi-

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta quosdam 00.

(b) Deest in Mss. primi generis.

(c) Deest in hisdem Mss.

(d) Deest in hisdem Mss.

caret non circumcidi, volens autem Timotheum secum assumere, qui cum esset natus matre Judæa, patre autem Græco, et hoc Judæis esset scandalum, ut ex Judæa natus incircumcisus assumeret; tunc subjectioni se submitit ad horam, et accipiens circumcidit eum. Rem ergo superfluum fecit, permittente eo qui passus est. Quia enim erat ex matre Judæa, eruditus ab infantia in synagoga litteris sacris, id est voluminibus Hebræorum, permittit circumcidi se, ut Judæis scandalum tolleret, quia velum habebant generis sui. Denique cum Titus, inquit, esset Græcus, non est compulsus circumcidi (Galat. ii, 3). Timotheum autem, quia de matre Judæa erat, sicut dixi, non sunt passi Judæi assumi inter doctores incircumcisum. Ad hoc illum assumpsit Apostolus, ut eum episcopum ordinaret, sicut fecit. Eruditus enim prophetis Litteris, ad asserendum Christum idoneus magister inventus est. Apostolus enim Petrus non esset reprehensus, si se more Judæorum a Gentilibus segregasset, ne illis scandalum esset. Sed hoc reprehensum est in apostolo Petro, quod cum ante Græcis credentibus gentiliter viveret, advenientibus ab Jacobo Judæis, timore subiectus ex Gentilibus credentibus judaizare debere docebat. Hinc audit, Si tu, cum sis Judæus, gentiliter visis, quomodo cogis Gentiles judaizare? Dubitari enim fecerat de evangelica disciplina: quod crimen est, dum quæ ædificaverat, destruebat. Ideo simulationem hanc vocat apostolus Paulus, quem constat si circumcidisset Timotheum¹, ut non taceret rem se superfluum propter illorum scandalum facere, et ideo se cedere, propter quod matrem haberet Judæam: nec enim Judæi insisterent, nisi inventa occasione matris Judææ, quia hoc minime possent improbare Gentilibus, nec habere facile de his scandalum, qui non essent de genere Israel. Non ergo simulatione hoc fecit, sed violentia. Supra dicta enim causa simulationem habuit non minimam. Nam multi reprehensi sunt in hac causa, ita ut aliqui Judæorum et Barnabas consentirent huic simulationi.

LVI (a). — Apostolus ait, *Nos natura Judæi*. De Judæis ergo Judæos nasci ostendit. Denique in crebro nati sunt, non circumcisi Judæi erant. Non ergo circumcisio Judæum facit, sed natiuitas sub Dei creatoris devotione progenita. Si ergo de Judæis Judæi nascuntur, et de Paganis Paganii nascuntur; etiam de Christianis Christiani nascuntur.

Non omne quod nascitur, hoc est quod unde nascitur. Nam et aurum de terra nascitur, etc.

LVII (b). — Quid opus erat ut Galatas arguens Apostolus hoc interponeret. Galatis enim post Evangelium ad Legem confugientibus inter cætera ait, *Mediator autem unus non est, Deus autem unus est* (Galat. iii, 20): quasi Galatæ unum Deum negarent. Quippe cum hac ratione inducti in Legem, ut unum Deum et singularem crederent: Christum autem ministrum tantum ex prædestinatione venisse ad dispensandum donum gratiæ Dei.

Manifestum est sic inductos Galatas in Legem fuisse ut et Christum profiterentur, sed non sicut dignum est, sed more Photini; ut quia unum Deum Lex prædicat, contra Legem sit si Christus Deus dicatur. Hoc commentum Judæorum est, qui magnalibus virtutum victi crediderunt post crucem Christi, ita ut profitentes Christum, Legem tamen servarent, quasi non esset omnis spes in Christo ponenda. Hi sunt quos Apostolus falsos fratres appellat (Id. ii, 4, et II Cor. xi, 26). Isti ergo post Apostolorum traditionem, Galatarum sensum corruperant, ita ut Judæos eos facerent sub nomine Salvatoris. Hinc Apostolus Christum dicit venisse arbitrum circumcisionis et præputii, sic-

ut dicit ad Ephesios: *In uno uno homine primum* (Ephes. ii, 15). Si ergo arbitrum venit Christus arbitrum autem sic facit pacem inter duas, ut regulam ponat, auferens ambobus professionem, conciliat eos, ut ejus sententiam secuti, unitatem cordiam pristinam. Judæo enim circumcisionem dicente, et Gentili præputium, discordia fit. Cum hoc ambobus auferat, fit pax. Si igitur sic se habent, quomodo vos, inquit, Galatæ Judæi Christi arbitrium corruptipetis? Ideo dixit illis: *Quasi estis a Christo. Jus enim reconciliatum*, inter eos constituerat spermentes, ad pristinum eorum sensum conversi sunt, accesserunt ut quam reconciliatorem. Omne enim quod dicitur accusatur. Et quoniam hæc res Galatas ad Legem converti coegerat, ut unum Deum sine mysterio dicerent, quasi Legi esset inimicum, si Christus diceretur; dicit, *Arbitrum, hoc est, mediator, unus est, sed duorum utique: vos autem conversi ad legem, arbitrum recusastis, Deus tamen unus est*. Quod dicto non sic se Christum Deum prædicare testatur alterum Deum faceret, aut duos profiteretur, et unum esse Deum, sicut et in *Legem dictum est* (I Cor. ii, 16). Christus cum de Deo Deus prædicatur, non ad alterum proficit Deum: quia quod de Deo est, non se perit alterum Deum dici. Sive enim Deus, sive quod de Deo est, unus est Deus. Nihil enim utique distat de Deum, et quod de Deo est. Est enim alter. *Ipsa* alter, propter personam, qua *Filius nuncupatur*: sed vero idem, propter unitatem substantiæ. Ne reprehensibile videatur quia personam dixi, solent hoc quidam abnueri; sed Apostolum sequamur et ait: *Nam quod donavi, si quid donavi, propter personam Christi* (II Cor. ii, 10).

LVIII (a). — Si per Christum salus, et vera et perfecta cognitio, cur non ante venit, ut anteriores nostrum in ignorantia fuerunt addiscerent veritatem? Deinde post adventum Christi multi salvi facti sunt magis quam prius: unde si ante venisset, multo plures salvati fuissent. Si ergo ita est, reprehensibile videtur.

Si ei cui necessitas imminet, ante subveniatur, erit quidem gratus, non valde tamen poterit scire quod sibi præstitum est, etc.

LIX (b). — Paganos sub clementis esse nulli dubium est. Quid ergo Apostolus dixit, *Eramus et nos sub clementis hujus mundi servientes*. Si itaque et Judæi sub clementis erant, quid differunt a Paganis?

Pagani non sub clementis serviunt, sed ipsi clementis. Colunt enim astra, etc.

LX (c). — Quando Apostolus Galatis dicit, *quos sic reprehendit et arguit per totam Epistolam, Estote sicut et ego, quia ego sicut vos* (Galat. iv, 12): si ergo talem se præstitit quales illi erant, superfluum fore dicere, *Estote sicut et ego*. An forte in quibusdam imitator illorum esse cœperat, et in aliquibus vult illos sui similes existere?

Quid illorum poterat imitari Apostolus? aut quid illi deerat magistro gentium? Sed hortatur illos ut imitatores ejus sint: et quoniam non est impossibile, sic reprobatur, cum dicit, *Quia hoc sum quod vos: homines enim estis, sicut et ego; ideo facite quod facio ego*. Potest et ad illud referri, ut quoniam omnibus se omnia. factum dicit per ascensum in quibus a vero non discrepabant, maxime Gentiles (I Cor. ix, 22). Nec enim fuit aliquid eorum, quid jam sermone imitaret, prius autem recte factum erat, ut circumcisio, sabbatorum observatio, neomeniarum, escarum. Sed si quid gentium probavit, non cessare jam debere ostendit. Mundum enim dicunt a Deo et hominibus fabricatum: hoc semper stat. Si ergo in his consentiens illis factus est sicut et illi, hortatur illos

¹ Ms. Germanensis, *timore Judæorum*.

² Morel affirmat legendum, *quem constat sic circumcidisse*

Timotheum. Vid. Element. Critic., pagg. 264, 265. M.

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta versum. 81.

(b) Deest in Mss. primi generis.

¹ Germanensis Ms., *Quis illorum poterat imitari apostolum?*

(a) Habetur supra inter primo vulgatas, juxta versum. 81.

(b) Ibid., quæst. 82.

(c) Deest in Mss. primi generis.

nili modo et hi fiant sicut et ille est, consentientium doctrinae ejus.

LXII (a).— Quomodo liberi sumus arbitrii ac voluntaria cura dicat Apostolus, *Caro concupiscit adversus legem, spiritus vero adversus carnem, ut non quae legem faciatis* (Galat. v, 17)? Et si caro adversus legem concupiscit, mala est. Spiritus enim bona credit.

Artem non substantiam carnis hoc loco intelligas, actus malos et perfidiam significata in carne. id enim quod omnis error ex visibilibus et monitis, caro autem cognata eorum est; ex elementis constat; omnem errorem carnem appellat: non in adulteria, fornicationes et luxuriam, opera dicantur, sed et idololatriam, et maleficia, et blasphemias, et talia. Numquid caro ad blasphemiam ita aut idololatriam? Nonne haec animae vitia sunt, a consensu errori? Recte autem agentibus dicitur non sint in carne, sed in spiritu. Et utique ad id in corpore sunt. Qui ergo bene ambulat, nec dicit de spe fidelium, in carne positus, non esse dicit in carne: male autem vivens et blasphemus, in ne dicitur esse, et caro; quia quomodo bene agentibus spirituales sunt cum ipsa carne, sic male viventes tales sunt cum ipsa anima. Hoc enim nuncupatur ad dicit. Hic itaque error, quem carnem appellat, concupiscit adversus spiritum, ut est suggerit mala contra eundem spiritum, qui est lex Dei. Ad duas iam leges inducit, Dei et diaboli. Unde spiritum dicit, propterea quod lex Dei spiritualis est, contra carnem, hoc est contra vitia repugnare, ut hominem conservet Deo: lex autem diaboli, qui est error, concupiscit per oblectamenta luxuriae, et mundana dulcedine. His ergo repugnantibus medius homo est, qui iam consentit spiritui, non vult caro: cum autem animum dat carni, spernit spiritum, id est legem Dei contemnit. Consentientem ergo carni, spiritus revocat et faciat quod vult: assentientem autem spiritui, caro dicitur ne faciat quod putat utile. Sed spiritus recte providenter contradicit et revocat, ut eripiat hominem a consiliis satanae. Caro autem quae est lex adversa, idcirco sollicitat, et spiritui legis resistit, ut er fallaciam decipiat. Ideo ergo haec Apostolus publicat, ut ostendat arbitrio humano cui rei voluntatem suam committat, non ut arbitrium libertatis exinat, sed docet arbitrium cui rei se conjungat. Si autem non est voluntatis arbitrium, neque lex diaboli quae est caro, neque lex Dei quae est spiritus, luicem ubi adversando hominem consiliis sollicitarent. Qui enim sollicitat, suadet: qui autem suadet, non vim infert, sed circumvenit: qui circumvenit, fallaciis quibusdam voluntas illi mutatur. Si autem non esset liberum arbitrium, nolens homo traheretur ad ea quae non vult.

LXII (b).— Si in Christo omnes thesauri sapientiae et scientiae sunt absconditi (Coloss. ii, 3), quomodo idem Salvator de die et hora futuri iudicii dicit se nescire (Marc. xiii, 32)? Si autem sciat, et dicit se nescire, videtur mentiri.

Dictum hoc duplicem continet sensum. In Christo enim omnes thesauros sapientiae et scientiae sic dicit absconditos, ut qui habet Christum, pro omni sapientia et scientia illi cedat: ut scire Christum totum sit scire, et omnem sapientiam comprehendisse, sicut dicitur ad Colossenses, *Nemo vos circumveniat per philosophiam et inanem seductionem, secundum elementa huius mundi, et non secundum Christum: quia in Christo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*:

Hoc est, nihil indigere ad salutem, enim qui credit in Christum, sed illi hoc abundare; quia plenitudo divinitatis in fide ejus est. Et iterum in eadem Epistola inter caetera ait: *Nemo vos seducat in humilitationem cordis, et in superstitione Angelorum, quae videt extolens se, frustra inflatus mente carnis suae, et non tenens caput ex quo omne corpus subministratum et productum crescit in incrementum Dei* (Coloss. ii, 8, 9, 18, 19). Et itaque credentes in Christum, caput totius principatur et potestatis venerantur, nullius indigent, sed totum quod ad salutem opus est habent; nihil illis oberit inferiora quae ad salutem nihil conferunt nescire, quando id quod necessarium est norunt. Huiusmodi ergo totum scire, dicendi sunt, qui hoc sciunt, quod illis proficiat ad salutem. Est etiam illud, quia in Salvatore omnes thesauri sapientiae et scientiae sunt absconditi. Omnia enim sacramenta Paterna ipsi sunt cognita; et omnem creaturam ipse metitur; et nec Pater judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (Joan. v, 22); et nemo scit quae sunt in Deo, nisi Spiritus Dei (I Cor. ii, 11), qui est et Christi. Quomodo ergo et diem et horam futuri iudicii nescire dicens est, cujus Spiritus quae in Deo sunt, novit, de quo dixit quia de ejus accepit (Joan. xvi, 14, 15)? Si ergo qui de ejus accepit novit quae futura sunt, quomodo non sciet Christus qui misit Spiritum sanctum? Et potest fieri ut iudex nesciat diem futuri iudicii? quippe cum omnia signa dederit quando speretur. Forte etiam hoc dicitur vere nescire, quibus dicit: *Amen dico vobis, quod nescio vos* (Math. xxv, 12). Nec virgines stultas et improvidas dicitur scire, quia dixit etiam, ipsis dicentibus, *Domine, Domine, aperi nobis, Amen dico vobis, quod nescio vos*. Causa ergo est ut dicat se nescire quod scit. Denique sic ait: *Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit* (Id. xxiv, 42). Ut ergo sollicitos nos et vigilantes faceret, interrogatus nescire se dixit diem et horam futuri iudicii; sed ut nobis prodesset, negavit se scire quod scit. Ignorantibus ergo nobis quid prosit nobis, scire omnino volumus quod si scierimus, oberit nobis: Christus autem provisor salutis nostrae, ne audiremus quod contra nos esset, dixit se nescire. Numquid si alicui in dolore posito gladium poscenti se ut perimat, qui habet respondeat se non habere, mendacii arguendus erit negans, quod si non neget, sciat contrarium?

LXIII (a).— Quid est ut cum Apostoli omnes curas sibi oblatas sanassent, propriis tamen infirmis medelam non dederint? Nam utique Epaphroditus usque ad mortem non egrotasset (Philipp. ii, 27), si intercessio Apostoli fuisset audita. Quis enim dubitet orasse hoc saepe Apostolum, et non impetrasse? Si enim auditus fuisset, statim infirmitas fuisset adempta?

Signa et virtutes idcirco ab Apostolis factae sunt, ut infidelitas cogeretur ad fidem, ut videntes facta quae hominibus impossibilia sunt, Dei ex hoc esse predicationem agnoscerent, et rationem esse in fide, virtute probarent: ut quoniam verbis semper contradicitur, testis virtus posita est, cui cum verba cedunt, rationem esse in fide significat, quae verbis exprimi non potest. Inter fideles igitur non jam signa et prodigia sunt necessaria, sed spes firma. Postquam enim discitur vera esse quae promissa sunt, ad hoc se armat animus, ut spretis praesentibus, futuris dignus existat, meritum sibi collocans per laborem; hoc Salomone testante, qui ait, *Fili, accedens ad servitum Dei, et in justitia et timore, et prepara animam tuam ad tentationem* (Eccl. ii, 1). Quoniam tentationibus proficit homo, haec data sunt monita. Unde Apostolus: *Per tribulationes, inquit, oportet nos intrare in regnum Dei* (Act. xiv, 21). Haec tribulationum tentationes diversis modis accidunt, ut perseverans animus in accepta fide possit coronari. Non solum enim

¹ Juxta Lov.: Numquid caro blasphemiam cogit aut idololatriam? N.

² Marcel affirmat legendum: Et utique adhuc in corpore. Vid. Element. Critic., pag. 168. M.

³ Ms. Germanensis, illum credat.

(a) Deest in Ms. primi generis.

(b) Deest in eodem Ms.

(a) Deest in Ms. primi generis.

in fide tentatur homo, sed et in aegritudine, et in damno, et in periculis, et in morte charissimam: ut si in his passionibus ad auxilium demoniorum non fuerit abductus, sine sanguinis pretio moreretur martyrium. Non ergo ad pendendum Epaphroditum non impetravit Apostolus quod petiit, sed ad profectum: quia et in sua causa, cum postulasset, audivit, *Stetit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. xii, 9).

LXIV (a). Petrus apostolus dicit, *Christus mortuus est pro vobis* (I Petr. ii, 24). Paulus vero apostolus asserit quia et pro se mortuus est, *Factus, inquit, obediens usque ad mortem; propter quod donavit illi Deus nomen quod est super omne nomen* (Philipp. ii, 8 et 9). Quod si ita est, imperfectus videtur Iuisae qui per opera sua fecit augmentum.

Filium Dei perfectum natum esse de Deo, nemo fidelium ambigit. Omnia enim divinitatis paternae ac-

(a) Deest in Mss. primi generis.

cepit nascendo de Deo Patre. Tunc ergo accipitur nomen, quod est super omne nomen, id est ut dicitur quod Pater, Deus. Nam nihil apud eum factum dicitur: omnia enim ante se habet. Ideo et in omnia creanda et restauranda natus: est. Nam et ordo et ratio hoc habet, ut paterno modum et genus sectatur. Hoc Pater donavit Filio propter quod erat acturus; donavit autem quando genuit. Sic enim illum genuit, ut in eodem honore esset, quo ipse est ter est.

LXV (a).—Quid est quod dictum est Iohanni, in Apocalypsi scriptum legitur, *Vade, et accipe librum et devora illum; et amarecabis ventrem tuum, et in tuo erit dulcis inquam mel?* Quid est hic liber? quomodo amarum facit ventrem, cum sit dulcis?

Frequenter, qui compendiosa quaerit, solet esse. Quid est ut non omnia ad causam dicta proponat, et

(a) Habetur sup inter primo vulgaris, juxta quest. 3

QUÆSTIONUM EX UTROQUE MIXTUM

PARS SECUNDA.

QUÆSTIO PRIMA (a).—Quid sit ad imaginem et similitudinem Dei fecisse hominem: et an mulier imago Dei sit.

Hoc est ad imaginem Dei factum esse hominem, quia unus unum fecit, etc.

II (b).—Evangelium testatur quia nemo vidit Deum (Joan. i, 18, vi, 46, et I Tim. vi, 16); contra Iacob et Moyses et Isaias asserunt Deum se vidisse (Gen. xxxii, 30, et Isai. vi, 4). Sed dicit quia, *Patrem nemo vidit*. Quid ad rem? Si Filius visus est, visus et Pater est: quippe cum Pater et Filius uterque sit unus, Deus, et in substantia, et in imagine, quia duorum una imago est, et sicut ipse dicit, *Qui me videt, videt et Patrem* (Joan. xiv, 9). Quomodo ergo nemo vidit Patrem Deum, cum Filius dicat videri Patrem cum ipse videtur? Quia neque alter Deus. Si ergo alter non esset, ipse idem quia unus est, visus est Deus.

Quantum ad Evangelistam pertinet, de Patre Deo hoc dixit, quia nemo vidit Deum, nisi Filius unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Credamus Filio; ipse enarravit enim quia nemo, nisi ipse, vidit Deum. Hoc autem ideo dixit, ut doceret se semper apparuisse Patriarchis et Prophetis. Non ergo hoc ad unum Deum pertinet, sed ad personam Patris, de quo non potest dici aliter quam Deus Pater. Filius autem sic se visum dicit, ut invisibilis sit tamen in eo ipso cum videri putatur. Visus enim hic intellectus est; quia non utique oculis visus est, sed mente intellectus: et hoc fuit vidisse, intellexisse, in eo quod apparuit ibi inesse Deum. Cum autem dicit Salvator, *Qui me videt, videt et Patrem*; non utique ad oculorum visum hoc retulit, sed mentis, et ut nihil inter Patrem et Filium diversum esse putaretur. Noster ergo eorum visus est juxta substantiam. Circum apparentia autem solus Filius visus est mente, non carnalibus oculis; quia invisibilis est sicut Pater.

III (c).—Vetus Lex Deum jurasse allegat: sic enim dicit, *Per memetipsum juravi, dicit Dominus* (Gen. xxii, 16). Salvator autem jurare prohibuit (Math. v, 34): quomodo non destruxit vetera?

Antequam notitia Dei cesset in terris, non aliter oportuit provocare homines ad spem inauditam, quam

- (a) Eadem cum ea quae inter primo vulgaris est quest. 21.
(b) Deest in Mss. primi generis.
(c) Deest in eadem Mss.

jurejurando promissio illis fieret, ab eo utique qui non, ut signum erat, sciebant. At ubi autem exsciri, non utique jurare oportuit, quem locuti in non esset arbitrari. Ideo ergo Dominus nec se jam jurare præcepit, sed tales se instituere, ut testimonibus illorum fides habeatur. Sacramentum enim jurandi aut perfidia exegit, aut fallacia inconstans; ut quia fallere homines solent, timore sui Dei reverentur: aut certe satis erit, et qui filium, quia et hoc offensam acquirat.

IV (a).—Quid est quod in cruce positus Salvator ait, *Pater, ignosce illis; non enim sciunt quod faciunt*? Si nesciunt, quid est quod ignoscitur, maxime cum dicitur Abimelech ad Deum, *Namquid ignoravit perdit*?

Non omnis ignorans immunis a poena est. Ille enim qui scitult dicitur, et non dedit operam, etc.

V (b).—Si in Legem nemo justificatur apud Deum, quare scriptum est, *Maletictus omnis qui non manserit in omnibus quae scripta sunt in libro Legis, et faciat ea* (Deut. xxvii, 26)? si ex fide justificatur homines, et non per Legem (Galat. ii, 16), ut quid maletictus est qui non implevit Legem, cum non proficiat ad justitiam?

Lex data per Moysen justitiam habebat quidem, sed terrenam; ut servantes Legem justus essent ad praesens, ut non rei fierent. Justus est enim ex Legem qui nulli nocet. Unde Apostolus, *Lex, inquit, non ex fide; sed qui fecerit ea, vivet in eis* (Id. iii, 12): hoc est, faciens Legem non morietur, sed vivit ad praesens; justitia autem quae ex fide est, justificat homines apud Deum, ut remunerentur in futuro saeculo. Addiderunt enim temporali justitiae justitiam fidei. Justus est enim nosse ex quo et per quem semus, ut Patris et Filii et Spiritus sancti vera confessio ad caelestia regna nos perducat. Nam et veteres qui non solum Legis præcepta servaverunt, sed et Deum dilexerunt, spem habentes in promissione, justificati sunt apud Deum. Solum enim Legem dedit non justificare homines apud Deum, sicut nec sola fides exceptis bonis operibus committenda apud Deum, sed servata justitia terrena et divina, perfectos facit. Hinc dicitur Doctores: *Nisi abundaverit justitia vestra*

- (a) Habetur supra inter primo vulgaris, juxta quest. 6.
(b) Deest in Mss. primi generis.

s. quædam Scribarum et Phariseorum, non introibitis regnum celorum (Math. v, 20).

VI (a). — Quid est ut David dicat, *Confundantur et ibescant qui dicunt mihi, Euge, euge (Psal. LXXIX, 7: Dominus autem, Euge, inquit, serpe bone et fidelis, (Math. XXV, 21, 23) etc.* Quod David pro alo accepit, hoc Salvator bonis meritis dignum tendit?

Non valde istud discrepat a superiore questione. Nam enim verbum diversas habet significaciones, cut supra memoravi (In secunda parte Quæst. ex oro Teut., quæst. 84). Obrectatores enim David, im exitiis ejus faverent, gratulabantur malis ejus. um enim ille pressuras et angustias pateretur a nül et filio suo Absalon, illi recte et bene fieri dicebant. Tale est si aliquis dicat, de eo qui injurias patitur, Bene illi hoc est; gaudere in malis: hoc est icere, Recte illi fit, sic enim meretur. Similit modo a Salvator laetus in bonis operibus, meritum bonis pronuntiat dicens: *Euge, serpe bone et fidelis.* Exsultat enim, quia servus digniorem se fecit, dicens, Bene; hoc est, Recte egisti, ut majus meritum collocares. Unum igitur verbum duabus contrariis causis aptatur. Nam solentis de aliquo dicere, Adjudicatus est. Sed quomodo dicitur, causa aut subsecuens aut præcedens declarat. Aliquando enim ad bonum dicitur, aliquando ad malum: sicut et concupiscentia aliquando ad bonum, aliquando ad malum aptatur.

VII (b). — Quid est quod in Psalmo, *Homines, inquit, et jumenta salvos facies (Psal. xxxv, 7): et ad Jonam prophetam, Non parcam, ait, civitati in qua habitant centum triginta millia hominum, et pecora multa (Jonæ iv, 11): contra autem Apostolus, Numquid, ait, de bobus cura est Deo (I Cor. ix, 9)?*

Quantum ad verba pertinet, videtur contrarium; si causa autem hominis et pecorū inſpiciatur, manifestabitur esse non dispar. Omnium curam gerit Deus, quasi omnium opifex; sed non servat pecora propter ipsa, sed propter homines servat pecora, non homines propter pecora. Itaque qui hominum curam gerit, custodit pecora, ut non illi cura sit de bobus, sed de hominibus. Quæ enim spes in pecoribus?

VIII (c). — In Tobia, *Opera, inquit, Dei revelare et confiteri, honorificum est (Tob. xii, 7).* Salvator autem opus Dei faciens, *Nulli, ait, discris (Marc. viii, 26).*

Non Salvator opus Dei celari debere dixit: nam alio loco, *Vade, inquit, et narra quanta tibi fecerit Deus (Id. v, 19).* Sed illorū testimonium refutavit aliquando, et jactantiam præstet: ne videretur, quod prudentibus absurdum est, ipse sibi, ut seductor, testimonium perhibere.

IX (d). — De æternitate Filii.

Quoniam sunt quidam, qui nondum adhuc discussa erroris crigine, nec purgata vel deterſa veternoſe vita carie, terreno sensu existimantes, dubitant vel de Dei Filio, vel duos unum esse (perſida enim et contumax natio Judæorum, quibus foris Legis et sacramentorum thesauri patuerunt², non ambigit, sed nefarius pernegat vocibus), breviter quantum tractus contractor patitur edisseram. Spes enim ignorantibus si velint discere? Integra dimittitur; poena dissimulantes perpetua destinatur. Deus omnipotens, cum magnitudine ac bonitate præstantior sit, magnum aliquod et maxime bonum edere ex se atque exhibere debuerat: sed si quid edidisset quod contra modum excellentie suæ foret, aut non potuisse amplius, quod in omnipotentem non cadit; aut noluisse, quod in benignissimum, videretur. Certe in summo Deo grande non fuerat fecisse quod infra se positum vim

plene summitatis non esset habiturum. Super se ergo nihil erat; nihil est enim quod Deum vincat: infra se parum fuerat; quia minus maximum non congruebat. Simillimum itaque suum Filium creans, edidit ex se quasi alterum se: ac sic illud sanum et maximum bonum, quod nobis ex Deo suppetit, per ejus ad nos propaginem redundavit. Quin et hæc simul intelligenda ratio est, Deum qui hunc mundum condidit, ei qui inter cætera pulchritudinis ordinationis quoque miracula, creandi quoque naturam sufficiens sui cujuslibet generis felibus tribuit, ipsum prius utique habuisse quod dederit. Nullus enim dat quod ipse non habeat. Qui habuit ergo Filium totis sibi similitudinis partibus congruentem, hoc est, unus unum cum, probus probum, bonus benignum, beatus beatum, maximus maximum, sempiternus æternum, habuit utique ante mundum create sobolis principium, de quo rebus oriundis inupertiebatur exemplum, ut gignentium germina suis respondere seminibus cogerentur. Nec sane aliter sinebat ordo legitimus, quam ut pater rerum futuris, ante esse debuerit pater proprius, hoc est proprii sui fetus. Sed quod editum filium diximus, non sic est accipiendum tanquam nostri similem habeat ortum, natusque ita sit, ut mortales nasci videremus, cum prorumpente fetu existant quæ ante non fuerant. Illa enim aliunde insitis concepta seminibus, elementorum subjectiorum cœtu in generis sui speciem coalescunt: hæc autem divinitus nullo auxilio admixtionis externæ ex se id quod in se ac secum semper habuit, eduxit et protulit. Ut enim si lucem nasci ex solo dicamus, quod ab eo procedat et profuatur; non utique sic dicimus, quasi aliquando sine luce sol aut esse possit, aut fuerit, ut eam tempore aliquo a se posteriorem generaverit², sed ut quod secum semper obtinuit, eam de se scilicet genitam sine crepti aliqua distinctione a principio; qua semper fulgeat, semper ex se velut munere reparante collustret: sic Dei Filius ab æterno omnino Patri coherens, hanc quoque ejus similitudinem tenuit, ut nec ortum habeat, nec occasum. Et ut Deus sine origine sempiternus, ita et Filius sempiternus: et ut Deus unus est, simplex, idemque, sic cum Patre permixtus, ut nominibus et affectibus distincti quidem, sed idem sint, in ambobus unus, et uterque in uno inseparabili majestate continuus. Deus itaque Filium non ex materiis discordantibus tractum, sed ex simplici ac singulari nature suæ stirpe ac seminario editum, semper in se habitum, nec a se ulla unquam separatione dimissum, ita secum continet et amplectitur, ut nihil in ambobus de illa unitate mutetur.

X (a). — Quid est quod Apostolus dicit Galatis, *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vocavit vos in gratiam, in aliud Evangelium, quod non est aliud (Galat. i, 6, 7)?* Si aliud certe est; ipsum non est: si ipsum non est, quomodo non aliud est?

Idco aliud dicit Evangelium, ad quod vocati fuerant, quia non hoc est quod postea sequi cœperant Galatæ. Ab Evangelio enim Christi abducti, in Judæismum fuerant attracti sub nomine Christi, quasi hoc es-et sequendum; et aliud quam quod Apostolus prædicabat, affirmabant. Unde sublegitur, *Sicut vobis suadent.* Pseudo enim apostoli, cum circumvenirent Gentiles credentes, hoc dicebant a Salvatore traditum, quod ipsi docebant, sicut continetur in Actibus Apostolorum, *Quia nisi circumcidamini more Moyſi, non poteritis salvi esse (Act. xv, 1).* Hinc Apostolus dolore eversionis illorum commotus, scribit ad eos, dicens: *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vocavit vos in gratiam, in aliud Evangelium, quod non est aliud.* Miratur ergo, quia post rem levem et minus gravem, asperitati studerent et oneri: hoc

¹ Sic Ms. Germanensis. At editi, utinam.

² Sic Ms. Germanensis. Ad editi, thesauri hoc monstrare potuerunt.

(a) Deest in Ms. primi generis.

(b) Deest in iisdem Ms.

(c) Deest in iisdem Ms.

(d) Deest in iisdem Ms.

¹ Ms. Germanensis, elementorum distantia in cælum sui generis specie coalescunt.

² Ms. Germanensis, a se superiore gen. averit.

(a) Deest in Ms. primi generis.

EXPOSITIO IN APOCALYPSIM B. JOANNIS.

ROMILIA I^a.

[Apo. cap. 1.] In lectione revelationis beati Joannis apostoli, fratres charissimi, animadvertimus, et secundum anagogen hoc Domino largiente explanare trahimus, quia revelatio Jesu Christi nostris auribus panditur, ut arcana caelestia nostris cordibus manifestentur. *Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis*, id est manifestare. *Quae portet fieri cito significans*: hoc est ostendens. *Servo vero Johanni*: Joannes, Dei gratia interpretatur. *Scriptus septem Ecclesiis, quae sunt in Asia*. Asia Elatio interpretatur, per quam genus humanum figuratur. Ista optem Ecclesiae et septem candelabra, hoc soletur notandum est, quia septiformis gratia est, quae data est a Deo per Jesum Christum Dominum nostrum, vobis generi humano, qui credidimus: quia et ipse pollicitus est nobis mittere Spiritum paraclietum de caelis, quem et Apostolis misit, qui in Asia esse videbantur, hoc est in elato mundo, ubi et septiformem gratiam septem Ecclesiis nobis per servum suum Joannem donavit. *Gratia vobis et pax multiplicetur a Deo Patre et a Filio hominis*: id est, Christo. Sive autem Filius hominis, sive septem candelabra, sive septem stellae, Ecclesia intelligitur cum capite suo Christo. Quod autem ait, *Cinctum inter mamillas zona aurea*: ille qui erat cinctus, Christum Dominum figurabat. Duas mamillas, duo Testamenta intelligo, quae de pectore Domini Salvatoris tanquam de peregrini fonte accipiunt, unde christianum populum nutriant ad vitam aeternam. Zona vero aurea, chorus est, sive multitudo Sanctorum. Sicut enim de cingulo pectus stringitur, ita sanctorum multitudo Christo adheret, et velut duas mamillas duo Testamenta complectitur, ut ex ipsis velut de sanctis uberibus nutriantur. *Caput*, inquit, *ejus et capilli sicut lana alba et nix*: capillos albos multitudinem albarum, id est neophytorum ex Baptismo prodeuntium dicit¹. *Lanam dixit*, quia oves Christi sunt. *Nivem dixit*, quia sicut nix de caelo ultro descendit, ita et gratia Baptismi nullis praecedentibus meritis venit. Ipsi enim qui baptizantur, Jerusalem sunt, quae quotidie ad instar nivis de caelo descendit. Jerusalem, id est Ecclesia ideo de caelo descendere dicitur, quia de caelo est gratia, per quam et a peccatis liberatur, et Christo, id est aeterno capiti sponso caelesti conjungitur. Sicut e contrario bestia de abyso ascendere dicitur, id est, populus males qui ex populo malo nascitur. Nam sicut Jerusalem humiliter descendendo exaltatur, ita bestia, id est populus superbus arroganter ascendendo praecipitatur. *Oculi ejus velut flamma ignis*: in oculis praecipua Dei dicit; sicut scriptum est, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine*; et, *Ignitum eloquium tuum* (Psal. cxviii, 105, 140). *Et pedes ejus similes aurichalco Libani*², *igniti velut in fornace ignis*: in pedibus ignitis Ecclesia intelligitur; quae imminente die judicii, nimietate pressurarum probanda, et igne examinanda est. Et quia pes novissima pars est corporis et pedes ignitos dixit esse, ideo in pedibus Ecclesia novissimi temporis intelligitur multis tribulationibus velut aurum in fornace probanda. Quam rem qui bene considerat, jam nunc ex multitudine iniquitatum fieri videt. Ideo aurichalco signa-

vit, quod ex aere et igne multo ac medicamine perducitur ad auri colorem: sicut Ecclesia per tribulationes et passiones purior redditur. In zona aurea accincta pectori, potest etiam scientia spiritualis ac purus sensus datus Ecclesiae intelligi. *Gladium vero bis acutum de ore ipsius procedentem*, ipsum Christum esse significat, qui et nunc Evangelii bona, et prius per Moysen Legis notitiam universo orbi protulit: et de quo David similiter ait, *Semel locutus est Deus, duo haec audivi* (Psal. lxi, 12). Haec ergo sunt duo Testamenta, quae pro capto temporis aut nova, aut vetera, gladius bis acutus dicuntur. *Vox ejus tanquam vox aquarum multarum*: aquae multae, populi intelliguntur esse; in voce, praedicatio Apostolorum. Quod autem supra dixit, *Pedes ejus similes aurichalco, tanquam in fornace conflati*; possunt etiam Apostoli intelligi, qui post passionem praedicaverunt verbum ejus. Per quos enim ambulat praedicatio, merito pedes nominantur: sicut et propheta dixit, *Quam pulchri pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona* (Isai. lvi, 7); et illud, *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus* (Psal. cxxxi, 7). Quod autem dixit, *Habebat in dextera sua stellas septem*; Ecclesiam intelligi voluit. In dextera enim Christi est spiritualis Ecclesia cui ad dexteram positae dicit: *Venite, benedicti Patris mei* (Matth. xxv, 34). Septem ergo stellae, Ecclesia est. Diximus enim quia Spiritus septiformis virtutis ei datus a Patre, sicut Petrus ad Judaeos de Christo ait, *Dextera igitur Dei exaltatus, acceptum a Patre Spiritum effudit* (Act. ii, 33). Septem autem Ecclesias, quas vocat vocabulis suis, non ideo dicit, quia illae solae sint Ecclesiae; sed quod dicit uni, omnibus hoc dicit. Denique sive in Asia, sive in toto orbe, septem Ecclesias omnes esse, et unam esse Catholicam: sicut ad Timotheum ait, *Quomodo oportet te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi* (I Tim. iii, 15); et in Isai, *septem mulieres quae apprehenderunt virum unum* (Isai. lv, 1), septem Ecclesias significari intelligit, quae et una est: virum, Christum intelligimus; panem molierum, Spiritum sanctum, qui nutrit in vitam aeternam. Et ut vobis ea quae dicta sunt tenacius inculcentur, brevem ex ipsis recapitulationem fieri volumus. Septem ergo Ecclesiae, quibus sanctus Joannes scribit, intelligitur una Ecclesia catholica, propter septiformem gratiam. Quod autem dicit, *Testis fidelis, Christus est*. Septem candelabra, Ecclesia catholica est. In medio candelabrorum similis Filio hominis, Christus est in medio Ecclesiae. Quod autem ait cinctum super mamillas: mamillae duo Testamenta intelliguntur, quae de pectore Christi lac spirituale accipiunt, ut populum christianum in vitam aeternam nutriant. Zona vero aurea, chorus est sive multitudo sanctorum, qui jugiter dum lectioni et orationi insistant, Christo adherere probantur. Jam ista charitati vestrae sufficient. Quod audistis, sancta inter vos collectione meditamina, donec quod reliquum est, donante Domino audire possitis. Quod ipse praestare dignetur, etc.

ROMILIA II^a.

[Ib. ii et iv.] Fratres charissimi, in candelabro, de quo cum Apocalypsis legeretur audistis; populus intelligitur. Quod autem ait, *Movebo candelabrum tuum*; hoc est, dispergam populum pro peccatis. *Et pugnabo*

¹ Ms. Belgicus, per.

² Ms. Petrensis: *Incipit sequentia de expositione apocalypsis*; nec aliter fore in caeteris.

¹ Titulus, homilia 1, non est in veteri codice Petrensi.

² Ms. Petrensis, procedentium.

³ In editis, Libani. Sed legendum esse, Libani patet ex Primano et ex Antiperto.

odio vestri; quia candelabra illa populum signi-
ficant christianum. Quod autem dicit, *Novo cande-
lario* *lucem de loco suo, et non operis penitentiam* :
quia non dixit, aufert, sed movet; quia cande-
laria significat unum populum christianum. Et
in candelabrum moveri dicit, non auferri: et per
intelligitur quod in una eademque Ecclesia mo-
vetur mali, confirmantur boni; et quod occulto, sed
in jussu Dei iudicio, id quod tollitur malis, bonis
stat; ut adimpleatur illud quod scriptum est, *Qui
et, auferet ei; et autem qui non habet, et quod videtur
ero, auferet ab eo* (Matth. xxv, 14-41). Quod au-
tem dicit, *Vinceti dabo manducare de ligno vitæ*; id
de fructu crucis. Quod ait, *Inquit, in paradiso Dei* :
paradisum Ecclesiam dicit; omnia enim in ejus
irani facta sunt, Nam quod dicit, *Scio opera tua, et
injectionem, et pauperitatem; sed dices ei*; omni Ec-
clesiæ dicit, quæ spiritu pauper est, et omnia possi-
t. Quod autem dicit, *Habebitis precium dies de-
i*; dies æterni, totum tempus posuit, quia denarius
numerus perfectus est; in quo populus christianus,
ut dicit Apostolus, per multas tribulationes intrat in
gloriam cælorum (Act. xiv, 21). Nam quod dicit an-
gelo Pergami Ecclesiæ, *Scio ubi habitas, ubi est intro-
itus satanæ* (Apoc. ii, 13); omni Ecclesiæ dicit in unius
calculo, quia unicus habitus satanæ per corpus
vici. Corpus autem satanæ homines sunt superbi et
alii; sicut et corpus Christi humiles et boni. *Vin-
centi dabo manducare de manu abedocatio*; id est, de
pane qui de cælo descendit. Cuius figura fuit manna
in eremo quod, sicut ipse Dominus dixit, multi man-
ucant mortui sunt (Joan. vi, 41). Sed et nunc qui-
umque manducat indigne, iudicium sibi manducat
(1 Cor. x, 29). Idem panis est etiam lignum vitæ.
Possumus et per manna immortalitatem accipere. *Et
toto et calculum candidum*; id est, corpus Baptismate
candidum. *Et super calculum nomen novum scriptum* :
id est, nomen Filii hominis, *Quod nemo scit, nisi qui
accipit*; scilicet per revelationem; et ideo de Judæis
dicitur, *Si enim cognoverint, nunquam Donum gloriæ
perissent* (Id. ii, 8). Quod autem dicit angelo Thy-
atiræ Ecclesiæ, *Hæc adversum te, quia permissi mu-
lieri, habet*; dicit præpositis Ecclesiæ, qui luxuria
et fornicationibus, et aliud quodlibet malum agenti-
bus, severitatem disciplinæ ecclesiasticæ non im-
ponunt. Potest hoc et de hæreticis intelligi, *Quæ dicit se
propheten*; id est, christianam. Modo enim multe hæ-
reses sibi hoc nomine blandiuntur. *Nec cognovistis ali-
tudinem satanæ*; id est, ipsa respiciunt doctrinam
ejus, sicut hæreses. *Nam multo super nos aliud pon-
dus*; id est, super id quod prophetas sustinere. *Verum
quod nobis tenete, donec veniam. Qui vincit, et qui ser-
vat opera mea usque in finem, dabo ei gentes; et pascat
eos in virga ferrea, et ut vas signi comminuetur, sicut
et ego accipi a Patre meo. In Christo habet Ecclesia
hanc potestatem; sicut dicit Apostolus, Cum illo
omnia nobis donavit (Rom. xiii, 32). Virgam ferream
dicit propter justitiæ rigorem; et de ipsa virga corri-
piuntur boni, confringuntur mali.*

MONITA III.

[Th. iii et iv.] Modo, fratres charissimi, audivimus
beatum Joannem, peccatorum hominem terribiliter
increpantem; et ideo cum ingenti timore considerem-
us, et cum tremore iuneamus quod dictum est, *Novi
opera tua, quia nomen habet, quod vitas, et mortuus es*.
N. a mortui, nisi qui mortale crimen commiserit, se-
cundum illud quod dictum est, *Animus qui peccaverit,
ipsa morietur* (Ezech. xviii, 20). Quod prius est, multi
in corporibus vivis animas mortuas portare noscuntur.
Ego vigilans, et contra cetera, quæ mortuæ
erant. *Hæc dicit sanctus, et vultus qui habet claves David*;
id est, regiam potestatem. *Qui aperit, et nemo claudit*;
claudit, et nemo aperit; manifestum est quod Christus
palantium aperit, et hypocritis, id est scitis vitæ
pauant claudit. *Ecce dedi tunc te ostium apertum*; hoc

ideo dictum est, ut nullus dicat, quia ostium quod
Deus aperit Ecclesiæ in toto mundo¹, aliquis possit
vel in parte claudere. *Quia modicum habes virtutem* :
laus est Dei, quod modicum fidei Ecclesiæ aperiat
ostium. *Et scribam super illud nomen Dei mei*; utique
quo Christiani signamur. *Et nomen civitatis Dei mei
novæ Jerusalem, quæ descendit de cælo*; novam Jeru-
salem cælestem, Ecclesiam dicit, quæ a Domino na-
scitur. *Novam autem dixit, propter novitatem nomi-
nis christiani, et quia ex veteribus novi essemur.*
Neque frigidus es neque fervens; id est, inutilis es.
Potest enim et super divitum sterillum persona accipi,
qui habent facultates, et non inde faciunt misericor-
dias. Pauperes non sunt, qui habent facultates; divi-
tes non sunt, qui ex divitiis non operantur. *Consilium
tibi do, ut amas tibi aurum*; id est, ut eleemosynas fa-
ciendo, et actibus bonis insistendo, ipse efficiaris au-
rum; id est, a Deo accipias intellectum, et per hanc
nam conversationem merearis martyrium pati. *Et
ecce, inquit, ostium apertum est in cælo*. Ostium aper-
tum Christum dicit, qui jam est. Cælum Ecclesiam
dicit ubi cælestia geruntur; sicut dicit Apostolus, *In-
stauravit omnia quæ in cælis et quæ in terra sunt* (Ephes.
i, 10); cælum intelligitur primitiva Ecclesia de Ju-
dæis, terra vero ex Gentibus. *Ascende huc, et ostend-
am tibi*; hoc non in solum Joannem convenit, sed
in Ecclesiam vel in omnes credentes. Qui enim vide-
rit ostium apertum in cælo, id est natum, et passum,
et resurrexisse Christum crediderit; ascendit in alti-
tudinem, et videt futura. *Quibus gressibus nisi fidei
et credulitatis? Ac si aperte culibet electorum dico-
retur, Ad cognoscenda Christi et Ecclesiæ; cranjen-
ta, fide conscende, credulitate pertinge. Recte enim
a voce prima Joannes invitatur, ut ad ostium cæli
cælumque conscendat; quia videlicet unusquisque
electorum, ut inoffenso credulitatis pede per Evan-
gelium ad veræ fidei sacramenta pertingat, veteris
Instrumenti doctrina, quæ novam præcedit, roborat-
ur. Et ecce thronus positus erat in cælo; id est, in
Ecclesia. *Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis
jaspidis vel sardii*; istæ comparationes in Ecclesiam
conveniunt. Jaspis aquæ colorem habet, et sardius
ignis; per hæc, sicut jam dictum est, duo judicia vult
intelligi; unum per aquam, quod jam factum est per
diluvium; aliud quod futurum est per ignem. *[Quid
per jaspidem nisi divinitus Mediatoris nostri figura-
tur? In circuitu throni vidi sedes viginti quatuor, et su-
pra sedes viginti quatuor seniores sedentes. Seniores in-
tatis, Ecclesiam dicit, sicut Isaias dicit, Cum in medio
seniorum suorum fuerit glorificatus* (Isai. xxiv, 23). Vi-
ginti quatuor autem seniores, præpositi et populi sunt.
In duodecim, Apostolos et præpositos; et in aliis duo-
decim, reliquam Ecclesiam intellige. *Et de sede pro-
cedebant fulgura, et voces*; de Ecclesia enim procedunt
hæretici, quia ex nobis exierunt. Est et alius sensus,
ut fulgura et voces prædicatio Ecclesiæ intelligatur.
In vocibus verba, in fulgure miracula cognoscuntur.
In conspectu throni mare vitreum; mare vitreum, foun-
tem Baptismi; ante thronum dixit, id est, ante judi-
cium. Sed et aliquando animam sanctam intellige
thronum; sicut scriptum est, *Animus justus sedes est sa-
pientia* (Sap. vii); aliquando Ecclesiam in qua sedem
habet Deus. *Et in medio throni quatuor animalia*; id est,
in medio Ecclesiæ Evangelista². *Plena oculis in
priora et retro*; id est, intus et foris. Oculi, præcepta
sunt Dei. *In priora et retro*; id est, in præterita et fu-
tura conspicientia. In animali primo simili leoni, for-
titudinem Ecclesiæ ostenditur. In vitulo, passio Christi.
In tertio animali, quod est velut homo, humilitas Ec-
clesiæ significatur; quia nihil sibi blanditur ut su-
perbum sapiat, quamvis adoptionem filiorum teneat.*

¹ Ms. Petrensis, in totum manum

² Ms. Petrensis et Belgicus caret istis septem versibus, qui ex Ambrosii Autenti libro 3 in apocalypsum excerpti sunt, sicut et verba paulo interius voces item distincta.

³ Ms., Evangelia.

⁴ Ms., rescriptis.

Quartum animal, Ecclesiam dicit, *Similem aquila*: id est, volantom et liberam, atque a terra suspensionem duabus alis, quasi duorum Testamentorum, sive duorum preceptorum gubernaculis elevatam. Nam et Joannes evangelista cum de istis animalibus introspectisset in Christum completum esse quadriformem mysterium, et vidisset hominem nascentem, vitulum patientem, et locorem regnantem, tunc visit et aquilam ad coelestia remeantem. *Et singula eorum habent alas sonas per circuitum*. In animalibus ostenduntur viginti quatuor seniores: nam sexas alas in quatuor animalibus, viginti et quatuor alas sunt. Et enim per circuitum throni vidit animalia, ubi se dixerat seniores vidisse. Nam quomodo animal cum sex alis potest simile esse aquila, quae habet duas alas, nisi quia quatuor animalia unam sunt, quae habent viginti et quatuor alas, in quibus viginti et quatuor seniores intelligimus, qui sunt in Ecclesia quam assimilavit aquila? Et aliter sonat alae testimonia sunt Veteris Testamenti. Sicut enim animal volare non potest, nisi habeat pennas; sic nec praedictio Novi Testamenti fidem habet, nisi habeat Veteris Testamenti praenuntiata testimonia, per quae tollitur a terra, et volat. Semper enim quod ante dictum est futurum, et postea factum invenitur, fidem facit indubitabilem. Nisi enim qui praedixerat Prophetarum, in Christo essent consummata, inanis esset praedictio illorum. Hoc tenet Ecclesia catholica, et ante praedicta, et postea consummata. Merito volat, et tollitur a terra unum animal in coelum. *Et requiem non habebant animalia illa*: Ecclesia est, quae non habet requiem, sed semper laudat Deum. Viginti et quatuor seniores possumus etiam intelligere libros Veteris Testamenti, et Patriarchas et Apostolos: fulgura et tonitrua, quae de alto exire dicuntur, praedicationes et promissiones Novi Testamenti. *Mittentes coronas suas ante thronum*: hoc ideo, quia quidquid dignitatis habent sancti, totum Deo tribuunt; sicut et illi in Evangelio palmas et flores sternebant sub pedibus ejus (Math. xxi, 8), id est, ipsi tribuentes omne quod vicerant. *Quis in creati omnia, et ex voluntate tua erant, et creata sunt*: erant secundum Deum, a quo cuncta antequam fierent possessa sunt; creata sunt autem, ut et a nobis viderentur, sicut dicit Moyses ad Ecclesiam, *Nonne hic ipse est Pater tuus, qui fecit te, et possedit te, et creavit te* (Deut. xxxii, 6)? Possedit in praescientia, sicut in Adam, creavit ex Adam.

HOMILIA IV.

[Ib. v.] *Et vidi supra dexteram sedentis in throno librum scriptum intus et foris*: utrumque Testamentum intellige; a foris Vetus, ab intus Novum quod intra Vetus latebat. *Signatum, inquit, sigillis septem*: id est, omnium mysteriorum plenitudine obscuratum, quod usque ad passionem et resurrectionem Christi mansit signatum. Nam quomodo testamentum nou dicitur, nisi quod faciunt morituri, et signatur usque ad mortem testatoris, et post mortem ipsius aperitur: ita et post Christi mortem omnia mysteria revelantur. *Et vidi angelum fortem clamantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, et solvere signacula ejus? Cur primo signa solvantur, deinde liber aperiat, certa ratio est, quia Christus tunc aperuit librum, cum opus paterna voluntatis aggressus, conceptus et natus est; tunc ejus signacula salvit, quando pro genere humano occisus est. Et nemo poterat neque in caelo, neque in terra, neque sub terra: id est, neque angelus, neque in terris vivens, neque mortuus. Aperire librum, neque videre illum: id est, contemplari splendorem gratiae novi Testamenti. Et ego flebam multum, quia nemo inventus est dignus aperire librum et videre eum*: Ecclesia flebat, cujus figuram habuit Joannes, onerata et gravata peccatis, implorans sui redemptionem. *Et ecce unus ex senioribus*: unum ex senioribus totum corpus Prophetarum intellige. Pro-

¹ Apud Victorianum, *etiam in caelo*.

² Ms. Belgicus, *omnes*.

phetarum enim connotabantur Ecclesiam, *annuntians* Christum de tribu Juda radicem David. Quia ipse nobis vincit omne peccatum, et si quid homini aliud habet, ab ipso habet. *Et vidi, et ecce in medio throni quatuor animalia, et in medio seniorum equus autem quasi occisus*: throni, animalia, seniores et agnus quasi occisus, Ecclesia est cum capite suo: pro Christo moritur, ut cum Christo vivat. *Postea martyres in Ecclesia agnus quasi occisus accipit libentem, inquit, cornua septem et oculos septem, et sunt spiritus Dei, missi in omnem terram*: quod non possit habere Spiritum Dei praeter Ecclesiam, in manifesto cognoscitur. *Et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum*: sedentem in throno, et thronum accipimus et Filium et Spiritum sanctum: accipit ergo Agnus de dextera Dei, id est a Filio accipit opus libri perficiendum, ipso dicente, *Sicut enim Pater, et ego mitto vos* (Joan. xi, 21): eo quod ipse in illa perficit quod donat. *Habentes septem chitharas*: id est, chordas laudum. *Et psallentes ante thronum*: hoc sunt vasa in domo Domini, in quibus quae omnium offerri consueverat, ideo orationes sanctorum bene in eis intelligimus. *Et cantabant canticum novum*: id est Testamentum Novum; *cantantes canticum novum, id est professionem suam publice praerentes*. Et vere novum est, Filium Dei homines fieri, et mori, et resurgere, et in caelum ascendere, remissionem peccatorum hominibus dare. *Chithararum enim, id est, chorda in ligno extensa, significat citharam Christi passioni conjunctam: psallentes autem confessionem, et novi sacerdotii propagationem. Resignatur sigillorum adaptio est Veteris Testamenti. Et sic et audiri vocem multorum angelorum: angelos homines dicit, qui et filii Dei dicuntur. Dignus est Agnus qui occisus est, accipere potestatem et divitias et imperium, etc.* Non de Deo dicit, in quo sunt omnes thesauri sapientiae (Coloss. ii, 3), ut ipse accipiat: sed de homine assumpto, et ejus corpore, quod est Ecclesia, vel de martyribus ejus, qui pro nomine ejus occisi sunt; quia in capite suo totum accipit Ecclesiam, sicut scriptum est, *Cum illo nobis omnia donavit* (Rom. viii, 32). Ipse enim Agnus accipit, qui in Evangelio dicit, *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra* (Math. xxviii, 18). Secundum humanitatem autem, non secundum divinitatem accipit. *Omnes, inquit, audiri dicentes sedenti in throno, id est, Patri et Filio: et Agno, id est, Ecclesiam cum capite suo. Beneficium et honor et claritas in saecula*: cui est honor et gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA V.

[Ib. vi.] Sicut modo, dum lectio divina legeretur, audistis, ita ait beatus Joannes, *Et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, habebat arcum; et data est ei corona, et exiit vincens*: equus albus Ecclesia est, sensor Christus. Iste equus Domini cum arcu bellico per Zachariam hoc modo ante promissus est, *Visitabit Dominus Deus gregem suum domum Israel, et disponet eum sicut equum speciosum in bello: et ex eo inspiciet, et ex eo disponet, et ex eo arcus in ira, et ex eo exiit omnis insequens* (Zach. x, 3, 4). Equum ergo album intelligimus Prophetas et Apostolos. Equum coronatum habentem arcum, agnoscimus non solum Christum, sed etiam Spiritum sanctum. Posteaquam enim Dominus ascendit in caelum, et aperuit universa mysteria; misit Spiritum sanctum: cujus verba per predicatorum tanquam sagittae ad cor hominum pertingerent, et vincerent incredulitatem. Corona autem super caput, promissa per Spiritum sanctum intelligenda sunt. *Et cum aperisset sigillum secundum, audiri secundum animal, dicens: Veni et vide. Et exiit equus rufus: et sedenti super eum datum est tollere pacem de terra, et ut invicem occiderent, et datus est ei gladius magnus*. Contra victricem vincentemque Ecclesiam exiit equus rufus, id est populus sinister et malus, ex pessore suo diabolo sanguinolentus: quoniam legimus secundum Zachariam equum Domini rufum: sed ille suo sanguine erat, hic alieno. Cui datus est

missus magnus, ut tolleret pacem de terra; scilicet
 totam pacem, hoc est mundanam: nam Ecclesia eter-
 nam pacem, quam sibi Christus reliquit, habet. Sic-
 l' ergo supra dictum est, equum album Ecclesiam
 icla; sessorem ejus, Christum vel Spiritum sanctum.
 rucus quem tenebat in manu, precepta ejus sunt:
 ut per totam mundum velet sagittis acuta potentis
 d' interficienda peccata, et excitanda' fidelium corda
 i'rectæ sunt. Corona in capite ejus, promissio vite
 i'ternæ est. Equum rufum, malum populum; sesso-
 rem ejus, diabolum: quem ideo dixit rufum, eo quod
 multorum esset sanguine rubicundus. Quod autem
 latus est ei gladius acutus, et tollere pacem de terra,
 hoc est, quod diabolo suadente, homines mali jugiter
 nter se illic et discordias usque ad mortem excitare
 non cessant. Et in equo nigro, intelligitur populus si-
 nister, diabolo consentiens. Quod autem, *Stateram*
habebat in manu, hoc ideo, quia dum se fingunt mali
 iustitiam libram tenere, sic plerumque decipiunt. Quod
 dixit, *Vinum et oleum ne læseris*; in vino sanguis
 Christi, in oleo unctio chrisimatis intelligitur. In tri-
 tico vel hordeo, tota Ecclesia sive in magnis sive in
 minimis, aut certe in prepositis et in populis: et in
 equo pallido, homines intelliguntur mali, qui perse-
 cutiones excitare non desinant. Isti tres equi unum
 sunt, qui exierunt post album et contra album: et
 sessorem habent diabolum, qui est mors. Tres ergo
 equi, fames et bella et pestis intelliguntur: quod
 etiam Dominus in Evangelio suo prædixit, quæ et jam
 fiunt, et imminente die judicii amplius futura sunt.
 Quod autem dixit se vidisse sub ara Dei animas in-
 terfectorum, martyres intelliguntur. Quod autem di-
 cit, *Terræ motus magnus, persecutio novissima est*.
 Quod dicit, solem factum nigrum, et lunam sangui-
 neam, et stellas cecidisse de celo; sol et luna et
 stellæ, Ecclesia est in toto orbe diffusa. Quod autem
 dicit cecidisse; non tota cecidit, sed a parte totum
 intelligitur. In omni enim persecutione boni perse-
 verant, et mali quasi de celo, id est de Ecclesia ca-
 dunt. Denique sequitur, *Sicut fœcus mittit grossos suos*
cum a vento agitur: sic de Ecclesia cadunt mali,
 quando per aliquam tribulationem fuerint conturbati.
 Quod autem cælum recessit ut liber; Ecclesia est
 quæ separatur a malis, et velut liber involutus, con-
 tinet in se sibi nota divina mysteria. Quod autem di-
 cit, *Reges terræ suserunt, et absconderunt se in spelunca*
terre; hoc significat quod cœtus mundus in bonis
 et sanctis refugium habiturus est ad Ecclesiam, ut
 sub ejus protectione constitutus, pervenire possit ad
 vitam æternam, auxiliante Domino nostro Jesu
 Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.
 Amen.

HOMILIA VI.

[Ib. vi-viii.] *Et vidi alterum angelum ascendentem*
ex ortu solis. Alterum angelum eandem Ecclesiam can-
onicam intelligit: ab ortu solis, a passione et resur-
rectione Domini clamantem quatuor angelis terræ.
Et clamavit voce magna dicens quatuor angelis, quibus
data est potestas ledere terram et mare: Ne læseritis
terram, neque mare. Accipit autem gladium generali-
 ter, sive contra quos in vita interficit, sive quos inter
 se pro rebus temporalibus usque ad mortem litigare
 persuadet. De tertio sigillo dicit equum nigrum exisse,
 et qui sedebat super eum habebat in manu sua sta-
 teram: *Libram*, inquit, *habebat in manu sua*, id est,
 examen æquitatis; quia dum fingit se justitiam te-
 nere, per simulationem lædit. Dum autem in medio
 animalium, id est in medio Ecclesiæ dicitur, *Ne læ-*
seris; ostenditur quod spirituales nequitie poten-
 tiam in servos Dei non habent, nisi a Deo acceperint.
Vinum et oleum ne læseris: in vino et oleo, unctio-
 nem chrisimatis et sanguinem Domini; in tritico au-
 tem et hordeo Ecclesiam dixit, sive in magnis
 sive in parvis Christianis, sive in prepositis et
 populo. De quarto sigillo, *Equus pallidus. Et qui*

sedebat super eum nomen erat ei Mors, et infernus so-
quabatur eum: et data est ei potestas super quartam
partem terræ, interficere gladio, fame, et morte, et be-
stias terræ. Isti tres equi, unum sunt, qui exierunt post
 album et contra album: et unum sessorem habent
 diabolum, qui est mors. Nam equitem diabolum esse
 et socios ejus, sexto signo manifestat; cum prælio
 ultimo equos dicit congregari. Tres ergo equi, fames et
 bella et pestes intelliguntur, sicut a Domino in Evan-
 gelio prænantur. Equus albus, verbum est prædi-
 cationis in orbe terrarum. In equo rufo et sessore
 ejus bella sunt significata quæ futura sunt, imo fiunt,
 cum jam gens surgat contra gentem. Per equum pal-
 lidum et sessorem ejus, pestis magna et mortalitas
 signatur. *Et infernus sequitur illum*: id est, expectat
 devorationem multorum. *Et cum aperisset sigillum*
quintum, vidi sub ara Dei animas interfectorum. Aram
 Dei Ecclesiam dicit, sub cujus oculis martyres effecti
 sunt. Et licet animæ sanctorum in paradiso sint, ta-
 men quia sanguis sanctorum super terram funditur,
 sub ara clamare dicuntur: sicut illud est, *Sanguis*
fratris tui clamat ad me de terra (Gen. iv, 10). *Et cum*
aperisset sigillum sextum, terræ motus factus est ma-
gnus: id est, persecutio novissima. *Et sol factus est ni-*
ger sicut sacculus cilicinus, et luna facta est tota sicut san-
guis, et stellæ ceciderunt in terram. Quod est sol et luna,
 hoc et stellæ, id est Ecclesia: sed a toto pars intelligitur.
 Non enim tota Ecclesia, sed qui mali sunt in Ecclesia,
 ipsi cadunt de celo. Totam autem dixit, quia in toto
 orbe terrarum erit novissima persecutio. Et tunc qui
 justi fuerint, permanebunt in Ecclesia tanquam in
 celo: cupidi vero, injusti et adulteri acquiescere ha-
 bent sacrificare diabolo. Et tunc qui se christianos esse
 verbis tantummodo dicebant, tanquam stellæ cadent
 de celo, quod est Ecclesia. *Sicut fœcus magno vento*
agitata mittit grossos suos. Agitatam arborem, Ecclesiæ
 comparavit; ventum magnum, persecutioni; grossos,
 hominibus malis, qui excutiendi sunt et recessuri ab
 Ecclesia. *Et cælum recessit ut involutus liber.* Et hoc
 loco cælum Ecclesiam dicit, quæ a malis recedit, et
 intra se sibi soli nota mysteria continet, sicut liber
 involutus, quem iniqui intelligere nec volunt omnino,
 nec possunt. *Et omnis mons et insula de loco suis*
motæ sunt. Quod cælum, hoc montes, hoc insulae si-
 gnificant; id est Ecclesiam facta novissima persecu-
 tione omnem de loco suo recessisse, sive in bonis
 fugiendo persecutionem, sive in malis fœdi cedendo.
 Sed potest in utramque partem convenire; quia et
 bona pars movetur de loco suo, fugiens, id est, amit-
 tens illud quod habet: sicut illud, *Movete candelabrum*
tuum de loco tuo (Apoc. ii, 5). *Et reges terræ et*
magistratus: reges, potentes homines accipimus. Ex
 omni enim gradu et conditione convertentur ad Chri-
 stum. Cæterum qui tunc reges erunt, præter unum
 persecutorem, absconderunt se in speluncis et petris
 montium. Confugiunt omnes in præsentem sæculo ad
 fidem Ecclesiæ, et in abscondito mysterio Scriptura-
 rum contegantur. *Et dicant, Cadite*: id est, legite vos.
Et abscondite nos: id est, ut homo vetus a Dei oculis
 abscondatur. Et aliter: Qui cogitat futurum judicium,
 convertitur ad montes, id est ad Ecclesiam, ut abs-
 condantur peccata sua per poenitentiam in præsentem
 tempore, ne in futuro pantantur. *Donec signemus ser-*
vos Dei nostri in frontibus eorum: Ecclesiæ denuntiat;
 et dicit malis hominibus, id est sinistra parti lædenti,
Ne læseris. Hæc est vox, quæ in medio quatuor ani-
 malium dicit lædenti, *Vinum et oleum ne læseris*: in
 vino et oleo, omnes qui sunt justi intelliguntur, quos
 nec diabolus nec mali homines ledere poterunt, nisi
 quoties ad eorum probationem permiserit Deus. *Vi-*
num, inquit, *et oleum ne læseris*: præcipit Dominus
 omnem terram suam spiritualem non lædi, quousque
 omnes signentur. *Et audivi numerum signatorum, cen-*
tum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu
filiorum Israel. Centum quadraginta quatuor millia,
 omnis omnino Ecclesia est. *Postea vidi, et ecce popu-*
lus multus, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus

¹ *ms., exercitanda.*

gentibus et populis et linguis: non dixit, Post hæc vidi alium populum; sed, vidi populum, id est eundem quem viderat in mysterio centum quadraginta quatuor millium, hæc vidi innumerabilem ex omni tribu et lingua et gente, quia omnes gentes inserte sunt radici erodentis, Dominus in Evangelio totam Ecclesiam tam de Jussis quam de Gentibus, in tribubus Israel duodecim demonstrat, dicens: *Seascibitæ super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel (Math. xix, 28). Amici stolis albis: stolas albas, donum Spiritus sancti intelligit. Et omnes angeli stabant a circumis throni: angelos, Ecclesiam dicit; quia præter ipsam nihil aliud describat. Et respondit mihi unus de senioribus dicens: Isti qui amici sunt stolis albis, qui sunt? Unus de senioribus qui respondit, officium indicat sacerdotum; quia Ecclesiam, id est populum in Ecclesia docent, quæ sit remuneratio laboris sanctorum; dicens, *Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas in sanguine agni. Non enim, ut aliqui putant, martyres soli sunt; sed omnes populus in Ecclesia: quia non in sanguine suo dixit lavare stolas suas, sed in sanguine agni, id est in gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, sicut scriptum est, Et sanguis Filii ejus mundavit nos (I Joân. 1, 7). Et qui sedet in throno, habitat super eos: Ipsi enim thronos sunt, super quos habitat Deus in sacella, id est in Ecclesia. Neque cadet super eos sol, neque aestus: sicut dicit Ihuas de Ecclesia, *Erit in umbra ab æstu (Isai. xxv, 4). Et deducet ad vitæ fontes aquarum: omnia hæc etiam in presenti vita spiritualiter Ecclesia: eveniunt; cum dimissis peccatis resurgimus, et vitæ prioris lugubris ac veteris hominis expoliati in Baptismo Christum induimur, et gaudio sancti Spiritus implemur. Et cum aperisset signillum septimum, factum est silentium in celo: id est, in Ecclesia. Quasi media hora, in semihora, ostendit initium quietis æternæ. Et vidi septem angelos, qui stant in conspectu Dei. Septem angelos, Ecclesiam dicit, qui acceperunt septem tubas, id est perfectam prædicationem: sicut scriptum est, *Exaltæ, sicut tuba, vocem tuam (Id. lviij, 1). Et alius angelus venit, et stetit ante altare: alium angelum quem dicit, non post illos septem venit, quia ipse est Dominus Jesus Christus. Habens thuribulum aureum: quod est corpus sanctum. Ipse enim Dominus factus est thuribulum, ex quo Deus odorem suavitatis accepit; et propitius factus est mundo, quia obtulit seipsum in odorem suavitatis (Ephes. v, 2). Et accepit angelus thuribulum, et implevit illud ex igne altaris: accepit Jesus corpus, id est Ecclesiam, et ad perficiendam Patri voluntatem, implevit illam igne Spiritus sancti. Et factæ sunt voces et tonitrua et fulgura et terræ motus: omnia hæc spirituales sunt Ecclesie prædicationes et virtutes. Et septem angeli qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent: id est, Ecclesia præparavit se ad prædicandum. Et primus angelus tuba cecinit, et facta est grando et ignis mixtus sanguine: facta est ira Dei, quæ haberet in se multorum necem. Et missa est in terram, et tertia pars terræ combusta est, et tertia pars arborum, et omne fenum viride combustum est: quod est terra, hoc et arbores, hoc fenum, id est homines. Fenum autem viride, carnem intellige sanguineam et luxuriosam, secundum illud, *Omnia caro fenum (Isai. xl, 6). Et secundus angelus tuba cecinit, et velut mons magnus ardens igni missus est in mare, et facta est: riuus pars maris sanguis: ardens mons, diabolus est. Et quod tertia pars terræ vel arborum, hæc tertia pars maris. Et homines habentes animas, implos dixit: ut ostenderet in carne vivos, sed spiritualiter mortuos. Et tertiam partem navium corruerunt: doctrina sua hæretici corruerunt eos qui illis acquieverunt. Et tertius angelus tuba cecinit, et cecidit de celo stella magna ardens velut facula: de Ecclesia dicit cecidisse homines superbos et impios. Magnam vero stellam dixit: quia personæ majorum, et potestatem*****

vel divitias habentium. Et autem hujus stelle deus abominabilis, et facta est tertia pars aquarum in sanguinem: tertia pars hominum facta est similis sanguini qui super illum cecidit. Et multi homines mortui ab aqua, quoniam amaricaverunt aquas: hunc in locum tenet ab aqua. Hoc in his qui reprobantur, manifeste intelligi potest. Et quartus angelus tuba cecinit, et percussa est tertia pars solis, et tertia pars lunæ: tertia pars stellarum: sol, luna et stellæ. Ecce est: cuius tertia pars percussa est: in tertia parte intelliguntur omnes mali. Percussa est aqua, in tertia parte malis prædita et voluptatibus: ut cadentibus et insolentibus peccatis, suo tempore revolvatur. Et quid et ceteri vocem unius aquilæ: ostendit in sub stellis, et dicens, *Va! va! va! habitationibus terræ. Aquilam Ecclesiam intelligit volatilem in medio: id est in medio sui discurrentem, et plaga temporis magna voce prædicantem. Quamvis et in accordes diem iudicii assensit, sequens in medio revolat. Sicut ergo supra dictum est, alius angelus qui dixit accendisse ab ortu solis, Ecclesia est, accensa ab ortu solis, id est a passione vel resurrectione Domini. Quod autem dicit, *Ne laeseris terram, neque mare: Ecclesia hoc quotidie prædicando malis hominibus clamat. Quod dicit, *Vivam et oleam in terra. In vino et oleo, omnes qui sunt iusti in Ecclesia intelliguntur: quos nemo ledere poterit, nisi ad probationem illorum permiserit Deus. Quod autem centum quadraginta quatuor millia fuisse signata: tota Ecclesia intelligitur. Unde et in illis de quibus dixit se vidisse populum multum quem dinavere nemo poterat, Ecclesia eadem significata est. Qui autem dixit, amici stolis albis: in stolis donum Spiritus sancti intelligitur: angelos stantes circum thronum, Ecclesiam dicit, quia præter ipsam: alium describebat. Senior qui respiciens dixit, *Hi sunt isti, et unde venerunt, officium indicat sacerdotum, qui populum in Ecclesia docent. Quod autem dicit, *Laverunt stolas, de tota Ecclesia dicit, non de martyribus tantum. Denique non dicit in sanguine suo, sed in sanguine agni, quod utique per Baptismi sacramentum implatur. *Hi qui sedet super thronum, habitat super illos: ipse enim thronus suus, super quos habitat Deus. *Neque cadet super eos sol, neque nllus aestus: et deducet eos ad vitæ fontes aquarum: omnia hæc etiam in presenti sæculo, et his diebus spirituum de Ecclesia eveniunt; dum ita per gratiam Dei defenditur, ut persecutionibus mundi hujus exerceatur potius quam vincatur. Quod dicit in semihora silentium factum in celo; in Ecclesia dicit, et significat initium quietis æternæ. Et septem angelis tubis canentibus: in angelis Ecclesia, in tubis prædicatione Ecclesie intelligitur. Alios angelos, quem dicit stetit ante altare; Christus Dominus est. *Habens thuribulum aureum: corpus scilicet sanctum, per quod Deus Pater passionis incensum, odorem suavitatis accepit. Quod autem dicit, *Factæ sunt voces, fulgura et tonitrua; prædicationes sunt Ecclesie spirituales. Septem angeli qui se præparaverunt ut canerent, Ecclesia est: in qua per totum mundum contra omnia peccata vel crimina sit prædicatione spiritualis. Quod autem canentis primo angelo tertia pars terræ combusta est, significat homines superbos et voluptatibus deditos, qui Deus justo iudicio permisit incendio luxuriam vel cupiditatis exuri. Quod autem, canente secundo angelo, mons ardens cecidit in mare; mons ille diabolus, mare mundus iste intelligitur. Tertia pars maris, sicut iam supra dictum est, homines iniqui et impii. Quod autem, tertio angelo canente, stella magna cecidit de celo, homines magni intelliguntur, qui malis moribus et iniquis actibus de Ecclesia tanquam de celo cadunt. Quod dicit, *Multi hominum mortui sunt ab aqua, quoniam amaricaverunt aquas; hoc in his qui reprobantur intelligi potest. Quod autem, canente quarto angelo, solis, et lunæ et stellarum tertia pars percussa est: in his Ecclesia intelligitur, in qua quotidie qui mali vel scilicet sunt, persuadente diabolo per-**********

¹ *nos, arbores habentium animas dicit.*

ram vulneribus percutiuntur in anima. Quod in dicit Aquilam volentem in medio caeli, et clatem. *Va! va! va!* Ecclesiam intelligi voluit vorem in medio caeli, id est, in medio sui, et per dultitatem praedicationis plagas novissimi temporis unctiantem. Quando enim sacerdos in Ecclesia diem iudicii annuntiat, aquila in medio caeli ut. Concedat divina pietas, ut dum et sacerdotes lent jugiter praedicare, et populi ea quae praedictur fideliter adimplere, simul mereantur ad aeternum pervenire, praestante Domino Jesu Christo, qui etc.

HOMILIA VII.

Ib. ix et x.] Modo, fratres charissimi, cum Apocasis legeretur, audivimus quia quinto angelo tuba ente, stella de caelo ceciderit super terram. Una illa corpus est multorum cadentium per peccata. *data est ei clavis putei abyssi*: stella, abyssus, putis homines sunt. Ergo stella ceciderit de caelo: id est, pultus peccator de Ecclesia. *Et accepit putei abyssi vena*: id est, potestatem cordis sui, ut aperiat cor um, in quo diabolus deligatus non comescatur ut: *iat voluntatem suam*. *Et aperuit puteum abyssi*: id est, manifestavit cor suum sine ullo timore vel pudore occandi. *Et ascendit fumus de puteo*: id est, de populo ascendit quod cooperit et obscurat Ecclesiam, ut dicatur, *Et obscuratus est sol et aer de fumo veti*. Obscuratum dixit solem, non cecidisse. Peccata enim malorum et superbiorum hominum, quae issim committuntur per orbem, obscurant solem, id est Ecclesiam, et sanctis ac justis interdum faciunt obcuritatem: quia vultus est malorum numerus, ut quoties vix inter eos appareant boni. Sicut, inquit, unus fornicatus magna. *Et ex fumo putei exierunt locustae in terram, et data est eis potestas, sicut habent potestatem scorpii terrae*: id est, veneno laedere. *Et receptum est illis, ne laederent fenum terrae neque inmem arborum, nisi homines*. *Et datum est eis ne occiderent eos*. Et quia duae partes sunt in Ecclesia, bonorum scilicet et malorum; una pars sic percutitur ut corrigatur, alia voluptatibus suis relinquitur. Pars minorum humiliationi traditur ad cognitionem iustitiae Dei, et commemorationem poenitentiae, sicut scriptum est, *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discerem justificationes tuas* (Psal. cxviii, 17). *Datum est eis ne occiderent, sed ut cruciarent: et cruciatus portus sicut cruciatus scorpii, cum percussit hominem*: hoc tunc fit, quando diabolus per vitia vel peccata venena propinat. *Et quaerent homines mortem*: mortem vero requiem dixit. Quae rent itaque mortem, sed malis, id est tribulationibus, ut ipsi requiescant, dum mala moriuntur. *Super capita, inquit, earum tanquam coronae similes auro*. Ecclesia superius descripta est in viginti quatuor senioribus, qui habent coronas aureas: isti autem similes auro, haereses sunt, quae limitantur Ecclesiam. *Et habebant capillos, sicut capillos mulierum*: in capillis mulierum non solum sexum effeminatum, sed etiam utrumque sexum voluit ostendere. *Et habebant caudas similes scorpii, et aculei in caudis eorum*: caudas haereticorum praepositos dicit, sicut scriptum est, *Propheta docens mendaciam, hic est cauda* (Isai. ix, 15); qui sunt pseudo-proprietate, et hi crudelia regum jussa implent. *Habebat super se regem angelum abyssi*: id est, diabolum vel regem saeculi. Abyssus populus est. *Cui nomen hebraice Abaddon, graece ἀπολλίων, latine Perdens*. *Va unum obit, et ecce duo va veniunt, post haec*. *Et sextus angelus tuba cecinit*: hinc incipit novissima praedictio. *Et audiivi unum ex quatuor cornibus angelum altaris aurei, quod est in conspectu Dei, dicentem sexto angelo, qui habebat tubam*: *Solve quatuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate*. Altare quod

est in conspectu Dei, Ecclesiam vult intelligi, quae in tempore novissimae persecutionis audeat crudelissimi regis verba aut jussa contemnere, et ab obtemperantibus discedere. *Solve quatuor angelos in flumine Euphrate*. Flumen Euphratem peccatorem populum dixit, in quo satanas et propria voluntas ligata est. Euphrates autem fluvius est Babylonis, sicut Jeremia in medio Babylonis submitit librum in Euphratem (Jerem. li, 65). *Et soluti sunt quatuor angeli, id est inchoata persecutio est*. *Parati in horam et diem et mensam et annum, ut occiderent tertiam partem hominum*: haec sunt quatuor tempora triennii, et pars temporis. *Et numerus, inquit, exercituum his myriades myriadam, audivi numerum eorum*: sed non dixit, quot myriadam (a). *Ut occiderent tertiam partem hominum*: haec est superbiorum pars tertia, de qua descendit Ecclesia. *Et vidi equos in visione, et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas ac sulfureas*. Equos homines dicit, sessores vero spiritus nequam, armatos igne, fumo et sulfure. *Et capita eorum erant sicut leonum*: ad serviendum in persecutione. *Ex ore eorum exit fumus, ignis et sulfur*: id est, blasphemiae de ore eorum contra Deum egrediuntur. *Caudae eorum similes serpentibus*. Caudas praepositos diximus, capita principes mundi. Et in his nocet diabolus, et sine his nocere non potest: aut enim sacrilegi reges male jubendo, aut sacrilegi sacerdotes male docendo nocent. *Et vidi, inquit, alium angelum sortem descendentem de caelo, amictum nube, et iris, id est arcus, in capite ejus, et facies ejus erat ut sol*: amictus nube, Dominus intelligitur amictus Ecclesia. Legimus enim sanctos, nubes; sicut Isaias dicit, *Qui sunt hi, qui ut nubes volant* (Isai. lx, 8)? Indutum itaque nube spiritali, id est, sancto corpore Christum intellige. *Et iris super caput ejus*: id est, vel iudicium quod sit et quod futurum est, vel promissio perseverans. Ecclesiam enim describit in Domino, dicens, *Et facies ejus sicut sol*: id est, de resurrectione. Sicut sol enim apparuit, quando a mortuis resurrexit. *Et pedes ejus sicut coturnae ignis*. Pedes Apostolos dicit, per quos in universo mundo doctrina ejus discurrit: aut certe, quia pes novissima pars corporis est, Ecclesiam dicit post ignem novissimae persecutionis futuram sanctorum claritatem. *Et posuit pedem suum dexteram super mare, sinistram autem super terram*: id est, ad praedandum trans mare, et in universo orbe terrarum. *Et clamavit voce magna, quemadmodum leo rugit*: id est, fortiter praedicavit. *Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas, quae sunt et septem tubae*. *Et audiivi vocem dicentem de caelo, Signa quae locuta sunt septem tonitrua, noli ea scribere*: propter obtundendos, ut non passim omnibus impiis paleant verba Dei. Alio denique loco propter servos suos: *Ne signaveris, inquit, verba prophetiae hujus*. Et ostendit quibus signari jussit, et quibus non: *Qui perseveraverit, inquit, nocere, nocent; et qui in cordibus est, ardeat adhuc* (Apoc. xvii, 16, 17). Hoc est. Propterea in similitudinibus loquor illis, ut qui justus est, justiora faciat, similiter et sanctus sanctora; hoc est, Vestri felices oculi, quoniam vident, et aures, quoniam audiunt: istis enim non sunt signata verba libri, malis autem signata sunt. *Et juravit angelus ille, quoniam tempus jam non erit: sed in diebus septimi angeli, cum caperit tuba canere*: septima tuba finis est persecutionis et adventus Domini. Propterea dixit Apostolus in novissima tuba fieri resurrectionem (I Cor. xv, 52). Quod autem sicut supra dictum est, quinto angelo tuba canente iterum stellam dixit cecidisse de caelo; etiam et haec stella corpus est multa rum stellarum de caelo, id est, de Ecclesia cadentium et significat populum superbum et impium. Quod autem data est ei clavis abyssi; dimissus est in potestate cordis sui, ut aperiat cor suum diabolo, et absque ulla reverentia exerceat omne malum. Quod autem ascendit fumus de puteo; id est, de populo malo: et

¹ *Ms.*, ad aeternam boattitudinem.

² *Mss.*, occidisse.

³ *Mss.*, humiliationi.

(a) Sic omnino Tichonius, teste Primasio.

Quod si quis eorum quod scribitur dicit, sed non vult, ut fiat, cum dicitur: *Et dabo signum et prodigium in medio eorum et mirabilia et signa et virtutes in oculis eorum, et non convertentur, et non credent, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem.* Quod si quis eorum quod scribitur dicit, sed non vult, ut fiat, cum dicitur: *Et dabo signum et prodigium in medio eorum et mirabilia et signa et virtutes in oculis eorum, et non convertentur, et non credent, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem.*

Quod si quis eorum quod scribitur dicit, sed non vult, ut fiat, cum dicitur: *Et dabo signum et prodigium in medio eorum et mirabilia et signa et virtutes in oculis eorum, et non convertentur, et non credent, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem.*

Quod si quis eorum quod scribitur dicit, sed non vult, ut fiat, cum dicitur: *Et dabo signum et prodigium in medio eorum et mirabilia et signa et virtutes in oculis eorum, et non convertentur, et non credent, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem.*

Quod si quis eorum quod scribitur dicit, sed non vult, ut fiat, cum dicitur: *Et dabo signum et prodigium in medio eorum et mirabilia et signa et virtutes in oculis eorum, et non convertentur, et non credent, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem, et non dabo illis spiritum sanctum, et non dabo illis signum, et prodigium, et virtutem.*

1 Mos., predicando.

1 Mos., Ecclesie.
 2 In editis deest, sed habetur in Ms. Petri et apud Bedam.
 3 Primasius, perhibent.

si succubuerint; occidet, in eis qui confessi scriunt. Et corpus eorum projicietur in plateis magnas: duorum dicit unum corpus, aliquantura, ut et numerum Testamentorum servaret, sicut unum corpus ostenderet. In plateis citiagnas: id est, in medio Ecclesie. Et videntur et tribus et linguis corpus eorum, per et dimidium: id est, annos tres et menses sex. Enim tempus, nunc præsens, nunc futurum: Dominus dicit, Veniet hora, in qua omnis qui vos, arbitretur obsequium se prestare Deo xvi, 2). Et nunc est, et veniet. Et corpora eorum sicut poni in monumento. Votum eorum ad rationem dixit: non quo valeant facere ne sit in memoria, sicut et illud, Nec vos intratis, sed vos sinitis intrare (Math. xiii, 13); cum multi erint etiam illis impugnantibus. Sic ergo non sicut poni in monumento. Et inhabitantes terram et super eos, et epulantur, et munera invicem et. Hoc semper factum est, et nunc invicem erunt, et novissime gaudebunt et epulabuntur; et enim justi affliguntur, exsultant iniusti, et epulantur. Quoniam hi duo Propheta cruciaverunt eos: lagas, quæ pro contemptu Testamentorum Dei unum genus affligunt. Denique etiam ipse visus unum gravat injustos, sicut ipsi dicunt, Gravis est etiam ad videndum (Sap. ii, 15). Gaudebunt autem abicuntque, veluti jam nihil habuerint quod imminutor ferant, disturbatis et occisis justis, et eorum ditate possessa. Et post dies tres et dimidium visus vitæ a Deo intravit in illos. Jam dictum est de us. Hoc usque angelos futurum narravit, et inductum quod futurum audit. Et steterunt super eos suos, et timor magnus cecidit super videntes eos. Et audivi vocem magnam de caelo dicentem, Ascendite et ascendunt in caelum in nube. Hoc est quod apostolus dixit, Rapiemur in nubibus obviam Christo (1 Cor. xii, 16). Ante adventum autem Domini nulli posse contingere scriptum est: Initium Christus, unde hi qui sunt Christi in adventu ejus (1 Cor. xv, 23). de excluditur omnis suspicio quorundam, qui putant hos duos testes duos viros esse, et ante adventum Christi caelum in nubibus ascendisse. Quomodo tem potuerunt habitantes terram de duorum nece vivere, cum in una civitate morerentur, et munera vicem mittere, si tres dies sint, qui antequam gaudent de nece, contristabuntur de resurrectione? Aut tales epulae aut voluptas esse potest in plateis epulantium, cadaveribus humanis epulis morbum triuano fetore reddentibus? Unde nos Dominus liberae dignetur. Amen.

HOMILIA IX.

[Ib. xi et xii.] Quod audivimus, fratres, in lectione præ recitata est, quia in illa hora factus est terræ motus magnus; in illo terræ motu persecutio intelligitur, quam diabolus per malos homines exercere consuevit. Et decima, inquit, pars civitatis cecidit, et occisa sunt in terræ motu nomina virorum septem millia. Et denarius et septenarius perfectus est numerus: quod si non esset, a parte totum intelligendum erat. Duo sunt enim ædificia in Ecclesia; unum supra petram, aliud supra arenam: quod supra arenam est, dicitur corruisse. Et cæteri timentur, et dederunt claritatem Deo. Illi dederunt claritatem, qui supra petram ædificati sunt, et cum illis qui supra arenam erant, cadere non potuerunt. Ideo autem dixit, timentur, quia videns justus peccatoris interitum, plus accenditur in observatione præceptorum, sicut dicitur, Et lavabit manus in sanguine peccatoris (Psal. lvi, 11). Et apertum est, inquit, templum Dei in caelo; id est, in Ecclesia incarnationis Christi mysteria patefacta sunt: unde ostenditur Ecclesia caelum esse. Et visa est arca testamenti ejus in templo ejus: id est, intellectum est Ecclesiam esse arcam testamenti. Et facta sunt signa

et tonitrus et terræ motus: hæc omnia sunt virtutes prædicationis et coruscationis et bellorum Ecclesie. Et signum magnum est in caelo visum, mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus: Ecclesiam dicit, partem suam, id est, homines fidos et malos Christianos sub pedibus habere. Et in capite ejus corona stellarum duodecim. Iste duodecim stellæ, duodecim Apostoli intelligi possunt. Sole autem amicta spem resurrectionis significat, propter illud quod scriptum est, Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum (Math. xiii, 43). Draco magnus rufus: diabolus est quærens Ecclesie natum devorare. Habens, inquit, cornua decem et capita septem: capita reges sunt, cornua vero regna. In septem enim capitibus omnes reges, in decem cornibus omnia regna mundi dicit. Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum caeli, et misit eas in terram: cauda prophetæ iniqui sunt, id est hæretici, qui stellas caeli per iteratum baptismum adhaerentes sibi dejiciunt in terram; ipsi sunt sub pedibus mulieris. Multi, homines illos esse testantur, quos sibi consentientes diabolus fecit sodales: multi, angelos, qui cum illo quando cecidit præcipitanti sunt. Parturiens cruciatur ut pariat: per omne tempus quotidie parit Ecclesia in prosperis et in adversis. Et draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, ut cum peperisset filium ejus devoraret: semper enim in cruciatibus parit Ecclesia, Christum per membra, semper et draco quærit devorare nascentem. Et genuit mulier filium masculinum: id est, Christum. Deinde cornus ejus, id est Ecclesia, semper generat Christi membra. Masculinum autem dixit, victorem adversus diabolum. Et mulier fugit in eremum: mundum istum non incongrue eremum accipimus, ubi usque in finem Christus Ecclesiam gubernat et pascit, in quo ipsa Ecclesia superbos et impios homines tanquam scorpiones et viperas, et omnem virtutem satanae per Christi adiutorium calcat, et conterit. Et factum est bellum in caelo: id est, in Ecclesia. Michael et Angeli ejus pugnant cum dracone: Michael, Christum intelligit; et Angelos ejus, sanctos homines. Et draco pugnavit et angeli ejus: id est, diabolus et homines voluntati ejus obtemperantes. Nam absit ut credamus diabolum cum angelis suis in caelo ausum esse pugnare, qui in terra unum Job ausus non est tentare, nisi eum a Domino postulari ut læderet. Et non valuerunt, neque locus eorum inventus est amplius in caelo: id est, in hominibus sanctis, qui credentes, semel expulsus diabolum ejusque satellites amplius non recipiunt; sicut Zacharias dixit, ut semel exterminata idola supellex non recipiant locum. Et expulsum est draco magnus, anguis antiquus qui dicitur diabolus et satanas, et angeli ejus cum eo: diabolus et spiritus immundi omnes cum suo principe de sanctorum cordibus expulsi sunt in terram, id est, in homines qui terrena sapiunt, et totam spem suam in terra constituunt. Et audivi vocem magnam de caelo dicentem, Modo facta est salus et virtus et regnum Dei nostri: id est, Ecclesie. Ostendit in quo caelo ista flant. Apud Deum enim semper fuit et virtus et regnum et potestas Filii ejus: sed in Ecclesia dixit per victoriam factam Christi salutem, quam videntes illi de quibus Dominus dixit, Multi justi et Propheta cupierunt videre quæ videtis (Math. xiii, 17); dixerunt, Modo facta est salus Domini nostri. Quoniam exclusus est accusator fratrum nostrorum, etc. Si autem, ut quidam putant, Angelorum vox est in caelo superiore, et non sanctorum in Ecclesia, non dicerent, accusator fratrum nostrorum, sed, accusator noster; nec, accusat, sed, accusabat. Quod si justos in terra positos appellaverunt Angeli fratres suos, non erat gaudium missum esse diabolum in terram, quem molestiorem possint experiri sancti secum in terris positum, quam si, ut dicitur, adhuc esset in caelo. Sic enim terræ maledicunt dicentes, Va tibi, terra et mare! id est, qui caelum non estis. Quia descendit ad vos diabolus, habens iram magnam, sciens quia brevis tempus habet. Descendit, inquit, ut allegoriam servaret. Cæterum omnes in caelo sunt, id est in Ecclesia,

¹ Sic unum addunt, quod est illud: Projecisti sermones meos retro.

quam iuste caelum dicitur: unde dejectus a sanctis diabolus descendit in suos; qui pro amore terreno terra sunt. Deijci autem de caelo non sic dixit, quod in hominibus fieret jam caelum factis, sed quod sint, non quod fierent¹. Non enim possent sancti caelura fieri, nisi diabolo excluso. Non ergo primo nomine, sed secundo appellavit eos caelum, in quibus ultra diaboli locus inventus non est. De quo periculo nos Dominus sub sua protectione liberare dignatur, qui vivit, etc.

HOMILIA X.

[Ib. XII et XIII.] Mōdo, fratres charissimi, audivimus quā cum vidisset draco quod de sanctis excelsis ebat in terram, id est de caelo in peccatores, persecutus est mulierem quae peperit masculum. Quanto enim diabolus de sanctis deiecit, tanto magis eos persequitur. Et data sunt mulieri, id est Ecclesiae, duas alas aquilae magnae, ut volaret in desertum locum suum, ubi alitur per tempus et tempora et dimidium temporis a facie serpentis: tempus, et annus intelligitur et centum anni. Duae alas magnae, duo sunt Testamenta Ecclesiae quae accepit, quo serpente evaderet in crenum. In locum suum dixit, id est, in hoc mundo, ubi serpentes et scorpiones habitant: quia illi dictum est, sicut Dominus dicit, *Ecco ego mitto vos sicut oves in medio luporum* (Matth. x, 16); et Ezechiel dicit, *Fili hominis, inter scorpiones tu habitas* (Ezech. ii, 6). Et *miti serpentes ex ore suo post mulierem aquam velut flumen*: id est, violentiam persecutorum. Et *adjuvit terra mulierem, et aperit os suum, et absorbit flumen quod misit draco de ore suo*. Terram sanctam dicit, id est sanctos. Quoties enim persecutio Ecclesiae irrogantur, sanctae terrae precibus, id est omnium sanctorum orationibus sub auventur, aut temperantur. Nam et Dominus noster Iesus Christus qui interpellat pro nobis, et has persecutiones removet, cum ipsa terra sedet a dextris virtutis. Item aliter, mulierem volasse in desertum, ipsam Ecclesiam catholicam intelligit, in qua novissimo tempore sub Elia creditura est Synagoga. Alas duas aquilae magnae, duos vult intelligi prophetas, scilicet Eliam, et qui cum eo venturus est. Aqua emissa de ore draconis, exercitium persecutorum eam significat: absorpta aqua, de persecutoribus factam vindictam. Et *tratus est draco in mulierem, et abiit bellum facere cum reliquis de semine ejus*: id est, cum vidisset non posse continuari persecutiones, quas per Paganos solebat immittere, eo quod ore sanctae terrae, id est orationibus sanctis moverentur, haereses concitavit. Et *stetit super arenam maris*: id est, super multitudinem haereticorum. Et *vidi ascendentem bestiam de mari*: id est, de populo malo. Ascendentem dixit, hoc est nascentem. Sicut flos in bonam partem de radice Jesse ascendit: Bestiam ascendentem de mari, impius dicit, qui sunt corpus diaboli. Et *bestia quam vidi, similis erat pardo, et pedes ejus sicut ursi, et os ejus sicut os leonis*: pardo propter varietatem gentium similavit, urso propter malitiam et vesaniam, leoni propter virtutem corporis et linguae superbiam. Et quia temporibus Antichristi cum varietate gentium et populorum regnum illius erit commixtum, pedes tanquam ursi, duces ejus; os ejus, iussio ejus. Et *dedit ei draco virtutem suam*: sicut videmus modo haereticos esse in hoc saeculo potentes, qui habent virtutem diaboli. Sicut quondam Paganus, ita nunc illi vastant Ecclesiam. Et *vidi unum ex capitibus ejus quasi occisum in mortem*; et *plaga mortis ejus curata est*: quod dicit quasi occisum, haereticum sunt, qui simulat se confiteri Christum: et deum non sic credunt ut fides catholica habet, blasphemant cum eum et occisum praedicant, et resurrexisse: quia et ipse satanas transfiguratus est in angelum lucis (II Cor. xi, 14). Et aliter: occidunt haereticos per Catholicos, cum Scripturarum testimoniis opprimuntur, sed illi nihilominus quasi satanae plaga redivi peragunt opera satanae, et non cessant blasphemare, et ad

¹ Ms. Petronis, sed sint, non quod fuerunt.

dogma suum quos possunt attrahere. Et mirata est omnis terra: secuta bestiam, et adoraverunt draconem qui dedit potestatem bestiae: utique habent potestatem haeretici, sed praecipue Ariani. Et adoraverunt bestiam dicentes, *Quis similis bestiae? aut quis poterit pugnare cum ea?* Hoc idem quia sibi blandiantur haeretici, quod nullus melius credat illis, et quod nullus vincat populum ipsorum qui bestiae nomine conatur: cui datum est ab ipso diabolo, et a Deo permissum est, ut loquatur magna et blasphemias; sicut dicit Apostolus: *Oportet haereticos esse, ut qui probati sunt, manifesti sint in vobis* (I Cor. xi, 19). Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos: tempus novissimum persecutionis in istis quadraginta duobus mensibus intelligimus. Deinde aperuit os suum in blasphemiam ad Deum: hic manifestum est illos significari qui de Ecclesia recesserunt catholica; ut qui ante occulte intra Ecclesiam quasi sibi rectam tenere videbantur, in persecutione aperto ore in Deum profurant blasphemiam. Et in tabernaculum ejus, et in eos qui in caelo habitant: id est, in sanctos qui intra Ecclesiam continentur, quae caelum est nuncupata, quia et ipsi tabernaculum Dei sunt. Et datum est ei bellum facere cum sanctis, et vincere eos: a toto partem intelligimus, quae vinci potest: non enim boni Christiani, sed illi qui mali sunt vincuntur. Et data est ei potestas super omnes tribum et linguam, et adorabunt eam omnes habitantes terram: omnes dixit, sed in terra habitantes, non in caelo. Quorum non est scriptum nomen in libro vitae Agni: de diabolo dixit vel ejus populo, non est scriptum nomen ejus in libro vitae. Signati (a) ab origine mundi: quia in praesentia Dei Ecclesia ante praedicta est atque signata. Quod ipse praestare, etc.

HOMILIA XI.

[Ib. XIII et XIV.] In lectione quae modo recitata est, fratres charissimi, audivimus beatum Joannem dicentem, *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra*: quod est mare, hoc terra. Et *habebat cornua duo similia Agni*: id est, duo Testamenta ad similitudinem Agni, quod est Ecclesia. Et loquebatur ut draco: haec est illa quae sub nomine christiano agnum praefert, ut draconis venena latenter infundat; haec est haeretica Ecclesia. Agni enim similitudinem non imitaretur, si aperte loqueretur: nunc Christianitatem fugit, quo securius incantans decipiat. Propterea Dominus dicit, *Cavete a pseudopropheta, etc.* (Matth. vii, 15). Et *facit terram et eos qui in ea sunt ut adorent bestiam priorem, cuius curata est plaga mortis ejus: et facit signa magna, ita ut ignem faciat descendere de caelo in terram*: et quia caelum Ecclesia est, quid est ignem de caelo descendere, nisi haereses de Ecclesia cadere? sicut scriptum est, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis* (I Joh. ii, 19). Ignis enim de caelo descendit quando haeretici qui de Ecclesia velut ignis recedunt, ipsam Ecclesiam persequuntur. Bestia ergo cum duobus cornibus, facit ut populus simulacrum bestiae, id est diaboli adinventionem adoret. *Ut det eis notam super manum eorum dextram, aut super frontem eorum*: mysterium enim disputat facinoris. Sancti enim qui sunt in Ecclesia, Christum accipiunt in manu et in fronte; hypocrita autem bestiam sub Christi nomine. Si qui non adoraverunt bestiam, nec imaginem ejus, nec acceperunt inscriptionem¹ in fronte, aut in manibus, occidentur: non abhorret a fide, aut bestia ipsa impia civitas intelligatur, id est congregatio vel conspiratio omnium impiorum vel superbiorum, quae Babylonia dicitur, et interpretatur Confusio; et ad ipsam pertinent quicumque res confusione dignas exercere voluerint. Ipse est populus infidelium, contrarius populo fidei et civitati Dei. Imago vero ejus simulatio est, in eis videlicet hominibus, qui velut fidem catholicam proflentur, et infideliter vivunt; fingunt enim se esse quod non sunt, vocanturque non veraci effugie, sed fallaci imagine christiani: de qui-

¹ Ms. Petronis, imaginem ejus noque inscriptionem.

(a) Pro ophragmōnos, occisi, legit asphragmōnos, v. g. vi.

s Apostolos dicit, *Habentes quidem speciem pietatis, conscientiam autem ejus obsequens* (II Tim. iii, 5); quom non parva portio in Ecclesia catholica continetur. sicut autem non adorant hostiam, id est, non consentiunt, non subiciuntur: neque accipiunt inscriptionem, notam scilicet criminis; in fronte propter professionem, in manu propter operationem. Sic ergo dicunt, *Ut nomen peccati non accipiat, nisi qui habet nomen et notam bestiae, cui numerum nominis ejus. Hoc signum est. Qui habet intellectum, computet numerum istius: numerus enim hominis est: id est, Filius hominis Christi, cujus nomen in haereticis sibi fecit bestia. accipiamus ergo numerum quem dixit, ut accepto numero inveniamus nomen et notam. Numerus, inquit, noster est sexcenti sexagesima. Quem faciamus secundum rationes maxime quia ad Asian scribit, *Et ego, inquit, et c.* Sexcenti et sexdecim graecis litteris sic habent. Quae nota soluta, numerus est: reducta autem in monogrammatum, et notam faciunt, et numerum, et nomen. Hoc signum Christi intelligitur, et ipsius ostenditur similitudo, quam in veritate colit Ecclesia. Sicut se similes facit haereticorum adversitas, qui cum Christum spiritualiter persequantur, tamen de signo crucis Christi gloriari videntur. Hoc ideo, quia dictum est, *Numerus bestiae numerus hominis est. Et vidi, et ecce Agnus stans in monte Sion, et circum eum centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen ejus et nomen Patris ejus scriptum in frontibus eorum.* Aperuit quae sit imitatio notae in frontibus, dum et Deum et Christum dicit scriptos in frontibus Ecclesiae. *Et vidi vocem de caelo sicut aquarum multarum: id est, centum quadraginta quatuor millium. Et sicut tonitruum magnum: et vocem quam audivi sicut citharatorum citharantium in citharis suis.* Quod autem dixi, *Hi sunt qui se cum mulieribus non coinquinaverunt, etc.,* virgines hoc loco non solum corpore castas intelligamus, sed maxime omnem Ecclesiam, quae fidem puram tenet, sicut dicit Apostolus, *Sponsus enim vos uti viro; virgines castas exhibete Christo* (II Cor. xi, 2): nulla adulteria haereticorum commixtione polluta, nec in parte blandia et molliteris hujus mundi voluptatibus immixta ad exitum vitae sae aequae remedio penitentiae licite licet perseverantia colligata. Addit post hoc dicens: *Et in ore ipsorum non erat inventum mendacium.* Non dixit, non fuit; sed, non est inventum. Qualem enim invenit Dominus cum hinc evocat, talem et iudicat: nam aut per Baptismum, aut per poenitentiam potestantur in interiori homine et virgines effici et sine mendacis. Nunc iterum recapitulatio. *Et vidi, inquit, alium angelum volentem in medio caeli: id est, praedicationem in medio Ecclesiae discurrentem. Habentem Evangelium aeternum; ut evangelizaret habitantibus in terra, dicens: Timeo Dominum, etc.* Voluit aliqui intelligi angelum volentem in medio caeli Eliam; et alium angelum qui eum sequitur, comitem Eliae; qui eo tempore predicabit. *Et alius angelus secutus est: id est, pacis futurae praedicator. Dicens, Cecidit, cecidit Babylon illa magna: Babylonem civitatem imptam, sicut jam supra dictum est; diaboli congregationem dicit, id est, populum ipsi consentientem: et omnem concupiscentiam et corruptelam, quam in perniciem sui et humani generis exquirat. Nam sicut Ecclesia civitas Dei est et omnis conversatio caelestis: ita e contrario civitas est diaboli Babylon in omni mundo, sicut dicit Dominus, *Ecce ponam Jerusalem lapidem concubiliarii in omnibus gentibus* (Zach. xii, 3). Ecclesia ergo dicit: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna.* Jam quasi perfectum dicit, quod adhuc futurum erat: sicut illud, *Diruerunt tibi vestimenta tua* (Psal. xxi, 19). *Quae a vino irae fornicationis tuae potavit omnes gentes: omnes gentes, civitas est mundi, id est omnes superbi et impii, sive extra Ecclesiam, sive in Ecclesia constituti. Et vidi, et ecce nubem candidam, et super nubem sedentem Filium hominis: id est, Christum. Ecclesiam cuius describit in claritate sua pra-***

cipue post persecutionem flammam albentem. *Habentem in capite suo coronam auream. Et in manu sua falces acutae:* ista sibi separat Catholicos ab haereticis, sanctos a peccatoribus, sicut dicit Dominus de messoribus. Si autem putandum est quod ipse specialiter Christus visus est in nube alba messor; quis est vindemiator, nisi idem; sed in suo corpore quod est Ecclesia? Forte non male sentitur, si istos tres angelos qui exierunt, triformem intellectum Scripturam intelligamus, juxta historiam, moralem, et spirituales: falces vero discrepationem. *Et misit in torcular tres Dei angulos:* non in torcular magnum; sed ipsam misit in torcular, id est superbum quemque. *Et calcatum est torcular extra civitatem:* id est, extra Ecclesiam. Facta enim dissensione, foris exit omnis homo peccati. Calcatio autem torcularis, retributio est peccatorum. *Et exiit sanguis de torculari usque ad frenos equorum:* exiit ultio usque ad rectores populorum. Usque enim diabolus et angelus ejus novissimo certamine exiit ultio sanguinis effusi. *Per stadia mille sexcenta:* id est, per omnes quatuor partes mundi: Quaternitas enim est conaeterna, sicut est in quatuor faciebus quadriformibus et totis. Quater enim quadringenti sunt mille sexcenti.

BOMILIA XII.

[Ib. xv et xvi.] In lectione quae recitata est, fratres charissimi, dixit se sanctus Joannes vidisse aliud signum in caelo magnum et mirabile: *angelos septem:* id est, Ecclesiam. *Habentes plagas septem novissimas, quoniam in his finita est ira Dei:* novissimas dixi, quia semper ira Dei percutit populum contumacem septem plagis, id est, perfecte; sicut ipse Deus in Levitico frequenter repetit, *Et percussit vos septies, propter peccata vestra* (Levit. xvi, 24). *Et vidi sicut mare vitreum:* id est, fontem Baptismi pellucidum. *Mixtum igne:* id est, spiritu vel tentatione. *Et victores bestias super mare vitreum:* id est, in Baptismo. *Habentes citharas Dei:* id est, corda laudantium Deo dedicata. *Et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni:* id est, utrumque Testamentum. *Magna et mirabilia opera tua sunt:* haec enim in utroque Testamento sunt, quod cantant supra dicti. Repetit quod proposuerat dicens: *Post haec vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in caelo.* Templum Ecclesiam jam diximus sentiendam; angelum qui exiit de templo et iussit sedenti super nubem, imperium Domini esse, dictum est. Inssonis enim exitus est; sicut evangelista dicit, *Exiit dictum a Cesare Augusto* (Luc. ii, 1). *Induiti lino mundo et splendido; et cincti super pectora sua zonas aureas:* manifeste ostendit in septem angelis Ecclesiam. Sic enim initium descripsit de Christo: *Habentem, inquit, zonam auream super ubera. Et unum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas; plenas de ira Dei* (Apoc. i, 15): istae sunt phialae quas cum odore ferunt seniores et animae, quae sunt Ecclesia; qui et septem angeli. Et quod sunt odoramenta, hoc ira Dei, hoc et verbum Dei. Sed et haec omnia dant bonis vitam, malis inferunt mortem: ut est illud, *Aliis odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem* (II Cor. ii, 16). Orationes enim sanctorum, qui est ignis exiens de ore testimonii; ira sunt mundo et impiis. Hoc ideo, quia superbi et impii non sufficit, quod eos qui sancti sunt, nec diligunt, nec imitantur, verum etiam ubicumque potuerint persequantur. Omnes istae plagae spirituales sunt, et in anima sunt: Nam ipso tempore illaesus erit omnis populus impius ab omni plaga corporis; quia non meretur in praesenti aereulo flagellari, quasi qui acceperit vitam salvandi potestatem: sed spiritualiter, id est, voluntaria et mortalia peccata, quae sunt ulcera in animabus suis, patiuntur omnes impii et superbi: *Secundus fudit phialam suam in mare, et reliqua.* Mare, flumina, fontes aquarum, sol, thronus bestiae, fluvius Euphrates,

In Ms. Petrensi, *sub cuius protectione nos Dominus liberare dignetur.*

¹ Sic Ms. At edidit, *sexcenti sexagesima ses.*

aer, super quæ angeli fuderunt phialas, terra est et homines: quia omnibus angelis in terram fundere mandatum est. Omnes autem plagæ istæ a contrario intelligendæ sunt: plaga est enim insanabilis, et ira magna, accipere potestatem peccandi, maxime in sanctos, nec corripi; adhuc major ira Dei, et errorum fomenta subministrari injustitiæ. Hæc plaga iræ Dei, hæc vulnera, transpungi et gaudere et placere sibi unumquemque in peccatis. Sic prosperitas malorum, ulcera sunt animarum: et adversitas iustorum, æternorum sunt pretia¹ gaudiorum. In tertio vero angelo et aquarum conversione in sanguinem, omnes angelos populorum intellige, id est, infirmiores² homines in animo cruentos. *Quartus angelus effudit phialam suam super solem, et usi sunt homines uratione magna*: hoc futurum est adhuc in igne gehennæ. Nam diabolus in presenti cum in aëre occidat amatores suos, non solum non urit in corpore, sed quantum pernititur clarificat: quam claritatem et lætitiâ Spiritus sanctus plagas desinit et dolores. *Et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem in his plagis, nec egerunt penitentiam*. Quia non in corpore, sed in animo percutiuntur plagis istis a Deo: ideo nec Domini recordantur, sed in pejus proficiunt; et propterea blasphemant, persequentes sanctus ejus. *Quintus effudit phialam suam super sedem bestiarum, et factum est regnum ejus tenebrarum*: thronus bestiarum, Ecclesia ipsius est, id est congregatio superbiorum, quæ hujusmodi plagis obsecatur. *Comedebant linguas suas a doloribus suis*: id est, sibi nocebant blasphemantes ex ira Dei, quia transpuncti gaudia existimabant. *Et penitentiam non egerunt*: utique obdurati lætitiâ. *Et sextus angelus effudit phialam suam super flumen magnum illud Euphratem*: id est super populum. *Et siccata est aqua ejus*: sicut supra dixit, aruit messis terræ, id est, ad combustionem parata est. *Ut prepararetur via eorum qui sunt ab ortu solis*: id est, Christo: his enim perfectis iusti, proficiuntur obviam Christo.

HOMILIA XIII.

[lb. xvi et xvii.] Sanctus Joannes, fratres charissimi, dum de septem angelorum phialis vel plagis loqueretur, solito more prætermissis septimo angelo recapitulat ab origine breviter dicens: *Et vidi ex ore draconis, et ex ore bestiarum, et ex ore pseudoprophetae spiritus tres immundos in modum sanarum*. Unum spiritum vidit, sed pro numero et portione³ unius corporis. Draco, id est diabolus, nam et bestia, id est corpus diaboli, et pseudopropheta, id est præpositi corporis diaboli, unus spiritus est, quasi ranae. *Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa*. Ranae namque præter horrorem proprium, etiam in loco immundo sunt⁴. Quæ cum aquarum incolæ et indigentæ videantur, non solum aquarum refugæ et siccitatis impatientes sunt, sed etiam in ipsis aquis, in aquæ sordibus et cæno volutantur. Sic hypocritæ non in aqua, ut putantur, degunt; sed in sordibus, quas credentes in aqua deponunt. Ranae sunt similes etiam homines, qui in peccatis vel criminibus, quæ alii per penitentiam vel Baptismum deponunt, volitari non erubescunt. Quando enim aliquis se convertit ad Deum, et pœnitet fuisse superbum, adulterum, ebriosum vel cupidum, qui ista peccata quæ alius confitendo relinquit, imitatur, cogitans apud se et dicens, Facio quod volo, et postea quomodo iste agit penitentiam, et ego ago; et subito dum ei supervenit ultimus dies, perit confessio, et restat damnatio: iste qui talis est, dum alios non ad bonum, sed ad malum vult imitari, in luto, unde alius liberatus est, velut rana involvitur, et volutatur. Ranae ergo significant spiritus dæmoniorum facientes signa. *Qui exeunt ad reges totius orbis congregare eos ad bellum*

¹ Mas., præmia.² Mas., inferiores.³ Ms. unum, participatione. Alius, partitione.⁴ Mas., proprio etiam loco immunda sunt.

dies magni Domini. Diem magnum totum tempus dicit a passione Domini. Sed pro locis accipiendus est dies: aliquando diem iudicii dicit, aliquando novissimam persecutionem, quæ sub Antichristo futura est, aliquando totum tempus, sicut per Amos prophetam: *Væ, inquit, eis qui concupiscunt diem Domini! Et utique vobis dies Domini*¹ (Amos v, 18)? et reliqua quæ ibi sequuntur. Omnia hæc in hac sunt vita his dies quibus Domini tenebræ sunt: qui concupiscunt diem Domini, id est qui in hoc sæculo delectantur, quibus suave est, qui in eo voluptati et luxuriæ servientes læta percipiunt, existimant quæstum esse religionis, quibus dicitur, *Væ vobis qui saturati estis* (Luc. vi, 25)! non illi quibus dicitur, *Beati qui lugent* (Math. v, 5). Recapitulat iterum ab eadem persecutione dicens: *Et facti sunt fulgura et tonitrua, et terræ motus factus est magnus, qualis non est factus ex quo homines facti sunt; et facta est illa civitas magna in tres partes*. Hæc civitas magna, omnis omnino populus intelligitur qui est sub cælo, qui fiet in tres partes cum Ecclesia divina fuerit; ut sint Gentiles una pars, hæretici et fidei Catholici altera, Ecclesia catholica tertia. Sequitur enim, et ostendit quæ sint tres partes, dicens: *Civitates gentium ceciderunt, et Babylon illa magna in mentem venit Deo dare ei poculum vini iræ suæ, et omnis insula fugit, et montes inventi non sunt*. Civitates gentium gentes sunt, Babylon abominatio vastationis, montes et insulae Ecclesia est; in civitatibus gentium omne munimen et spei dicit gentium cecidisse. Non enim diversas² habent a Christianis, sed civitates hæc atque malæ in hominibus describuntur. Tunc ergo Babylon cecidit aut iram Dei bibit, cum potestatem accepit adversus Jerusalem, quæ est Ecclesia. *Insula inventa non sunt*: id est, non sunt superatæ. *Et grando magna quasi talentum descendit de cælo super homines*: grandinem iram Dei dicit. Omnes plagas istas figurat esse dicit plagam spirituum. *Et blasphemaverunt homines Deum ex plaga grandinis, quoniam magna est plaga ejus nimis*. Recapitulat iterum dicens: *Et veni unus ex septem angelis, et dixit mihi, Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ, id est, omnes terrigenæ. Et tui est in eremo in spiritu, et vidi mulierem sedentem super bestiam*. In bestia omnis populus malus intelligitur; in muliere corruptela monstratur: in eremo mulierem sedere dicit, eo quod in impiis, in anima mortuis et a Deo desertis sedent: in spiritu, dixit; quia non nisi in spiritu videri potest hujusmodi desertio. Pretiose ornatam dixit, propter ornamenta luxuriæ. Nam bestiam super quam sedit, sicut jam dictam est, populum esse dicit, quæ sunt aquæ multæ, sicut ipse exponit: *Aquam quam vides, ubi mulier sedet, populi et turbæ sunt, et gentes et linguæ*. Corruptelam dicit sedere super populos in eremo. Meretrix, bestia, eremus unus sunt. Bestia, ut jam dictum est, corpus est adversus Agnum, in quo corpore nunc diabolus, nunc caput velut occisum, quod significat hæreticos, qui velut de morte Christi gloriari videntur: non solum superbiorum populus accipiendus est. quod totum Babylon est. In tribus spiritibus, qui ex ore draconis velut ranae precedebant: in uno intelligitur diabolus; in alio, pseudopropheta; vel præpositi hæreticorum; in tertio, corpus diaboli, id est omnes fidei, superbi, vel impii Christiani, quorum maximus numerus in Ecclesia continetur. Denique qui tales sunt, ad similitudinem ranarum, in omni immunditia et luxuriæ sordibus volutantur. Ranae etiam similes sunt homines, qui in peccatis vel criminibus, quæ alii per penitentiam vel Baptismum deponunt, volitari non erubescunt, dicentes sibi, Ad præsens impleo voluntates meas; postea, quomodo isti conversi sunt,

¹ Sic vetus codex Petrensis. At editi: Et utique vobis diem persecutionis? Et facta sunt fulgura, etc., omnia sex versibus.² Mas., divites.

ego converter ad Deum. Et subito superveniente irte perit confectio, restat damnatio. Quod dicit, congregandos homines ad diem magnum; diem magnum dicit totum tempus a Domini passione usque ad em mundi. Iste enim dies quibus suavis est, et qui eo voluptati et luxurie servientes lucra requirunt, magnam miseriam convertuntur, quia implendum t in eis illud propheticum, *Vas desiderantibus diem omni!* Per falsam enim et transitoriam dulcedinem preparant sibi aeternam amaritudinem. Potest hoc eto dics magnus intelligi illa desolatio, quando a Tito Vespasiano obsessa est Jerosolyma, ubi exceptis is qui in captivitatem ducti sunt, quindecies ¹ con-na millia mortua referuntur. Quod autem dicit, *Con-regavit illos in loco Harnagedon*, omnes inimicos Ecclesie intelligi voluit. Denique sequitur, et dicit, *circumdederunt castra sanctorum et civitatem sanctam electam* (Apoc. xx, 8): id est, Ecclesiam. Quod autem facta sunt tonitrua, et terre motus factus est manus, et facta est civitas magna in tres partes; civitas magna, omnis omnino populus intelligitur, ubi una pars Paganorum, alia hereticorum, tertia Christianorum, in qua sunt etiam hypocritas. Cum ex ista certia parte separati fuerint boni, tunc illi qui sunt in Ecclesia ficti, illis duabus partibus juncti accipiunt iudicium Dei: quod etiam in hoc tempore jam ex aliqua parte completur. Tunc enim Babylon cadit, quando potestatem accipiunt mali, ut persequantur bonos qui sunt Ecclesie. Quod autem grandio magna sicut talentum descendit de caelo, in grandine ira Dei intelligitur: quae etiam antequam dies iudicii veniat, super impios et superbos spiritualiter intus in anima mittitur. Mulierem meretricem, quam vidit in spiritu super bestiam sedentem in eremo; ideo dicit in eremo, quia in impiis, id est, in anima mortuis sedeat et a Deo desertis. In Spiritu dicit, quia non nisi spiritualiter videri potest hujusmodi desertio, quae intus in anima fit. Meretrix, bestia, eremus unum sunt, quod totum Babylonia intelligitur. Bestia, ut jam dictum est, corpus est impiorum adversus Agnum: in quo corpore nunc diabolus, nunc caput velut occisum, quod significat perditionem hereticorum, qui velut de morte Christi gloriari videntur, cum tamen Christi Ecclesiam jugiter persequantur. Et quia non solum haeretici vel Pagani, sed etiam Catholici mali, id est superbi et impii eos quos in Ecclesia mansuetos et humiles viderint, persequuntur; quantum possumus, Dei misericordiam deprecemur, ut et illos de tam malis acibus ad bonum corrigat, et nobis in bonis operibus felicem perseverantiam pro sua pietate concedat, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, etc.

HOMILIA XIV.

[Ib. xvii.] Modo cum divina lectio legeretur, fratres charissimi, audivimus beatum Joannem dixisse quia viderit mulierem sedentem super bestiam coccineam: id est, peccatricem, cruentam. Plenam nominibus blasphemias: ostendit multa nomina esse in bestia, id est in populo impio, uti jam diximus. Habentem capita septem, et cornua decem: id est, mundi reges et regnum, cum quibus diabolus visus est in caelo. Et mulier, id est, omnis multitudo superborum, erat circumdata purpura, et cocco, et ornata auro et lapide pretioso: id est, omnibus illecebris simulatae veritatis. Quid sit denique intra hanc pulchritudinem, sic exponit, dicens: *Et habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum et immunditiarum fornicationis ejus.* Aurum immunditiarum hypocrisis est; qui a foris quidem parent hominibus quasi justus, intus autem sunt pleni omni immunditia (Math. xxiii, 28). Et in fronte ejus nomen scriptum, *Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum et abominationum terre*: nulla est superstitio, quae fronti det signum, nisi hypocrisis. Spiritus autem retulit ² quid sit scriptum in

fronte. Nam quis talem titulum aperte imponat? Mysterium enim dixit esse, quod interpretatus est dicens, *Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum et martyrum Jesu.* Unum est enim corpus, quod adversatur Ecclesie intus ac foris; id est, in Ecclesia facti Christiani, et extra Ecclesiam haeretici vel Pagani. Quod licet corpus videatur loco separatum, in persecutione tamen Ecclesie unitatem spiritus operatur. Impossibile est enim Prophetam perire praeter Jerusaleminterficiem Prophetas (Luc. xiii, 33, 34); id est, non potest fieri ut Christiani boni sine Christianis malis persecutionem aliquam patiantur. Sic nepotes ³ proavorum consensu, Zachariam lapidasse accusantur (Math. xxiii, 35), cum ipsi non fecerint. *Et beata fuit et non est, et futura est, et ascensura de abyso, et in perditionem ira Dei ibit*: id est, ex populo nascetur, ut possit dicere, Bestia ex bestia, abyssus ex abyso. Quid est bestia ex bestia, et abyssus ex abyso, nisi populus malus nascens ex populo malo? Hoc fit dum filii mali parentes pessimos imitantur. ⁴ Accendit superstes, et in perditionem vadit, sicut et patres sui, ex quibus ascendit. Et jam nunc sunt, quia aliis morientibus alii succedunt eis. Et sic nunquam desunt, seu in paucis seu in multis, seu occulte sive quasi aperte, qui non ab initio semper insidientur Ecclesie. Quod autem dicit, mulierem sedentem super bestiam coccineam; peccatricem et cruentam plebem intelligi voluit. Quod autem dicit, circumdatam purpura et cocco, et ornata auro et lapide pretioso; ostendit superborum et impiorum hominum plebem omnibus illecebris simulatae veritatis repletam. Quod autem poculum aureum habebat in manu sua plenum abominationum et immunditiarum fornicationis ejus; hypocritae et facti Christiani intelliguntur, qui a foris quidem parent quasi justus, intus autem pleni sunt omni immunditia. Quod autem, in fronte habebat scriptum, *Babylon mater fornicationum*; nulla est superstitio quae fronti det signum, nisi hypocrisis, id est, fingat se bonos cum sint mali. Quod autem dixit, ebriam esse mulierem sanguine sanctorum et martyrum Jesu; unum corpus malorum intelligi voluit, quod semper adversatur Ecclesie intus et foris: quia et in Ecclesia sunt facti Christiani; et extra Ecclesiam haeretici vel Pagani. Et licet interdum corpore separantur, uno tamen animo in Ecclesie persecutione junguntur. Quod autem dicit, *Bestia fuit, et non est, et futura est, et ascensura de abyso*; hoc intelligitur, quod ex populo malo nascetur populus malus, ut possit dici, Bestia ex bestia, abyssus ex abyso. Quid est bestia ex bestia, nisi populus malus nascens ex populo malo? Hoc fit dum filii mali parentes pessimos imitantur: ac sic dum aliis morientibus alii succedant, nunquam desunt sive in paucis, sive in multis, seu occulte, seu aperte, qui non ab initio semper insidientur Ecclesie. De quorum consortio quia corpore non possumus separari in hoc saeculo, oremus Dei misericordiam, ut sic moribus separemur, no cum illis aeterno supplicio pereamus: sed magis cum illi audierint, *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum*; nos audire mereamur, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum* (Id. xxv, 41, 54); praestante Domino nostro Jesu Christo. Amen.

HOMILIA XV.

[Ib. xvii et xviii.] In lectione quae recitata est, fratres charissimi, reges illos quos dixit quod persequantur Jerusalem, populi mali sunt, qui persequuntur Ecclesiam Dei: qui quasi reges appellantur, quia velut in somnis regnant. Omnis enim malus qui persequitur bonum, velut in somnis hoc facit: quia malorum omnium persecutio non permanebit, sed velut somnium evanesceat, sicut Isaias ait, *Erunt velut somnians in somno divitias omnium gentium* (Isai. xxix, 7). *Hi unam sententiam habent*: id est, uno animo persequuntur bonos. Ideo dicit, *habent*; et non habebunt: quia persecutio malorum non solum ad-

¹ Num., undecies.² Num., Hagedon.³ Num., non retulit. Absent, non, a Num.⁴ Num., propepotes.

nam fumus instantis gehennæ, a longe stantes propter matum pœnæ ejus : a longe stantes non cor-
 pore, sed animo ; dum unusquisque sibi timet, quod
 iterum per calumnias et per superbiorum potentiam
 pati videt. *Dicentes, Væ, væ, civitas magna Babylon,*
intra sortis, quoniam una hora venit damnatio tua!
 spiritus dicit nomen civitatis : verum illi mundum
 flagrant, exiguo admodum tempore pœnæ interce-
 stum, omnemque industriam labefactam cessisse. *Et*
quorum et rhedarum et porcorum¹ mercatores qui di-
uti sunt ab ea, longe stabunt fientes et dicentes, Væ,
væ, civitas magna! Ubi quæque spiritus ditatos dicit ab
 ea, peccatorum divitiis significat. *Induta byssino, et*
purpura, et cocco, et ornata auro et lapide pretioso ac
margaritis. Numquid civitas indititur hyssu aut pur-
 pura, et non homines? Ipsi itaque se plangunt, dum
 supra dictis spoliantur. *Et omnis gubernator, et*
omnis qui navibus navigat, et nautæ, et quot-
quot mare operantur, a longe steterunt, et clamava-
rant videntes fumum ignis. Numquid omnis guberna-
 tor et nautæ quotquot operantur mare, adesse potue-
 runt ad viderent incendium unius civitatis? Sed om-
 nes sæculi amatores et operarios iniquitatis dicit ti-
 mere sibi, videntes spei suæ ruinam. Post hæc ait,
Et vidi bestiam et reges terræ et exercitus eorum : in
 bestia diabolum significat ; in regibus terræ et in
 exercitu, omnem populum ejus. *Congregatum facere*
bellum cum sedente super equum², et cum exercitu ejus,
 id est cum Christo et Ecclesia. *Et vidi alium angelum*
descendentem de celo : Dominum Christum dicit in
 primo adventu. *Habentem clavem abyssi :* id est, po-
 testatem populi ; abyssum enim populum malum vult
 intelligi. *Et calenam magnam in manu sua :* hoc est,
 potestatem dedit Deus in manu ejus. *Et tenuit draco-*
nem, anguem antiquum, qui est diabolus et satanas (a),
et ligavit eum annos mille : primo utique adventu,
 sicut ipse dicit, *Quis potest introire in domum fortis et*
vasa ejus diripere (Matth. xii, 29), nisi prius alligave-
 rit fortem? Cùm enim excludit diabolum de populo
 credentium, mittit eum in abyssum, id est, in popu-
 lum malum : quod et invisibiliter ostendit, eum eos
 de hominibus ejiciens in porcos, qui in abyssum mer-
 gendi erant, ire permittit ; quæ res maxime in hæ-
 reticis adimpletur.

BOMILIA XVII.

[lb. xviii-xx.] Ea quæ de lectione Apocalypsis
 nunc audivit Charitas vestra, secundum vestram
 consuetudinem animo attentio suscipite. Dixit enim
 beatus Joannes evangelista se vidisse cælum aper-
 tum, *Et ecce equus albus, et sessor ejus vocatur Fidelis*
et Verus, et oculi ejus ut flamma ignis, et super caput
ejus erant diademata multa : in illo enim est multi-
 tudo coronatorum. *Habens nomen scriptum, quod*
nemo scit nisi ipse : ipse utique et quæ in illo est
 omnis Ecclesia. *Et circumdatus est veste sparsa san-*
guine : vestimentum Christi Ecclesia est quam in-
 duit ; hæc est passio sanguine variata. *Et dicitur*
nomen ejus Sermo Dei. Exercitus qui sunt in celo
sequuntur eum in equis albis : id est, Ecclesia in
 corporibus candidis imitatur eum, sicut supra dic-
 tum est, *Hi sunt qui sequuntur Agnum, quocumque*
ierit (Apoc. xiv, 4). Induti albo byssino mundo, quo
 definitur iusta sanctorum facta. *Et ex ore ejus procedit*
gladius bis acutus : ipse est de quo defenduntur justii,
 puniuntur injusti. *Ut in eo percussat gentes :* et ipse
 reget eas in virga ferrea. *Ipsæ calcant torcular vini indi-*
gnationis iræ Dei omnipotentis : calcant etiam nunc,
 quando malos permittit facere malum, et dimittit
 eos in voluptatibus suis ; et postea extra civitatem,
 id est, extra Ecclesiam calcabit, cum eos qui non
 egerint penitentiam, gehennæ ignibus tradet. *Hic*
habet in vestimento, et super femur suum scriptum

nomen, Rex regum et Dominus dominorum : hoc est
 nomen quod nemo superbiorum cognoscit ; quia
 Ecclesia serviendo, in Christo regnat, et domina-
 tur dominantium ; id est, vincit vitia et peccata.
 Femur autem posteritas est, sicut illud, *Non de-*
ficiet princeps de femore Juda : et Abraham, no-
 posteritas ejus alienigenis misceretur, inter se ser-
 vumque suum, certum testimonium femur adhibet
 (Gen. xlix, 10, et xxiv, 2-4). *Et vidi, inquit, an-*
gelum stantem in sole : id est, prædicatorem¹ in Ec-
 clesia. *Et clamavit voce magna dicens omnibus aribus,*
quæ volant in medio cæli : aves vel bestias pro loco
 accipimus bonas et malas, sicut est illud, *Benedicite*
me bestie agri (Isai. xliii, 20) ; et, Leo de tribu Juda
(Apoc. v, 5) : hoc ergo in loco aves volantes in me-
 dio cæli, Ecclesias dicit, quas in unum corpus re-
 digens dixerat aquilam volantem in medio cæli.
Venite, congregamini ad cœnam magnam Dei, ut man-
ducetis carnes regum, et carnes tribunorum et for-
titum, et carnes equorum et sedentium super eos, et
carnes omnium librorum et servorum et pusillorum
et magnorum : omnes enim gentes, quando in Christo
 credentes Ecclesiæ incorporantur, spiritualiter
 ab Ecclesia comeduntur. Et post hæc de diabolo ait :
Et clausit et signavit super eum, ne seducat nationes :
usque dum finiatur mille anni. Isti intelliguntur mille
 anni, qui ab adventu Domini nostri aguntur. In istis
 ergo Dominus diabolo interdixit ne seducat nationes ;
 sed quæ in vitam destinatae sunt, quas antea sedu-
 cebat, ne Deo reconciliarentur. *Post hæc oportet eum*
solvi modico tempore : id est, tempore Antichristi, cum
 revelatus fuerit homo peccati, cum acciperit totam
 persequendi potestatem, qualem non accepit ab
 initio. Mille annos dixit, partem pro toto. Hic reli-
 quias mille annorum sexti diei, in quo natus est
 Dominus et passus, intelligi voluit. Post hæc ait :
Væ, væ, civitas illa magna, in qua ditati sunt omnes
illi qui habebant naves in mari ; quoniam una hora
deserta est ! Exsulta, cælum, super eam, et sancti, et
Apostoli, et Prophetæ. Numquid sola Babylonia civi-
 tas in omni mundo persequitur aut persecuta est
 Dei servos, ut ipsa extincta universi vindicentur ?
 In toto enim mundo est Babylonia in malis homini-
 bus, et in toto mundo persequitur bonos. *Et tulit*
unus angelus lapidem, ut molam magnam, et misit in
mare, dicens : Sic impetu deficiet illa Babylon civi-
tas magna : ideo Babylonia velut molam magnam
 dicitur projectam, quia omnes amatores mundi revo-
 lutio temporum sicut mola conterit, et in gyro mit-
 tit, de quibus scriptum est, *In circuitu impij ambu-*
lant (Psal. xi, 9). Quorum infelix occupatio semper
 quasi incipit. *Et non invenietur amplius :* et vox citha-
 rædorum, et musicorum, et tibicinum, et fistulatorum
 non audietur in ea amplius : jucunditatem dicit trans-
 ire impiorum, et jam non inveniri. Et adjecit cau-
 sam, dicens, *Quoniam mercatores tui erant maximi*
terræ : id est, quoniam in vita tua percepisti bona.
Quoniam in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes, et
sanguis Prophetarum et Sanctorum inventus est om-
nium a te occisorum super terram. Numquid eadem
 civitas occidit Apostolos, quæ et Prophetas et om-
 nes reliquos martyres? Sed hæc est civitas omnium
 superbiorum, quam Cain fratris sui sanguine funda-
 davit, et vocavit nomen ejus nomine filii sui Enoch
 (Gen. iv, 17), id est, posteritatis : quia omnes mali,
 in quibus est Babylonia, succedentes sibi, usque ad
 finem mundi persequuntur Ecclesiam Dei. In civitate
 ergo Cain funditur omnis sanguis justus a sanguine
 Abel justii, usque ad sanguinem Zachariæ, id est, popu-
 li et sacerdotis ; inter templum et altare (Matth.
 xxiii, 35), id est, inter populum et sacerdotes. Hoc
 ideo dictum est, quia non solum populi, sed etiam
 sacerdotes conspiraverunt in mortem Zachariæ. *In-*
ter templum, inquit, et altare : in altari intelligun-
 tur sacerdotes ; in templo, populi significati sunt.

¹ Ms. Potrensis, pardorum.

² Ms. Potrensis addit, album.

(a) Ita vetus Ms. Potrensis : ut edidi, sexdecim detractis
 verbis, subsequentem Bomiliam cum ista confundant.

¹ nms., predicationem.

illa enim enim loci nominandi non fuit. Hæc est civitas que interfecit Prophetas, et lapidavit magistros ad se. Hæc est civitas que sanguine stravit, sicut scriptum est: *Væ, qui edificavit civitatem in sanguine, et paravit civitatem in impietate* (Habac. ii. 12): in quo sibi, de quo supra dictum est, Ecclesiam intelligit: in senectute ejus, Christum Dominum recognoscit. Quod autem dicit, *Babylon veniens scriptum, quod nemo novit nisi ipse*; que utique, et que in illo est, omnis Ecclesia. In veste sanguinis sparæ, martyres qui sunt in Ecclesia, intelligendi sunt. Quod autem, *convictus que est in celo, convulsus cum in equis albis*; Ecclesia est in corporibus cadentibus. In gladio hic acuto, potentia Christi intelligitur, de qua defraudantur justi, puniuntur injusti. In virga ferrea, justitia ejus cognoscitur, de qua eroduntur humiles, superbi tanquam vasa signi confringuntur. Quod autem dicit, *Ipse autem torcular vini ira Dei omnipotentis*; calcet enim etiam nunc, quod malis permittit ut persequantur bonos, et dimittit eos in voluptatibus suis; sed postea retribuet, quando eos qui non egerint penitentiam, mittet in gehennam. Angelum stantem in sole, prædicationem in Ecclesia intelligit. Ideo enim Ecclesia soli comparatur, quia de ea scriptum est, *Tunc justi fulgebunt sicut sol, in regno patris eorum* (Matth. xiii. 43). Quod autem, *clamasit omnibus civibus, que volunt in medio caeli*; aves illic Ecclesia intelligitur. Quod autem dictum est, *Congregavit ad carnem magnum, ut manducaret carnes regum et carnes tributorum*; hoc in Ecclesia fieri in veritate cognoscimus. Nam quando omnes gentes Ecclesie incorporantur, spiritaliter comeduntur: et qui devorati a diabolo erant corpus diaboli, suscepti ab Ecclesia membra efficiuntur Christi. Quod autem de diabolo dicit, *Et clamavit et signavit super eum, ne seducat nationes, usque dum fuerint mille anni*: sicut dictum est, isti mille anni a passione Domini aguntur, in quibus non permittitur diabolo facere quantum vult; quia non permittit Deus tentari servos suos supra id quod possunt sustinere (I Cor. x. 13). Quod autem postea modico tempore solvendo est, tempus Antichristi designatur, in quo majorem potentatem serviendi diabolo accepturus est. Quod autem dicitur, *Væ, væ, civitas magna! Babylonia intelligitur. Sciendum tamen est, quod non sola civitas Babylonia persequitur sanctos, ut ipsa extincta universi vindicentur. In toto enim mundo est Babylonia in malis hominibus, et in toto mundo persequitur bonos. Quod autem lapidem grandem velut molam misit angelus in mare, dicens, Sic mittetur Babylonia*; ideo velut molam dicitur Babyloniæ, quia amatores mundi revolutio temporum sicut mola conterit et in gyro mittit. Quod autem dicit, *In veneficiis tuis erraverunt omnes gentes, et sanguis Prophetarum inventus est omnium a te occisorum super terram*: non enim in una civitate occisi sunt Apostoli et Prophetæ aut reliqui Martyres; sed hæc est civitas superborum, que in toto mundo persequitur sanctos. Ipsa est civitas quam Cain fratris sui sanguine fundavit, et vocavit nomine filii sui Enoch, id est, posteritatem: quia omnes mali in quibus Babylonia est, succedentes sibi usque ad finem mundi persequuntur Ecclesiam Dei. De quorum persecutione nos Dominus per suam misericordiam liberare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto, etc.

BIBLIA XVIII (a).

[lb. xix-xxii.] In lectione quæ recitata est, fratres charissimi, beatus evangelista Joannes sic ait: *Audivi vocem magnam populi multi, in celo dicentium: Alleluia, Salus, et claritas, et virtus Deo nostro: quoniam vera et justa judicia ejus, quoniam judicavit meretricem illam magnam, que corruptit terram fornicatione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manu ejus. Et iterum dixerunt, Alleluia.* Hæc vox

¹ Mas., mergetur.
(a) Allus 17.

est Eucharistia, cum discendo facta fuerit, et cum a eo exierint omnes mali istius seculi incrementa commensandi. Et fuitis ovæ commisit in seculis seculorum. *Audite, fratres, et cognoscite, et pro certo cognoscite quia Babylonia et meretrix, quorum sanguis commisit in seculis seculorum, non intelligitur nisi homines cupidi, ablati et superbi. Et istis vultis hæc mala evadere, nolite tam gravia peccata committere. Et fuitis, inquit, ovæ commisit utique enim verbis civitatis commisit fuitis: a seculis seculorum ascendit, et non hominum in operibus probatum? Ascendit autem; et non, ascendit: semper enim etiam in presentis seculo a perditionem vadit. Babylonia autem circumdat ex parte, sicut Jerusalem in illis annis qui de cruce egrant, transit in paradysum, Dominus manifestavit in prospero et divite (Luc. xvi. 19-22). Et omni a vultis populi multi, et ut vultis seculorum seculorum, et ut vultis seculorum seculorum, dicitur: *Alleluia*; quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens: quoniam, et credentes, et glorificamus nomen ejus: quoniam servavit super Agni, et noster ejus parat et: noster Agni Ecclesia est. Et dicitur est a et operatur baptismo splendide mundo, Regnavit enim justis factis seculorum sunt: id est, dicitur est a factis suis iudici, sicut scriptum est, *Sacerdotes non induentur iusticia* (Psal. cxxxii, 9). *Et, inquit, omni servavit et regnavit cum Christo mille anni: id est, in presentis seculo. Et recte dicit, Omnia a superbia et omni iustorum*: id est, et qui adhuc in hoc mundo vivunt, et qui jam de hoc vita migraverunt, regnant cum Christo. Regnavit profecto dicit, sicut, *Diviserunt vestimenta mea sibi* (Psal. xli, 19). Nam dicitur erat, *Regnavit. Et ostendit autem quod in hoc vita isti mille anni sunt, et, Hæc est resurrectio prima. Ipse enim qui resurgens per Baptismum, sicut Apostolus dicit, Si converseritis cum Christo, que servavit sunt quæritis* (Colos. ii, 2): et iterum, *Tantum ex mortuis viventes* (Rom. vi, 15). Peccatum enim mors est, sicut dicit Apostolus, *Cum essetis mortui delictis et peccatis vestris* (Eph. ii, 1). Et sicut prima mors in hac est vita per peccatum, ita et prima resurrectio in hac est vita per remissionem peccatorum. *Beatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima*: id est, qui servaverit quod in Baptismo renatus accepit. *In hac secunda mors potentiam non habet*: id est, æterna tormentum non sentiet. *Sed erunt sacerdotes Dei et Christi, a regnavit cum eo mille annos. Retulit spiritus cum hæc scriberet, regnaturam Ecclesiam mille annos in hoc seculo usque ad finem mundi. Manifestum est quod dubitari non debeat de perpetuo regno, cum etiam in presentis seculo sancti regnent. Bene enim regnare dicuntur, qui cum Dei adjutorio etiam inter ipsas pressuras mundi et se et alios bene regunt. Et cum jam fuerint mille anni, solvetur antena de custodia sua. Finitos dicit, a toto partem. Nam sic solvetur, ut super sint anni tres et menses sex novissimi certaminis temporibus Antichristi. *Et erit seducere nationes que sunt in quatuor angulis terræ. A parte totum dicit: nam non omnes seduci possunt. Superbi tantummodo seducuntur et impii: quia veri et humiles christiani non seducuntur. Multi namque vocati, pauci electi* (Matth. xx, 16). *Et ascenderunt diabolus et populus ejus in altitudinem terræ*: id est, in elationem superbiæ. *Et circumdederunt castra sanctorum et dilectorum civitatem*: id est, Ecclesiam. Hoc est quod supra dicit, collectos in Armagedon (Apoc. xvi, 16). Non enim ex quatuor angulis terræ poterunt in unam civitatem congregari; sed in ipsis quatuor angulis unaqueque gens congregabitur in obsessionem sanctæ civitatis, id est, in persecutionem Ecclesie. *Et descendit ignis de celo a Deo*: id est, de Ecclesia. *Et comedit eos*: dupliciter hoc loco intelligitur ignis: aut enim per ignem sancti Spiritus credunt in Christum, et spiritaliter**

¹ Ms. Petronis, sanctorum.

comedantur ab Ecclesia, id est, incorporantur Ecclesie; aut peccatorum suorum igne comeduntur, et pereunt. *Et diabolus seducens ipsos, missus est in aeternum ignis et sulfuris, ubi et bestia et pseudoprophetae: pseudoprophetae intelliguntur aut haeretici aut facti Christiani. Ex quo enim passus est Dominus, moritur casta et pseudoprophetae, et in ignem mittuntur, usque dum finiantur mille anni ab adventu Domini. Et puniuntur die ac nocte in saecula saeculorum. Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni: et libri aperti sunt, et altus liber apertus est, qui est vitae uniuscujusque. Libros apertos Testamenta Dei dicit: secundum enim utrumque Testamentum judicabitur Ecclesia. Librum uniuscujusque vitae, memoriam dicit gestorum nostrorum; non quod librum habeat commemoratoriam oculorum cognitor. Et iudicabitur mortui ex his ad quae scripta sunt in libris secundum opera sua: id est, ex Testamentis iudicati sunt, secundum quod Dei praecepta aut fecerunt, aut non fecerunt. Et dedit mare mortuos suos: eos quos hic iudicii dies inveniet vivos, ipsi sunt mortui maris; quia hoc saeculum mare est. Mors et infernus dederunt mortuos suos: id est, eos qui in sepulcris inveniendi sunt in die iudicii. Mors et infernus missi sunt in stagnum: mortem et infernum, diabolus dicit et populum ejus. Et si qui non est inventus scriptus in libro vitae: et qui voluptatibus suis dimissus, per temporaneam examinationem in hoc saeculo non meruit iudicari a Deo, dum viveret, missus est in stagnum ignis. Et vidi caelum novum et terram novam. Primum enim caelum et prima terra abierunt, et mare jam non est. Et civitatem sanctam Jerusalem novam vidi, descendentem de caelo a Deo, compositam sicut sponsam, et ornata viro suo. Et audivi vocem magnam de caelo dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum ipsis; et ipsi erunt populus ejus, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus: et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum; et mors non erit amplius, et luctus non erit. Hoc totum de gloria Ecclesiae dixit, qualem habebit post resurrectionem. Et dixit, Scribe; quoniam sermones isti fideles et veri sunt. Et dixit mihi; Ego sum et tu, initium et finis. Ego sitienti dabo ex fonte aquae vitae gratis; id est, cupienti remissionem peccatorum per fontem Baptismi. Qui vincit, possidebit haec; et ero ejus Deus, et ipse erit meus filius. Timidis autem et incredulis, et execrabilibus, et homicidis, et veneficis, et idolorum cultoribus, et omnibus mendacibus pars erit in stagno ardente igne et sulfure, quod est mors secundum. Quod supra dictum est, Judicavit meretricem illam magnam quae corripuit terram in fornicatione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manu ejus; haec vox est Ecclesiae, cum ea in die iudicii exierint omnes mali, aeterno incendio concremandi. Et fumus eorum ascendit in saecula saeculorum. Non enim visibilis civitatis fumus ascendit in saecula saeculorum, sed hominum in superbia perdurantium. Quod autem dicit, Quia venerunt nuptiae Agni; de Christo intelligitur, et de Ecclesia. Quod vero eam dicit operatam bysso; in bysso opera justa sanctorum intelliguntur, quibus justi vestiuntur, secundum quod dictum est, Sacerdotes tui induantur justitia. Quod autem dicit, eos regnasse mille annos; praesens tempus intelligitur, in quo sancti juste regnare dicuntur, quia se ita cum Dei adjutorio regunt, ut a peccatis vinci non possint. Et ut hoc evidenter ostenderet, secutus ait: Haec est prima resurrectio. Prima enim resurrectio, qua a morte peccati ad vitam justitiae animae resurgunt, toto nunc tempore agitur: secunda vero, qua de terrae pulvere ad vitam corpoream redeunt, in futurum expectatur¹. Ipsa est enim qua resurgimus per Baptismum. Quia sicut prima mors in hac vita est per peccatum, ita et prima resurrectio per remissionem peccatorum. Beatus*

et sanctus qui habet in resurrectione primam partem: id est, qui servaverit quod in Baptismo renatus accepit. Quod autem dicit, regnatarum Ecclesiam mille annos; in hoc saeculo intelligitur usque in finem mundi. Unde manifestum est quod dubitari non debeat de perpetuo regno, cum etiam in praesenti saeculo sancti regnent. Recte enim regnare dicuntur, qui cum Dei adjutorio, etiam inter ipsas pressuras mundi, et se et alios bene regunt. Quod autem de diabolo dicit, Quia seducit nationes quae sunt in quatuor angulis terrae, a parte totum intelligitur. Nam soli mali seducuntur, secundum illud, Multi vocati, pauci electi. Quod autem dicit, quia diabolus et angeli circumdederunt castra sanctorum, et civitatem dilectorum: non enim potuerunt ex quatuor angulis terrae in unam civitatem congregari, sed in ipsis quatuor angulis unaquaque gens congregatur in persecutionem Ecclesiae. Quod autem dicit, Cecidit ignis de caelo et comedit eos, dupliciter intelligitur: aut enim per ignem sancti Spiritus spiritualiter comeduntur, dum Ecclesiae incorporantur; aut si ad Deum converti noluerint, peccatorum suorum igne comeduntur, et pereunt. Quod autem dicit, libros apertos esse, Testamenta Dei intelligi voluit. Secundum enim utrumque Testamentum iudicabitur Ecclesia. Librum vero vitae uniuscujusque, memoriam dicit gestorum nostrorum, quia in die iudicii nihil latebit, nec ullus poterit abscondere peccata vel crimina sua. Quod dicit, quia mare dedit mortuos suos; eos dicit quos in hoc mundo vivos invenerit adventus Christi. Ipsi sunt mortui maris, quia hoc saeculum mare est. Quod dicit, Mors et infernus dederunt mortuos suos; illi intelliguntur, qui in sepulcris inveniendi sunt in die iudicii. Et mors et infernus missi sunt in stagnum ignis. Hoc loco mortem et infernum, diabolus et populum ejus intelligi voluit, qui voluptatibus suis dimissus, per temporaneam examinationem non meruit iudicari. Post haec exposita Ecclesiae gloria adjungit et dicit, Ego sitienti dabo ex fonte vitae aquae gratis: id est, cupienti remissionem peccatorum per fontem Baptismi. Qui vincit, possidebit haec, et ero ejus Deus, et erit meus filius: quod ipse praestare dignetur, qui cum Deo Patre, etc.

ROMILIA XIX (a).

[lb. XXI et XXII.] Sicut modo audivimus, fratres charissimi, locutus est Angelus Domini ad beatum Joannem dicens: Veni, ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. Et abstulit me in spiritu supra montem magnum et altum: montem Christum dicit: Et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem, descendentem de caelo a Deo. Haec est Ecclesia, civitas in monte constituta, sponsa Agni. Ipsa enim civitas tunc in monte est constituta, quando in humeris pastoris, tanquam ovis ad ovile proprium revocata est (Luc. xv, 5). Si enim alia est Ecclesia, alia civitas descendens de caelo, erunt duae sponsae, quod omnino fieri non potest. Et hanc enim civitatem sponsam dixit Agni. Unde manifestum est ipsam esse Ecclesiam, quam sic describit, dicens: Habentem claritatem Dei. Luminare ejus simile lapidi pretiosissimo. Lapis pretiosissimus Christus est. Habentem murum magnum et altum, habentem portas duodecim, et super portas angelos duodecim. Ostendit duodecim portas et duodecim angelos, Apostolos esse et Prophetas¹: quoniam, sicut scriptum est, edificati sumus super fundamentum Apostolorum et Prophetarum (Ephes. ii, 20); sicut et Dominus dixit Petro, Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi, 18). Ab oriente portae tres, ab aquilone portae tres, ab austro portae tres, ab occidente portae tres: et quia civitas ista quae describitur, Ecclesia est toto orbe diffusa, ideo per quatuor partes civitatis ternae portae esse dicuntur, quia per totas quatuor partes mundi, Trinitatis mysterium in Ecclesia praedicatur. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et super ea duodecim nomina Apostolorum Agni: quod sunt portae, hoc fundamenta; quod civitas, hoc murus, hoc suppellex.

¹ Ms. Belgicus non habet haec verba: Prima enim resurrectio, qua a morte peccati ad vitam justitiae animae resurgunt, toto nunc tempore agitur: secunda vero, qua de terrae pulvere ad vitam corpoream redeunt, in futurum expectatur.

¹ Mss., Patriarchas.

(a) Alias 18.

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC TERTIO VOLUMINE CONTINENTUR.

PERITIUM TOMUM PRÆVATIO.	9-10	LIBRA SECUNDO. — Jam de signis verbisque Scripturæ	
CONTRITO IN LIBROS DE DOCTRINA CHRISTIANA.	13-14	sacra sermonea instituit Augustinus, ostenditque	
MURELLI AUGUSTINI, HIPONENSIS EPISCOPI, DE DO-	15-16	hujus germanum sensum plerumque ille non per-	
CTRINA CHRISTIANA LIBRI QUATUOR.	15-16	cipi, quia signa illa aut ignota sunt, aut ambigua.	
PROLOGUS.	<i>Ibid.</i>	Quapropter prolato in primis divinatorum librorum	
DE PRÆMIIS. — Principio fit partitio totius operæ,		canone, declarare pergit quorum potissimum lingua-	
quo Scripturarum studiosus cum ad earum investi-		rum peritia, quarumve disciplinæ ac scientiæ con-	
gandum sensum, tam ad edisserendum instituitur.		ferant ad illam signorum ignorantiam removendam.	
MAX observata eorum de quibus doctrina tradenda		Ubi data occasione de repudiandis superstitiosis ar-	
est distinctio in res et signa, suscipitur in hocce		tibus et doctrinis strictim, sed profunde disputat.	
priori libro tractatio de rebus. Res porro alias esse		Quemadmodum etiam animo comparatus is esse de-	
quibus frui, alias quibus non nisi uti liceat : et qui-		beat, qui operam studio Scripturarum navaturus sit,	
dem Deo soli fruitione inhaerendum esse, eoque		declarat sub initium et ad finem libri.	35-36
nos ipsius inclinatione Verbi et rebus ab ipso tem-		CAPUT PRIMUM. Signum quid et quotplex.	<i>Ibid.</i>
poraliter, gestis, atque traditis Ecclesiæ clavibus		I. De quo signorum genere hic tractandum.	37
promoveri ; inter eas vero res quæ in usum veniunt,		II. Inter signa principatum obtinent verba.	<i>Ibid.</i>
nonnullas esse quibus dilectio jure impenditur, sed		IV. Unde litteræ.	38
in Deum relata. Quibus explicatis docetur totius		V. Diversitas linguarum.	<i>Ibid.</i>
Scripturæ sacræ plenitudinem et finem esse gem-		VI. Obscuritas scripturæ in tropis et figuris quorsum	
nam charitatem, Dei propter seipsum ac proximi		utilis.	<i>Ibid.</i>
propter Deum.	19-20	VII. Gradus ad sapientiam : primus, timor ; secundus,	
APUD PRIMUM. Inventionis et enuntiationis nititur Scri-	<i>Ibid.</i>	pietas ; tertius, scientia ; quartus, fortitudo ; quintus,	
pturæ tractatio : quæ cum Dei auxilio suscipienda.	<i>Ibid.</i>	consilium ; sextus, purgatio cordis ; septimus gra-	
I. Quid res, quid signa.	<i>Ibid.</i>	duus seu finis, sapientia.	39
II. Rerum divisio.	<i>Ibid.</i>	VIII. Libri canonici.	40
V. Frui et uti, quid sit.	<i>Ibid.</i>	IX. Qua ratione vacandum studio Scripturæ.	42
V. Deus Trinitas, res qua fruendum.	21	X. Scripturam contingit non intelligi ob ignota signa	
I. Deus ineffabilis, quomodo.	<i>Ibid.</i>	vel ambigua.	<i>Ibid.</i>
VII. Deum omnes intelligunt in quo nihil melius.	22	XI. Ut ignorantia signorum tollatur necessaria est	
VIII. Deus cum sit sapientia incommutabilis, rebus		linguarum cognitio, ac præsertim græcæ et hebrææ.	<i>Ibid.</i>
omnibus anteposendus.	<i>Ibid.</i>	XII. Diversitas interpretationum utilis. Ex verborum	
IX. Sapientiam inmutabilem mutabili præferendam	25	ambiguitate ut accedit error interpretum.	43
esse omnes norunt.	<i>Ibid.</i>	XIII. Interpretationis vitium unde emendari possit.	44
X. Ad videndum Deum purgandus animus.	<i>Ibid.</i>	XIV. Ignoti verbi et ignotæ locutionis unde eruenda	
XI. Purgandi animi exemplum Sapientia incarnata.	<i>Ibid.</i>	locutio.	45
XII. Quomodo sapientia Dei ad nos venit.	<i>Ibid.</i>	XV. Commendatur itala versio latina, et græca septua-	
XIII. Verbum caro factum est.	24	ginta interpretum.	46
XIV. Hominem quomodo sanavit Dei Sapientia.	<i>Ibid.</i>	XVI. Ut translata signa intelligantur, juvat tum lin-	
XV. Resurrectionis et ascensionis Christi fulcitur fides,	<i>Ibid.</i>	guarum notitia, tum rerum.	<i>Ibid.</i>
excitatur iudicio.	<i>Ibid.</i>	XVII. Origo fabulæ Musarum novem.	49
XVI. Ecclesiæ Christi corpus et conjux medicinalibus	25	XVIII. Profani si quid bene dixerunt, non aspernan-	
molestiis ab ipso purgatur.	<i>Ibid.</i>	dum.	<i>Ibid.</i>
XVII. Christus donando peccata viam aperuit ad	<i>Ibid.</i>	XIX. Doctrinarum genera duo reperta apud Filihicos.	50
patriam.	<i>Ibid.</i>	XX. Scientiæ quas homines instituerunt, aliquæ super-	
XVIII. Claves traditæ Ecclesiæ.	<i>Ibid.</i>	stitutionum plenæ. Catonis dictum lepidum.	<i>Ibid.</i>
XIX. Corporis et animi mors atque resurrectio.	<i>Ibid.</i>	XXI. Superstitio mathematicorum.	51
XX. Qui non ad vitam, sed ad supplicia renascantur.	30	XXII. Observatio siderum ad cognoscendam vitæ se-	
XXI. Rursus de corporis resurrectione.	<i>Ibid.</i>	riem vana.	<i>Ibid.</i>
XXII. Solo Deo fruendum.	<i>Ibid.</i>	XXIII. Cur repudianda genethliacorum scientia.	52
XXIII. Homini præcepto non opus est, ut se et suum		XXIV. Societas et pactum cum daemonibus in super-	
corpus diligit. Præva sit dilectio.	27	stitioso rerum usu.	53
XXIV. Nemo carnem suam odit, nequidem illi qui in		XXV. In institutis humanis non superstitiosis quædam	
eam insurgunt.	<i>Ibid.</i>	superflua, quædam commoda et necessaria.	54
XXV. Etsi aliquid amplius diligitur quam corpus, non		XXVI. Quæ hominum instituta fugienda, et quæ am-	
tamen corpus odio habetur.	28	plectenda sint.	55
XXVI. Præceptum de Deo et proximo, imo et de ipso		XXVII. Scientiarum quas homines non instituerunt ali-	
diligendo datum est.	29	quæ jurant ad intelligentiam Scripturarum.	<i>Ibid.</i>
XXVII. Ordo dilectionis.	<i>Ibid.</i>	XXVIII. Historia quatenus juvet.	<i>Ibid.</i>
XXVIII. Cui succurrendum, quando succurrere omni-		XXIX. Ad Scripturarum intelligentiam quatenus con-	
bus vel duobus non possis.	30	ducat animalium, herbarum, etc., præsertimque si-	
XXIX. Optandum et agendum ut omnes Deum dili-		derum cognitio.	56
gant.	<i>Ibid.</i>	XXX. Quid eodem conferant artes mechanicæ.	57
XXX. Proximi nostri omnes homines et ipsi Angeli.	<i>Ibid.</i>	XXXI. Quid juvet dialectica. Sophismata.	<i>Ibid.</i>
XXXI. Deus nobis non fruitor, sed utilis.	32	XXXII. Veritas connexionum non ab hominibus insti-	
XXXII. Deus homine quomodo utatur.	<i>Ibid.</i>	tuta est, sed tantum observata.	58
XXXIII. Quomodo homine frui conveniat.	<i>Ibid.</i>	XXXIII. In falsis sententiis conclusiones veræ esse pos-	
XXXIV. Prima ad Deum via Christus.	33	sunt, et in veris falsæ.	59
XXXV. Scripturæ plenitudo suisque amor Dei et		XXXIV. Aliud est nosse leges conclusionum, aliud ve-	
proximi.	34	ritatem sententiarum.	<i>Ibid.</i>
XXXVI. Interpretatio Scripturæ, licet vitiosa, non est		XXXV. Scientia defendendi et dividendi non est falsa,	
mendax nec perniciose fallax, si modo utilis sit ædi-		etiamsi falsis adhibeatur. Falsum quid.	60
ficandæ charitati. Corrigendus tamen interpres qui		XXXVI. Eloquentiæ præcepta vera sunt, quamvis eis	
sic fallitur.	<i>Ibid.</i>	interdum falsa persuadeantur.	<i>Ibid.</i>
XXXVII. Multum inest periculi in hac interpretatione		XXXVII. Quæ utilitas rhetoricæ et dialecticæ.	<i>Ibid.</i>
vitiosa.	35	XXXVIII. Numerorum scientia non ex hominum insti-	
XXXVIII. Charitas perpetuo manet.	<i>Ibid.</i>	tuto, sed ex rerum natura est ab hominibus adin-	
XXXIX. Scripturis non indiget homo fide, spe et chari-		venta.	61
tate instructus.	36	XXXIX. Quibus ex supra notatis disciplinis quæque	
XL. Qualem lectorem Scripturæ postulat.	<i>Ibid.</i>	animo danda opera. Leges humanæ.	62